

Čabiansky Kalendár na rok 2004

ČABIAANSKY KALENDÁR

na rok
2004

Ročník
štyridsiaty druhý,
od znovuvydania
štrnásty

Békešská Čaba
2004

Čabiansky kalendár redigovali:

Anna Istvánová
Hajnalka Krajcsovicová
Helena Somogyiová
Alžbeta Ancsinová

Šéfredaktorka:
Anna Istvánová

Jazyková spolupráca:
Daniela Horváthová

Vydavateľ:
Čabianska organizácia Slovákov
Samospráva župného mesta Békešská Čaba

Za vydanie zodpovedá:
Michal Lásik

Podporovatelia:
Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
Celoštátna slovenská samospráva
Slovenská samospráva ž.m. Békešská Čaba

Grafická úprava:
Boglárka Drimba

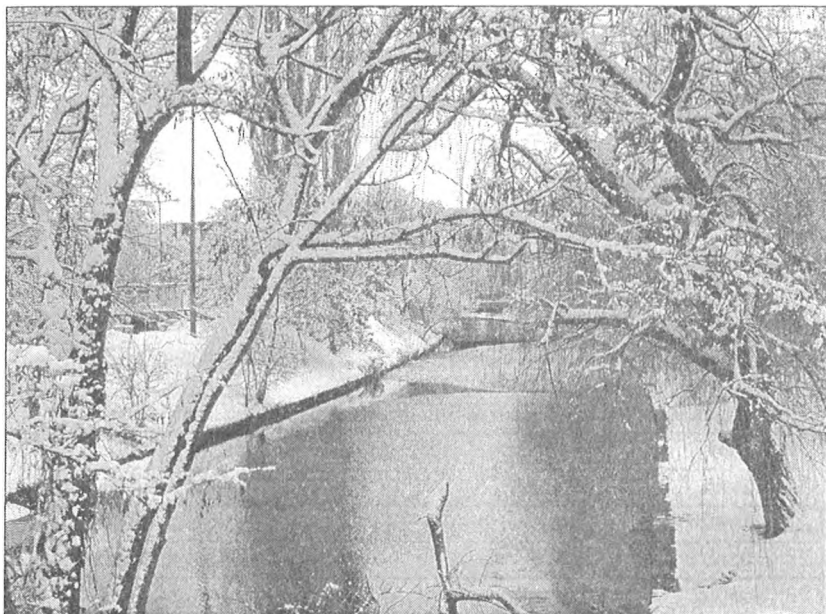
Fotografie:
Ján Halas

Tlačiareň Sirályka s.r.o.

Počet strán 190
Náklad 500 výtlačkov

HU ISSN 0866 - 1219

*„Boh ti dal požehnanie
a v požehnaní silu
a v sile porozumenie
a v porozumení vedomosť
a vo vedomosti vedomosť spravodlivosti
a v spravodlivosti lásku k nej.
A keď miluješ,
miluješ všetky stvorenia
a vo všetkých stvoreniach lásku božiu,
Boha a všetko, čo od Neho pochádza.“
(Keltská múdrosť)*

**Všetkým čitateľom Čabianskeho kalendára
želáme milostiplný Nový rok!**

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Štvrtok	Nový rok, Štátny sviatok	Fruzsina
2. Piatok	Alexandra, Karina	Ábel
3. Sobota	Daniela	Genována, Benjámín
4. Nedeľa	Drahoslav	Titusz, Leona
5. Pondelok	Andrea	Simon
6. Utorok	Antónia, Traja králi, Zjavenie Pána	Boldizsár
7. Streda	Bohuslava	Attila, Ramóna
8. Štvrtok	Severín	Gyöngyér
9. Piatok	Alexej	Marcell
10. Sobota	Dáša	Melánia
11. Nedeľa	Malvína	Ágota
12. Pondelok	Ernest	Ernö
13. Utorok	Rastislav	Veronika
14. Streda	Radovan	Bódog
15. Štvrtok	Dobroslav	Lóránt, Lóránd
16. Piatok	Kristína	Gusztáv
17. Sobota	Nataša	Antal, Antónia
18. Nedeľa	Bohdana	Piroska
19. Pondelok	Drahomíra, Mário	Sára, Márió
20. Utorok	Dalibor	Fábián, Sebestyén
21. Streda	Vincent	Ágnes
22. Štvrtok	Zora	Vince, Artúr
23. Piatok	Miloš	Zelma, Rajmund
24. Sobota	Timotej	Timót
25. Nedeľa	Gejza	Pál
26. Pondelok	Tamara	Vanda, Paula
27. Utorok	Buhuš	Angelika
28. Streda	Alfonz	Károly, Karola
29. Štvrtok	Gašpar	Adél
30. Piatok	Ema	Martina, Gerda
31. Sobota	Emil	Marcella

Čabiansky slovenský klub

Má 30 ročnú históriu, vznikol v roku 1972.

Vedúca: Alžbeta Ančinová

počet členov: 112

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Nedeľa	Tatiana	Ignác
2. Pondelok	Erik, Erika, Hromnice	Karolina, Aida
3. Utorok	Blažej	Balázs
4. Streda	Veronika	Ráhel, Csenge
5. Štvrtok	Agáta	Ágota, Ingrid
6. Piatok	Dorota	Dorottya, Dóra
7. Sobota	Vanda	Tódor, Rómeó
8. Nedeľa	Zoja	Aranka
9. Pondelok	Zdenko	Abigél, Alex
10. Utorok	Gabriela	Elvira
11. Streda	Dezider	Bertold, Marietta
12. Štvrtok	Perla	Livia, Lídia
13. Piatok	Arpád	Ella, Linda
14. Sobota	Valentín, Deň zaľúbených	Bálint, Valentin
15. Nedeľa	Pravoslav	Kolos, Georgina
16. Pondelok	Ida, Liana	Julianna, Lilla
17. Utorok	Miloslava	Donát
18. Streda	Jaromír	Bernadett
19. Štvrtok	Vlasta	Zsuzsanna
20. Piatok	Livia	Aladár, Álmos
21. Sobota	Eleonóra	Eleonóra
22. Nedeľa	Etela	Gerzson
23. Pondelok	Roman, Romana	Alfréd
24. Utorok	Matej	Mátyás
25. Streda	Frederik, Frederika	Géza
26. Štvrtok	Viktor	Edina
27. Piatok	Alexander	Ákos, Bátor
28. Sobota	Zlatica	Elemér
29. Nedeľa	Radomír	

Čabiansky páví krúžok

Má 30 ročnú históriu, vznikol v roku 1973.
Na kvalifikácii získal dvakrát zlatý, raz strieborný diplom.

Vedúca: Žoňa Hajnalová

Počet členov: 17

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Pondelok	Albín	Albin
2. Utorok	Anežka	Lujza
3. Streda	Bohumil, Bohumila	Kornélia
4. Štvrtok	Kazimír	Kázmér
5. Piatok	Fridrich	Adorján, Adrián
6. Sobota	Radoslav, Radoslava	Leonóra, Inez
7. Nedeľa	Tomáš	Tamás
8. Pondelok	Alan, Alana	Zoltán
9. Utorok	Františka	Franciska, Fanni
10. Streda	Bruno, Branislav	Ildikó
11. Štvrtok	Angela, Angelika	Szilárd
12. Piatok	Gregor	Gergely
13. Sobota	Vlastimil	Krisztián, Ajtony
14. Nedeľa	Matilda	Matild
15. Pondelok	Svetlana	Krištof, Národný sviatok
16. Utorok	Boleslav	Henrietta
17. Streda	Ľubica	Gertrúd, Patrik
18. Štvrtok	Eduard	Sándor, Ede
19. Piatok	Jozef	József, Bánk
20. Sobota	Vít'azoslav, Klaudius	Klaudia
21. Nedeľa	Blahoslav	Benedek
22. Pondelok	Beňadik	Beáta, Izolda
23. Utorok	Adrián	Emöke
24. Streda	Gabriel	Gábor, Karina
25. Štvrtok	Marián	Irén, Írisz
26. Piatok	Emanuel	Emánuel
27. Sobota	Alena	Hajnalka
28. Nedeľa	Soňa	Gedeon, Johanna
29. Pondelok	Miroslav,	Augusztá
30. Utorok	Vieroslava	Zalán
31. Streda	Benjamin	Árpád

Citarový súbor Boleráz

Bol založený v roku 1997.

Vedúci súboru: László Paulik, učiteľ ľudového tanca a hudby.
V rokoch 1998-1999-2001-2003 získal zlatú medailu a v rokoch
2001 a 2003 cenu „Zlatý páv”.

Počet členov: 11

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Štvrtok	Hugo,	Hugó
2. Piatok	Zita	Áron
3. Sobota	Richard	Richárd, Buda
4. Nedeľa	Izidor	Izidor
5. Pondelok	Miroslava	Vince
6. Utorok	Irena	Vilmos, Biborka
7. Streda	Zoltán	Herman
8. Štvrtok	Albert	Dénes
9. Piatok	Milena, Veľký piatok	Erhard
10. Sobota	Igor	Zsolt
11. Nedeľa	Július, Veľkonočná nedeľa	Leó, Szaniszló, Veľká noc
12. Pondelok	Ester, Veľkonočná pondelok	Gyula, Veľká noc
13. Utorok	Aleš	Ida
14. Streda	Justína	Tibor
15. Štvrtok	Fedor	Anasztázia, Tas
16. Piatok	Dana, Danica	Csongor
17. Sobota	Rudolf	Rudolf
18. Nedeľa	Valér	Andrea, Ilma
19. Pondelok	Jela	Emma
20. Utorok	Marcel	Tivadar
21. Streda	Ervín	Konrád
22. Štvrtok	Slavomír	Csilla, Noémi
23. Piatok	Vojtech	Béla
24. Sobota	Juraj	György
25. Nedeľa	Marek	Márk
26. Pondelok	Jaroslava	Ervin
27. Utorok	Jaroslav	Zita
28. Streda	Jarmila	Valéria
29. Štvrtok	Lea	Péter
30. Piatok	Anastázia	Katalin, Kitti

Mladí citaristi

Založili v roku 1998.

Vedúca: Žófia Hajnalová a József Kormányos

Účinkujú na kazete a CD nosiči „Slovenské spievanky” z roku 2002
(vydanie Zväzu Slovákov v Maďarsku)

Počet členov: 17

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Sobota	Sviatok práce	Fülöp, Jakab, Sviatok práce
2. Nedeľa	Žigmund	Zsigmond
3. Pondelok	Galina	Timea, Irma
4. Utorok	Florián	Mónika, Flórián, Deň matiek
5. Streda	Lesia, Lesana	Györgyi
6. Štvrtok	Hermína	Ivett, Frida,
7. Piatok	Monika	Gizella
8. Sobota	Ingrida, Deň víťazstva nad fašizmom	Mihály
9. Nedeľa	Roland, Nanebovstúpenie Pána	Gergely
10. Pondelok	Viktória	Ármin, Pálma
11. Utorok	Blažena	Ferenc
12. Streda	Pankrác, Deň matiek	Pongrác
13. Štvrtok	Servác	Szervác, Imola
14. Piatok	Bonifác	Bonifác
15. Sobota	Žofia	Zsófia, Sonja
16. Nedeľa	Svetozár	Mózes, Botond
17. Pondelok	Gizela	Paszkál
18. Utorok	Viola	Erik, Alexandra
19. Streda	Gertrúda	Ivó, Milán
20. Štvrtok	Bernard	Bernát, Felícia
21. Piatok	Zina	Konstantin
22. Sobota	Júlia, Juliána	Júlia, Rita
23. Nedeľa	Želmíra	Dezső
24. Pondelok	Ela	Eszter, Eliza
25. Utorok	Urban	Orbán
26. Streda	Dušan	Fülöp, Evelin
27. Štvrtok	Iveta	Hella
28. Piatok	Viliam	Emil, Csanád
29. Sobota	Vilma	Magdolna
30. Nedeľa	Ferdinand, Turíce	Janka, Zsanett, Turíce
31. Pondelok	Petrana, Petronela, Turíce	Angéla, Petronella, Turíce

Výšivkársky krúžok Rozmarín

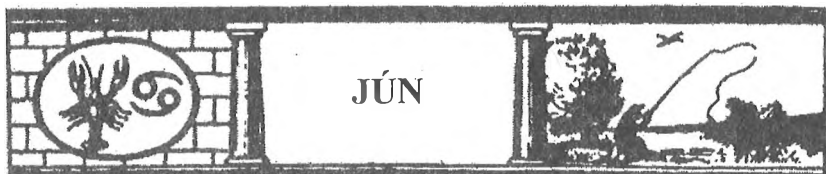
Vznikol v roku 2001

Vedúca krúžku je majsterka ľudového umenia a majsterka úžitkového umenia Anna Illésová Botyánska. Disponujú s viacerými kvalifikačnými prácami kategórií „A” a „B”.

V roku 2003 získali na celoštátnej súťaži v kategórii textílií 1. cenu.

Počet členov: 21

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Utorok	Žaneta, MDD	Tünde
2. Streda	Xénia, Oxana	Kármén, Anita
3. Štvrtok	Karolína	Klotild
4. Piatok	Lenka	Bulcsú
5. Sobota	Laura	Fatime
6. Nedeľa	Norbert	Norbert, Cintia
7. Pondelok	Róbert	Róbert
8. Utorok	Medard	Medárd
9. Streda	Stanislava	Félix
10. Štvrtok	Margaréta	Margit, Gréta
11. Piatok	Dobroslava	Barnabás
12. Sobota	Zlatko	Villő
13. Nedeľa	Anton	Anton, Anett
14. Pondelok	Vasil	Vazul
15. Utorok	Vít	Jolán, Vid
16. Streda	Blanka, Bianka	Jusztin
17. Štvrtok	Adolf	Laura, Alide
18. Piatok	Vratislav	Arnold, Levente
19. Sobota	Alfréd	Gyárfás
20. Nedeľa	Valéria	Rafael
21. Pondelok	Alojz	Alajos, Leila
22. Utorok	Paulína	Paulina
23. Streda	Sidónia	Zoltán
24. Štvrtok	Ján	Iván
25. Piatok	Olívia, Tadeáš	Vilmos
26. Sobota	Adriána	János, Pál
27. Nedeľa	Ladislav, Ladislava	László
28. Pondelok	Beáta	Levente, Irén
29. Utorok	Peter a Pavol, Petra	Péter, Pál
30. Streda	Melánia	Pál

Výšivkársky krúžok Fajalka

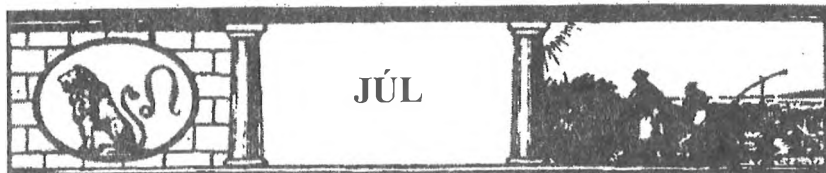

Vznikol v roku 1993.

Vedúca: Judita Ledzényiová, majsterka úžitkového umenia, držiteľka
vyznamenania „Za župu Békés” a vyznamenania ministra
„Za osvetu”

Počet členov: 21

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Štvrtok	Diana	Tihamér, Annamária
2. Piatok	Berta	Ottó
3. Sobota	Miloslav	Kornél, Soma
4. Nedeľa	Prokop	Ulrik
5. Pondelok	Sviatok sv. Cyrila a sv. Metoda	Emese, Sarolta, Deň Slovákov v Maďarsku
6. Utorok	Patrik, Patrícia	Csaba
7. Streda	Oliver	Apollónia
8. Štvrtok	Ivan	Ellák
9. Piatok	Lujza	Lurécia
10. Sobota	Amália	Amália
11. Nedeľa	Milota	Nóra, Lili
12. Pondelok	Nina	Izabella, Dalma
13. Utorok	Margita	Jenő
14. Streda	Kamil	Örs, Stella
15. Štvrtok	Henrich	Henrik, Roland
16. Piatok	Drahomír	Valter
17. Sobota	Bohuslav	Endre, Elek
18. Nedeľa	Kamila	Frigyes
19. Pondelok	Dušana	Emília
20. Utorok	Il'ja, Eliaš	Illés
21. Streda	Daniel	Dániel, Daniella
22. Štvrtok	Magdaléna	Magdolna
23. Piatok	Ol'ga	Lenke
24. Sobota	Vladimír	Kinga, Kincső
25. Nedeľa	Jakub	Kristóf, Jakab
26. Pondelok	Anna	Anna, Anikó
27. Utorok	Božena	Olga, Liliána
28. Streda	Krištof	Szabolcs
29. Štvrtok	Marta	Márta, Flóra
30. Piatok	Libuša	Judit, Xénia
31. Sobota	Ignác	Oszkár

Klub gazdiniiek a záhradkárov

Vznikol v roku 1998.
Vedúca: Judita Bartoláková
Počet členov: 45

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Nedeľa	Božidara	Boglárka
2. Pondelok	Gustáv	Lehel
3. Utorok	Jerguš	Hermina
4. Streda	Dominik, Dominika	Domokos, Dominika
5. Štvrtok	Hortenzia	Krisztina
6. Piatok	Jozefína	Berta, Bettina
7. Sobota	Štefánia	Ibolya
8. Nedeľa	Oskár	László
9. Pondelok	Lubomíra	Emőd
10. Utorok	Vavrínek	Lőrinc
11. Streda	Zuzana	Zsuzsanna, Tiborc
12. Štvrtok	Darina	Klára
13. Piatok	Lubomír	Ipoly
14. Sobota	Mojmír	Marcell
15. Nedeľa	Marcela, Nanebovzatie Panny Márie	Mária
16. Pondelok	Leonard	Ábrahám
17. Utorok	Milica	Jácint
18. Streda	Elena, Helena	Ilona
19. Štvrtok	Lýdia	Huba
20. Piatok	Anabela	Sviatok sv. Štefana
21. Sobota	Jana	Sámuel, Hajna
22. Nedeľa	Tichomír	Menyhért, Mirjam
23. Pondelok	Filip	Bence
24. Utorok	Bartolomej	Bertalan
25. Streda	Ľudovít	Lajos, Patrícia
26. Štvrtok	Samuel	Izsó
27. Piatok	Silvia	Gáspár
28. Sobota	Augustín	Augusztín
29. Nedeľa	Nikola, Štátny sviatok	Beatrix, Erna
30. Pondelok	Ružena	Rózsa
31. Utorok	Nora	Erika, Bella

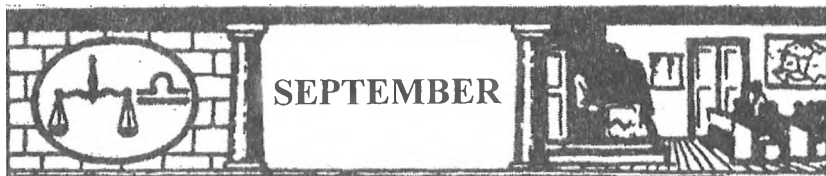

Folklórny súbor Tabán

Vznikol v roku 1993.
Vedúca: Borbála Kurtuczová
Počet členov: 35
(priateľský spolok)

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Streda	Drahoslava, Štátny sviatok	Egyed, Egon
2. Štvrtok	Linda	Rebeka, Dorina
3. Piatok	Belo	Hilda
4. Sobota	Rozália	Rozália
5. Nedeľa	Regina	Viktor, Lörinc
6. Pondelok	Alica	Zakariás
7. Utorok	Marianna	Regina
8. Streda	Miriama	Mária, Adrien
9. Štvrtok	Martina	Ádám
10. Piatok	Oleg	Nikolett, Hunor
11. Sobota	Bystrík	Teodóra
12. Nedeľa	Mária	Mária
13. Pondelok	Ctibor	Kornél
14. Utorok	Ľudomil	Szeréna, Roxána
15. Streda	Jolana, Sedembolestá Panna Mária	Enikő, Melitta
16. Štvrtok	Ľudmila	Edit
17. Piatok	Olympia	Zsófia
18. Sobota	Eugénia	Diána
19. Nedeľa	Konštantín	Vilhelmina
20. Pondelok	Ľuboslav, Ľuboslava	Friderika
21. Utorok	Matúš	Máté, Mirella
22. Streda	Móric	Móric
23. Štvrtok	Zdenka	Tekla
24. Piatok	Ľuboš, Ľubor	Gellért, Mercédész
25. Sobota	Vladislav	Eufrozina, Kende
26. Nedeľa	Edita	Jusztina
27. Pondelok	Cyprián	Adalbert
28. Utorok	Václav	Vendel
29. Streda	Michal, Michaela	Mihály
30. Štvrtok	Jarolím	Jeromos

Folklórny súbor Csaba

Vznikol v roku 1986.

Vedúci: Tibor Pintér

Dvakrát získali III. stupeň zlatého diplomu v choreografii a v roku 2002 zaslúžilú kvalifikáciu. V roku 1999 im Čabianska slovenská samospráva udelila vyznamenanie „Za čabianskych Slovákov”.

Počet členov: 32

(prateľský spolok)

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Piatok	Arnold	Malvin
2. Sobota	Levoslav	Petra
3. Nedeľa	Stela	Helga
4. Pondelok	František	Ferenc
5. Utorok	Viera	Aurél
6. Streda	Natália	Brúnó, Renáta
7. Štvrtok	Eliška	Amália
8. Piatok	Brigita	Koppány
9. Sobota	Dionýz	Dénes
10. Nedeľa	Slavomíra	Gedeon
11. Pondelok	Valentína	Brigitta
12. Utorok	Maximilián	Miksa
13. Streda	Koloman	Kálmán, Ede
14. Štvrtok	Boris	Helén
15. Piatok	Terézia	Teréz
16. Sobota	Vladimíra	Gál
17. Nedeľa	Hedviga	Hedvig
18. Pondelok	Lukáš	Lukács
19. Utorok	Kristián	Nándor
20. Streda	Vendelín	Vendel
21. Štvrtok	Uršul'a	Orsolya
22. Piatok	Sergej	Előd
23. Sobota	Alojzia	Gyöngyi, Národný sviatok
24. Nedeľa	Kvetoslava	Salamon
25. Pondelok	Aurel	Blanka, Bianka
26. Utorok	Demeter	Dömötör
27. Streda	Sabína	Szabina
28. Štvrtok	Dobromil, Dobromila Deň vzniku samostatného Československa	Simon, Szimonetta
29. Piatok	Klára	Nárcisz
30. Sobota	Šimon, Simona	Alfonz
31. Nedeľa	Aurélia	Farkas

Spevokol Čabianska ružička

Pracuje od roku 1995. Jeho dirigentom bol do r. 2003 József Rázga, držiteľ Erkelovej a Weinerovej ceny. Na jeho miesto nastúpil Péter Szák Kocsis.
Počet členov: 35

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Pondelok	Denis, Denisa, Sviatok všetkých svätých	Marianna, Dašičky
2. Utorok	Pamiatka zosnulých	Achilles
3. Streda	Hubert	Győző
4. Štvrtok	Karol	Károly
5. Piatok	Imrich	Imre
6. Sobota	Renáta	Lénárd
7. Nedeľa	René	Rezső
8. Pondelok	Bohumír	Zsombor
9. Utorok	Teodor	Tivadar
10. Streda	Tibor	Réka
11. Štvrtok	Martin, Maroš	Márton
12. Piatok	Svätopluk	Jónás, Renátó
13. Sobota	Stanislav	Szilvia
14. Nedeľa	Írma	Aliz
15. Pondelok	Leopold	Albert, Lipót
16. Utorok	Agneša	Ödön
17. Streda	Klaudia, Deň boja za slobodu	Hortenzia, Gergő
18. Štvrtok	Eugen	Jenő
19. Piatok	Alžbeta	Erzsébet
20. Sobota	Félix	Jolán
21. Nedeľa	Elvíra	Olivér
22. Pondelok	Cecília	Cecília
23. Utorok	Klement	Kelemen, Klementína
24. Streda	Emília	Emma
25. Štvrtok	Katarína	Katalin
26. Piatok	Kornel	Virág
27. Sobota	Milan	Virgil
28. Nedeľa	Henrieta, 1. adventná nedeľa	Stefánia
29. Pondelok	Vratko	Taksony
30. Utorok	Ondrej, Andrej	András, Andor

Ženský spevácky zbor v Mederi Spevácky zbor Orgován

Má 30 ročnú históriu (1972)

Vedúca: Alžbeta Diósová. Štyrikrát získal zlatú medailu.

Počet členov: 18

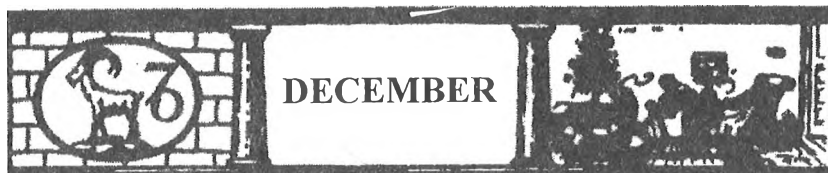

Vznikol vo Viniciach v roku 1998

Vedúca: Mária Fehérová. V r. 2003 získal striebornú medailu

Počet členov: 15

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Streda	Edmund	Elza
2. Štvrtok	Bibiána	Melinda, Vivien
3. Piatok	Oldrich	Ferenc, Olívia
4. Sobota	Babora, Barbara	Borbála, Barbara
5. Nedeľa	Oto, 2. Adventná nedeľa	Vilma
6. Pondelok	Mikuláš	Miklós
7. Utorok	Ambróz	Ambrus
8. Streda	Marína	Mária
9. Štvrtok	Izabela	Natália
10. Piatok	Radúz	Judit
11. Sobota	Hilda	Árpád
12. Nedeľa	Otilia, 3. Adventná nedeľa	Gabriella
13. Pondelok	Lucia	Luca, Otilia
14. Utorok	Branislava, Bronislava	Szilárda
15. Streda	Ivica	Valér
16. Štvrtok	Albína	Eteleka, Aletta
17. Piatok	Kornélia	Lázár, Olimpia
18. Sobota	Sláva, Slávka	Augusztá
19. Nedeľa	Judita, 4. Adventná nedeľa	Viola
20. Pondelok	Dagmara	Teofil
21. Utorok	Bohdan	Tamás
22. Streda	Adela	Zénó
23. Štvrtok	Nadežda	Viktória
24. Piatok	Adam a Eva, Štedrý deň	Ádám, Éva
25. Sobota	1. sviatok vianočný	Eugénia
26. Nedeľa	Štefan, 2. sviatok vianočný	István
27. Pondelok	Filoména	János
28. Utorok	Ivana, Ivona	Kamilla
29. Streda	Milada	Tamás, Tamara
30. Štvrtok	Dávid	Dávid
31. Piatok	Silvester	Szilveszter

Klub voľného času

Klub vznikol v roku 2003

Vedúce: Natália Murvaiová-Lopušná

Edita Beliczová

Počet členov: 28

K čitateľovi

Zdravím Vás, Milý Čitateľ, v roku 2004 na stránkach Čabianskeho kalendára. Dni, týždne a mesiace uháňajú počas roka takou rýchlosťou, že sa spamätáme až pred Vianocami, pred našim Kračúnom, že máme za sebou ďalší rok. Uzatvárame 12 mesačnú činnosť, doháňame nestihnuté úlohy, hodnotíme svoje výkony a iba sem - tam sa pozastavíme na chvíľu: Má to všetko nejaký význam? Význam našej každodennej činnosti hľadáme v samo sebe. Ved' sme všetci, ktorí prečítame tento úvod, činnými formovateľmi, účastníkmi každodenného života Slovákov v Maďarsku alebo prejavujeme oň nejaký záujem.

V tomto zrýchlenom svete znamená pre mňa redigovanie Čabianskeho kalendára hodiny odpočinku pri písanom slove slovenskom. Počas zbierania materiálu, keď si sadnem k novému článku, vždy sa naň teším s očakávaním, čím ma prekvapí dobre známy alebo nový autor, prispievateľ. Čím zabaví, obohatí Čitateľa, akou témou ho privedie k zamysleniu.

V tomto čísle ma najviac potešila rubrika *V nárečí*. Historky a spomienky našich Slovákov Vám ponúkajú sedliacke múdrosti, minútky dobrej nálady a poučenia. Vzdali sme sa prepísania textov do transkripcie, upravili sme ich do čitateľnej formy, pričom sme ponechali nárečové slová, svojrázne koncovky pri skloňovaní. Vedecká metóda, používaná pri prepisovaní nárečových textov jazykovedcami a etnografmi, je totiž ťažko čitateľná a my predsa píšeme pre našich. Staré čísla Čabianskeho kalendára sledovali tiež túto metódu.

V kalendárnej časti Vás vítajú fotografie našich kultúrnych skupín a spolkov. Rubrika *Z minulosti Dolnej zeme* je ako vždy, aj teraz dosť obsirna. Články autorov nás zoznámia s množstvom zaujímavých nových údajov z uplynulých storočí. Napríklad *Ondrej Krupa* píše o zvyku nosenia dlhých vlasov. Článok už spomenutého národopisca a príspevok pána farára *Pavla Kovácsa* v rubrike *Z cirkevného života Dolnej zeme* nám prinášajú zatiaľ nepoznané informácie o počiatkoch

života našich predkov na tomto území. *Sándor Tóth* píše o histórii úzkorozchodnej železničky na Dolnej zemi, *Helena Albertiová - Kožuchová* nás zoznámi s osudom jedného z najkrajších starých sedliackych domov Čaby.

V rubrike *Zo súčasnosti dolnozemských Slovákov* sa okrem iných predstavia dve významné kultúrne skupiny Čabianskej organizácie Slovákov. Článok *Anny Kecskeméthyovej - Škrabákovej* prináša dojemné úryvky zo spomienok prvých maturantov čabianskej slovenskej školy. *Katarína Maruzsová - Šebová* vo svojom literárnom rozbere otvára nové aspekty chápania diela odmlčaného Michala Filadelfiho.

Do kalendára na rok 2004 sme zaradili dve nové rubriky, *Detský kútik a Slovensko - maďarské dotyky*. Mohli vzniknúť vďaka odovzdávaným príspevkov, ktorých značná časť pochádza z pera autorov zo Slovenska, čo naznačuje, že naše periodikum čítajú aj mimo Dolnej zeme. *Angela Turáková* nám poslala rozprávky podkarpatských Slovákov z Ukrajiny.

Ani v tomto čísle sme si neporadili s písaním rôznych osobných mien a názvov obcí. Preto používané mená sa vyskytujú raz maďarským, raz slovenským pravopisom. (Uvítali by sme dobré rady našich jazykovedcov.)

Na silu spolupatričnosti Slovákov žijúcich v tomto regióne poukazuje, že do kalendára mohli byť zaradené články z Nadlaku, Čabačúdu, Pitvaroša, Komlóša, Báhhedeša, Čaby, Budapešti, Telekgerendáša, Békéšu a Gerendáša. Dúfam, že o rok príde rad aj na ostatné lokality.

Je potešiteľné, že k vydaniu kalendára ponúkli podnikatelia sponzorstvo zo Slovenska. Za pomoc im ďakujeme uverejnením reklamy.

Milý čitateľ, prajem Vám, aby ste po prelistovaní Čabianskeho kalendára na rok 2004 našli v ňom článok vhodný Vášho záujmu. A dovoľte na záver jednu úprimnú poznámku: V kalendári prinášame články a príspevky, ktoré nám pošlete. Chcete čítať niečo iné? Napíšte nám.

Anna Istvánová

Ondrej Krupa

Stavebný materiál prvých Čabanov

Dnešný človek si veľakrát myslí, vše aj nechtiac, že ľudia boli dávno celkom izolovaní od sveta. Ak aj mali styky so širším okolím, tie boli pomerne voľné. Vraj, kto si aj zanechal chotár svojej lokality, aj toho polomer neprestúpil ďalej, ako susedné dediny. Niekdajšia neblahá, zlá premávka, z románov známe nezjazdné cesty. V našich predstavách sa odzrkadľujú naozaj takéto pomery. Napriek tomu predsa len musíme konštatovať, že v Békešskej župe a mimo nej bolo veľmi časté chodenie sem a tam.

Ľudí hnalo nielen panské nútenie, ktoré mnohých nevoľníkov odsúdilo na dlhé prevozy (napr. Harruckern nútil ich do Viedne, Nagykarolya - Carei, Radny), a nielen príkaz župnej administrácie, ktorý Čabanom predpísal, aby zo šarkadského lesa vozili palivo do Gyuly pre župný dom, ale museli zabezpečiť i minimálne požiadavky života rodín, resp. lokálnej spoločnosti.

Aj kolonizácia a zaľudnenie Békešskej Čaby znamenali ohromný pohyb v prekonaní nedohľadnej vzdialenosti. Bola to konečná stanica dlho trvajúceho dobrodružného cestovania. Pravda len pre tých, ktorí si hľadali svoje uplatnenie tu, na Čabe.

Hneď po príchode kolonistov sa zjavili dve hlavné veci: prvá bola siatie pšenice, aby si zabezpečili chlieb na zajtrajšok, druhá zasa vybudovanie obytného domu. Skromné domčeky nepotrebovali mnoho: vhodnú zem, drevo na krov a trstinu.

Najväčšiu starosť mali so zadovážením dreva. Nie tak hneď, v prvých rokoch, skôr neskoršie, keď sa už lokalita rozšírila. Podľa starej tradície, ktorá sa tradovala z generácie na generáciu, prví obyvatelia si povytínali stromy z tej malej hôrky, ktorá rástla na mieste dnešného kanálu Körös. Trstinu a škrípinec (*káka*) si priniesli z Veľkej Marasti.

Na začiatku 18. storočia bolo postavených mnoho sedliackych budov z vypletených, resp. trstinových stien, omazaných plevovou hlinou.

Tak sa staval aj prvý kostol na Čabe. Po osídlení však stavali domy aj z váľkov alebo vybíjali múry. K váľkom a na vybíjanie vydolovali zem, hlinu okolo mesta. Tak vznikli tie veľké jamy, pamiatku ktorých zachránili v pomenovaní svojráznej časti mesta *Jamina*.

Neskoršie si drevo zadovážili z lesov pozdĺž rieky Körös. Skutočnosť okrášľila ľudská pamäť. Podľa Samuela *Szemiána* Čabania len vošli do panského lesa, vyhládali hájnika, do daru mu dali syr, šunku alebo za vrecko prosovú kašu a zrazu mohli odviezť "toľko stavebné drevo, koľko len uniesli ich vozy, resp. zniesli ich kone". Ak sa aj to neudialo takto jednoducho, Čabania iste využívali takéto fortiele. Podľa pamäti starých Čabanov tieto legendárne lesy pokrývali priestranstvá od Veseja, Pósteleka, Gerly, okolia Doboza, Békésa a rozprestierali sa od Gyuly po Sarkad. Odtiaľto si viezol každý Čaban potrebné drevo. Dovážali ho hlavne v zime. Menší gazdovia sa spojili s príbuznými, kým bohatší sa obstarali sami. Celá rodina vyšla do lesa a tam si vytáli stromy, koľko potrebovali.

V polovici 19. storočia museli ísť už veľmi ďaleko. Ľudovít *Haan* sa ponosuje, že na Čabe je stály nedostatok dreva. Popisuje, že keď nemali drevo, museli kúriť suchým kravským trusom. Takéto starosti zmierňoval kanál Körös (*Keres*), ktorý začali vykopávať v r. 1777. Po ňom si vedeli drevo plaviť plťami z horných krajov. Spracované hotové hrady, dosky si kúpili v Arade.

Čabania si aj sami napílili dosky. Podľa starých prameňov bola to ťažká a tvrdá práca. Ved' mali nevyspelé náradie, preto dosky neboli presne a jemne spracované. Ale vyhovovali pre kasne na pšenicu, jasle a chlievy.

V prvých rokoch ani pre trstinu nemuseli ďaleko ísť. Od mesta po rieku Körös bolo plno trstiny. Lenže po vykopaní kanála a regulácie vodných tokov sa čoraz väčší vzdialil, ustupoval trstinový močiar. Ešte na začiatku 19. storočia sa Čaba zásobovala trstinou sama. Veľká Marasť bola takmer vodný raj. Žilo tam mnoho tisíc divých kačíc, lysiek (*sárča*), divých husí, volaviek, pelikánov a iných vtákov. Ľudovít *Haan* si držal čln asi tam, kde teraz stoja slovenské gymnázium a odborné školy.

Odtiaľto sa dávali na poľovačky člnom. Obyvatelia Čaby museli neskoršie ísť pre trstinu celkom poza lokalitu Doboz, potom ešte ďalej, po Vésztő a Okány. Ak si chceli zadovážiť jemnejšiu, takzvanú červenú trstinu, šli na Szeghalom a Füzesgyarmat.

V zime si sadli na sane, vyhládali dobré nálezisko trstiny a priviezli ju domov na saniach. Nebolo to bez nebezpečenstva, lebo vlky „bezočivé škodlivé a hladné zlodeje“, ako ich nazýva Ambrus *Petik*, kronikár župy z konca 18. storočia, im hrozili smrteľným nebezpečením v opustených, zamrznutých močiaroch. Vlky hubili systematicky, a predsa nevyhynuli. Čabania mali dodať v r. 1736 šesť, r. 1775 štyri vlčie hlavy Békešskej župe. Ale ešte aj v r. 1817 museli zorganizovať nadvážku proti vlkom, na ktorú povolali aj obyvateľov z Gyuly.

Nasledujúce spomienkové rozprávanie, ktoré sme zozbierali na Čabe, svedčí aj o tom, že ako sa báli v tej dobe divých vlkov: „Šli na saniach na Marast'. Šli, šli, už veľmi ďaleko boli, keď z blízkej hory vybehli dva vlky a priamo na kone! Tie náhle cúvli a potom šialene začali uháňať. Vlci im hrýzli papule a nohy. A razom vlci zaostali. Ale vtedy sa už stmievalo. Ľudia boli zúfalí, lebo nevedeli, kde sú. Iba keď nenazdajky pred nimi sa v tme vynoril jeden človek. - Ľudia, kam idete? - Na trstinu! - Pre pána boha, nie sem id'te, veď to je už Kőrös (Kereš). Ľad je tenký, nevládze sane! Zaviedol ich na svoj sálaš. Tam obviazali koňom rany. Len na druhý deň smeli ďalej pokračovať v ceste.”

Ondrej Krupa

Účesy prastarých otcov

Do polovice 19. storočia v celej vtedajšej krajine panoval v účesoch chlapov zvyk nosenia dlhých vlasov. Takmer na každej kresbe, ilustrácii, obraze, pochádzajúceho z tejto doby, bez ohľadu na majetkovú príslušnosť človeka, si nechali vlasy rásť po plecيا, ktoré voľne kučeraveli, alebo ich plietli do dvoch - troch vrkočov a tieto na konci zaviazali do uzla (*do čimbóka*). Stalo sa, že ich stlačili, prichytili aj hrebeňom. Vlasy dôkladne namastili, aby boli krásne liskavé. Keďže vlasy z poverových a tradičných príčin neumývali, natreli ich sadlom, aby sa bránili proti všiam a rozličným červom.

Z písomných prameňov vieme, že na prelome 18. a 19. storočia úrady vystúpili proti móde dlhých vlasov nariadeniami. V r. 1790 „so sadlom a masťou natreté pletené dlhé vlasy sú pod tvrdou pokutou zakázané“. 1. mája 1816 stoličný sudca hrozil tým, že „neposlušných a zlých mládencov pošlú na vojnu, aby sa počas vojenčiny naučili poslušnosť a čistotu“.

Zákazy nedoniesli očakávaný výsledok. Elek *Fényes* v r. 1839 píše, že v Békešskej župe chlapi „vlasy si zväčša nechajú rásť a mastia“. Aj Mária Kreszová vo svojej knihe o krojoch sedliakov v Uhorsku uverejnila medzi inými obraz čikóša z Mezöhegyesu, ktorý si pod vysoký, kužellovitý, hnedý klobúk krkval dlhé, do vrkoča spletené vlasy z uzla-mi, aby mu neprekážali pri práci.

Neúspešnosť zakazovacích nariadení, podľa Michala *Zsilinszkého* v Békešskej Čabe, tkvelo predovšetkým v ľudovej viere. Citujeme z jeho práce: Čabania strihanie vlasov považovali „za nebezpečné, ba i za pokúšanie Boha, za bezbožnosť“. Desili sa ho, lebo si tak mysleli, že od strihania dostanú chorobu, sprevádzanú najväčšou bolesťou, *hostec*. Podľa Ľudovíta *Haana* každý Čaban, bez výnimky, si nechal narásť dlhé vlasy. Slováci v Békešskej a bývalej Čanádskej župe v istých dňoch z poverových pohnútok sa ani neumývali.

V štyridsiatych rokoch 19. storočia bojoval učiteľ Ján *Vilim* neobyčajne účinnými prostriedkami proti tomuto nezdravému zvyku. Okrem toho, že bol vynikajúcim pedagógom, bol popredným učiteľom aj v šľachtení a pestovaní ovocia. Potomkovia si ho pripomenuli v neskoršom období len pomenovaním kratučkej uličky jeho menom. (Jeho obytný dom na rohu tejto ulice však už zmizol.)

Ján *Vilim* keďže jeho prosba, krásna reč neosožila, rozhodne odstrihol dlhé vrkoče z hláv chlapcov. Napriek obrovskému protestu zostal konzekventným a dlhou, trpezlivou prácou, pomaly presvedčil rodičov. Podľa jeho príkladu ostatní čabianski učitelia tiež požadovali, aby deti chodili do školy s ostrihanými vlasmi. Keď sa už rodičia presvedčili, že chlapci s ostrihanými vlasmi vôbec neochoreli, nenašla ich nijaká nebezpečná epidémia, zvyk krátkych vlasov sa začal po krajine rozširovať, zanechali odpor. Ale pre húževnatosť ľudovej viery je charakteristické, že mnohí Čabania ešte ani v polovici 20. storočia nedovolili, aby vlasy dojsť, kým ho nadávali, do prvého roka dieťaťa, ostrihali. Tým to odôvodňovali, že ak by k tomu došlo, dieťa by si stratilo rozum. V Békešskej Čabe ešte za veľa rokov pozmetali ostrihané vlasy chlapcov, a ak ochoreli, aby odohnali chorobu, mýtické zlo, zapálili ich a s nimi okiádzali deti.

Podľa svedectva Ľudovíta *Haana* už v r. 1858 každý mladý si dal sústavne strihať vlasy. Taktiež píše, že posledný čabiansky muž, ktorý mal pletené dlhé vlasy a nosil aj hrebeň, bol Štefan Michnay, zomrel v r. 1857. Starí ľudia ešte aj v druhej polovici 19. storočia nechali, aby im narástli dlhé vlasy. To sa vidí aj na kresbe Jánoša *Jankó*a, kde zabávajúci sa starší chlapi majú ozaj dlhé vlasy.

Keď sa v rokoch 1960. rozšírila móda dlhých vlasov, väčšina čabianskych mládenčov netušila, že ich predkovia tiež nosili dlhé vlasy, a taktiež sa museli brániť pred vtedajšími nariadeniami, ako aj oni na začiatku vývinu tohto zvyku. (A vid' zázrak: mnohí chlapci a chlapi sa nechávajú zasa strihať!)

Mária Žiláková
**Mýtus o jednorožcovi a ľudové liečenie
vo Veľkom Bánhedeši**

Cornis unikornis alebo *jednorožec* je zviera, ktoré si vytvorila ľudská fantázia. Kresby, zobrazujúce zviera, ktorému vyčnieva uprostred čela dlhý, tenký, priamy roh, boli známe už od predkresťanskej doby a v praveku. V stredoveku sa stalo toto mýtické zviera mimoriadne populárne a zobrazovalo sa v podobe koňa, na čele s dlhým rohom.

Ľudská fantázia cez stáročia dotvárala obraz jednorožca na rozličných svetadieloch a v jednotlivých krajinách by ho bolo ťažko sledovať. Na Slovensku v 18. storočí žila o jednorožcovi takáto predstava: mal telo ako kôň, hlavu ako jeleň, nohy slona a chvost diviaka. Všetky predstavy o ňom sa od praveku zhodujú v jednom momente: dal sa chytiť len nevinnej panne. Toto vybájené zviera sa stalo symbolom čistoty a nevinnosti.

Rohu jednorožca sa pripisovala zázračná liečivá sila, zároveň mal povest' silného afrodiziáka. V Juhovýchodnej Ázii sa dodnes drží táto predstava o ňom a prostriedok sa predáva ilegálne, veľmi drahé. V Európe, najmä v stredoveku a na začiatku novoveku, prekvital obchod s práškom z rohu jednorožca, predával sa v lekárňach pod názvom *cornis unicornis*. Prášok, ktorý sa pod týmto názvom predával, bol podľa všetkého iného pôvodu, buď z parohov iných zvierat, ale mohli ho nahrádzať aj roztlčené kosti dobytky. Ako komponent liečiv v Uhorsku vo viacerých maďarských rukopisných receptároch zo 17. storočia sa objavuje *Unicornis szarva* t.j. roh jednorožca. Termín sa hodnotí v odbornej literatúre ako synonyma jelenieho parohu.

Paralely na využívanie jeleních parohov v liečení sú známe po celom svete, napr. prášok z jeleních parohov ako liek sa dokladá v Ázii (Číne) z doby pred našim letopočtom. V spomenutých starých maďarských receptároch prášku z jednorožca ako komponentu liekov sa nepripisuje zázračná liečivá sila. Sú to recepty od zimnice, od ľaku,

pri ťažkom pôrode. V recepte, ktorý obsahuje liek od ťažkého pôrodu, sa radí, aby boli použité parohy jeleňa, ktorého chytili okolo dňa Panny Márie. Tento výrok nesporne naväzuje na súvislosti jednorozčca ako symbolu panenskej čistoty.

V slovenskom kontexte sú doklady na to, že turčianski olejkári v 18. storočí prášok z jednorozčca predávali ako liek na povzbudzovanie srdcovej činnosti a ako potopudný prostriedok. Prášok sa získaval pravdepodobne z roztlčených kostí zvierat.

Spomenuté maďarské rukopisné receptáre zo 17. storočia jelenie parohy odporúčajú ako liek - najčastejšie ako jeden z početných komponentov liečivého prostriedku- od bolenia zubov, od červenania hlavy, od hlístov, od nákazy, od moru, ako všeobecne užitočný liek, od jedovatých zvierat, od koliky, od žalúdočných ťažkostí, od nečistej pokožky na hlave, resp. na chrasty na hlave, od zápchy, ako močopudný prostriedok, od srdca, na zamedzenie krvácania. V receptoch, v ktorých je doložené široké spektrum využitia jeleních parohov tak v liečení dospelých, prípadne detí, ako aj v liečení zvierat, parohy sa majú buď uvariť, buď rozbiť na prášok.

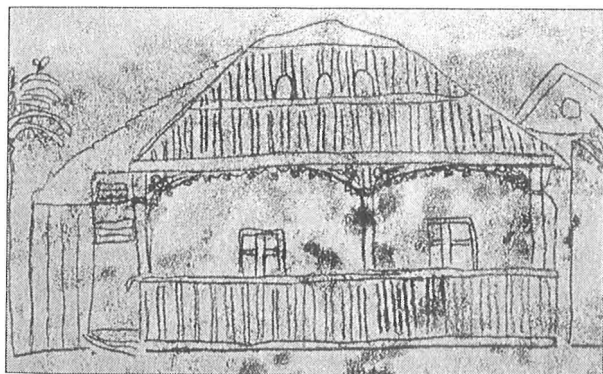
Ako je to známe, niektoré elementy oficiálnej medicíny starších období postupne zľudovali. Tento proces napomáhali najmä špecialisti, ktorí sa čiastočne radili k nižším vrstvám oficiálne uznávaných liečiteľov, pričom mali rozsiahle styky so širokými masami nižších spoločenských vrstiev a preto sa čiastočne považovali aj za špecialistov ľudového liečenia. Patrili sem ranhojiči, holiči, kováči, olejkári, šafrankári, v niektorých dobách aj potulní lekári, prípadne iní potulní predavači liečivých prostriedkov.

Ľudové liečenie Slovákov v Maďarsku uchováva málo materiálnych dokladov. Obmedzuje sa na zopár predmetov z praxe pôrodných báb, z predmetov používaných v liečení zvierat sa kde-tu zachoval trokár, železný prostriedok na sekanie žíl, rovnako zvierat a ľudí. Túto činnosť vykonávali v prvom rade holiči - *holiari* (napr. aj vo Veľkom Bánhedeši). Z praxe špecialistov sa v Slovenskom Komlóši v národopisnej zbierke Jána Koppányu uchoval prostriedok -*pou válovčok*- z drevenej kôry, ktorý používal známy špecialista *apovka Pipíšov* ako „sádru“ na zlomenú nohu. Sama som sa stretla v No-

vohradskej župe v Agárde/Ősagárd, počas národopisného výskumu na konci rokov 1970. so špecialistom, ktorý liečil *ohem* (ružu) - kožnú chorobu na nohe *gremem*-om (kremeň) a *ociel'kou*. Akiste sa viacerí pamätáme na skleničky s pijavicami, a niektorí aj na poháriky, *banke*, ktoré sa používali v ľudovom liečení podobne ako pijavice.

Z tohto hľadiska zanechala našej rodine nevšednú relikviu teta Mária Makoviczká: jelenie parožky. Pamätám si z detstva, ako sedela pri peci a škrabala „prášok“ z parožkov. Nikto si nepamätá z rodiny, od čoho používala tento liek. Ako z rodinnej korešpondencie vysvitá, stále si sťažovala na zdravie, na slabé srdce, od týchto neduhov si prosila prírodné liečivé prostriedky od príbuzných, ktorí sa počas výmeny obyvateľstva presídlili na Slovensko. Podľa všetkého používala „prášok z jednorožca“ - v značne modifikovanej podobe - ako všeobecný roboračný prostriedok a liek na povzbudzovanie srdcovej činnosti. Teta sa narodila pred prvou svetovou vojnou, jej matka na konci 19. storočia. Je teda pravdepodobné, že ide o element, ktorý si Slováci priniesli na Dolnú zem z pôvodných sídel a ktorý uchoval kontinuitu v ľudovom liečení Slovákov v Maďarsku od 18. do konca 20. storočia.

O počínaní tety, samozrejme, málokto vedel. Obec by ju bola považovala za *poverčivú*, prinajmenej za *staroverskú*. Uchovala pritom starobylý element liečenia, ktorý spája našu špecifickú menšinovú kultúru nielen s kultúrou materského a majoritného národa, ale dáva ju do širokých európskych, i globálnych - svetových dimenzií.

*Čabiansky dom
Práca žiaka
slovenskej školy*

Sándor Tóth

Vznik a zánik úzkorozchodných železníc v Békešskej župe

Daždívá jeseň r.1893 bola vo vybudovaní Prvých dolnozemských hospodárskych železníc (Alföldi Első Gazdasági Vasút, AEGV) rozhodujúca. Myšlienka ich výstavby sa zrodila na jeseň, keď boli tak zablatené cesty, že sa cukrovú repu nepodarilo podovážať a tak stratila na hodnote. Preprava poľnohospodárskeho tovaru úrodnej zeme bola predtým možná iba pešo, na koňoch, s vozmi po zlých cestách. Tak za zrod železnice ďakujeme hlbokému blatu.

AEGV bola jedna z najdôležitejších úzkorozchodných železníc v Maďarsku. Svojou, skoro 150 kilometrovou dĺžkou, tvorila súvislú sieť. Znamenala lacnú možnosť prepravy tovaru vo vyspelej poľnohospodárskej oblasti a potravinárskeho priemyslu Zátisia. Typickou formou majetku bol veľký majetok, (Wenckheim Mezöhegyes), veľké množstvo tovaru, spracovanie cukrovej repy, parné mlyny... Železnička znamenala život, možnosť pravidelného cestovania a prepravy tovaru. Železnice fungovali 50 rokov ako samostatný podnik, po zoštátnení ako Dolnozemské malé železnice MÁV-u (Maďarských štátnych železníc). Počas týchto rokov svoju úlohu splnila, slúžila obyvateľstvu, malorolníkom, veľkostatkárom, družstvám a štátnym majetkom, priemyselným závozom, pendlujúcim do škôl a fabrík.

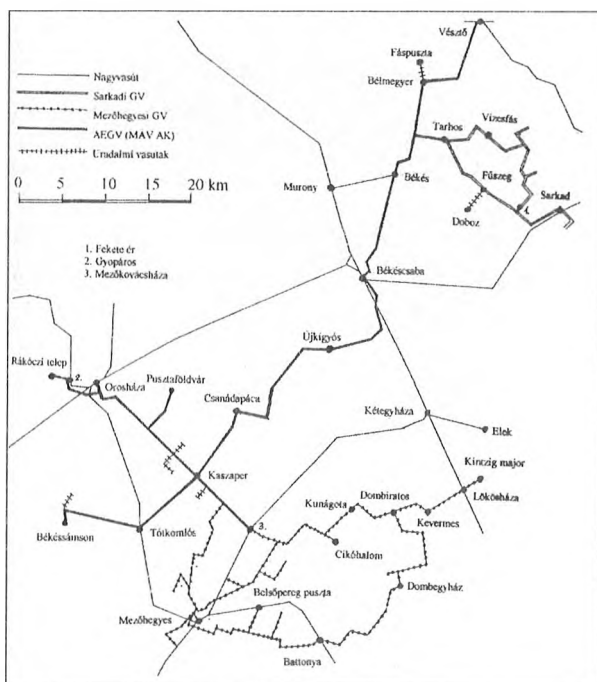
Po 75 rokoch existencie ju zastihla motorizácia a bola v rámci dopravnej koncepcie z r. 1968 zlikvidovaná.

Centrom siete bola Békešská Čaba, linky sa rozprestierali od Čaby na sever a juh. Štátny mejetok v Mezöhegyesi dal vybudovať už v poslednom desaťročí 19. storočia 70 km dlhú linku s rozchodom 760 a 500 mm. Počas svojej existencie železnička nevykonávala iba prepravné úlohy, ale skoro zaviedla rozlíšenú prepravu osôb a tovaru.

Poradie otvárania tratí:

- 1894 Kováčsháza - Kupa puszta 15,4 km
- 1899 Kováčsháza - Csanádapáca - Čaba 55,3 km
- 1903 Čaba - Békés 15 km
- 1904 Békés - Vésztő 24 km
- 1905 Kaszaper - Komlós 8,6 km
- 1925 Kaszaper - Orosháza 14,5 km
- 1926 Orosháza - Gyopárosfürdő 4 km
- 1948 Komlós - Békéssámson
- 1949 Ludad - Tarhos - Vizesfás 12 km
- 1949 Gyopárosfürdő - Rákóczitelep 2,7 km
- 1949 Pusztaföldvár

Po zoštátnení boli pričlenené aj menšie hospodárske železnice:
 Lökösháza - Kunágota, Dombiratos - Battonya, Gyula-Sarkad

Podrobnejšie:

Linka Kováčsháza - Kupa puszta: (AcsEV, Arad - Csanádi Egyesült Vasút) vydala akcie hospodárskych železníc. Malá železnica mala prípoj k veľkej v Kováčsháze. Nákladné trate viedli k puste Vilmosa Nágela, majeru Henrika Nágela, majeru Purgl, majetku Lajosa Kövéra, sálasu Sármezeyovcov, majetku Lászlóa Vásárhelyiho. Spomenutí boli aj účastinármi spoločnosti.

Linka Čaba - Kováčsháza: Na tejto linke bola aj osobná preprava. Roku 1897 Géza Beliczai (veľkostatkár v Gerendási) a Ignác Rosenthal (majiteľ parného mlynu v Čabe) požiadali o povolenie na vybudovanie železnice medzi obcami Csanádapáca - Újkígyós - Čaba - Doboz. Povolili vedenie trasy cez Čabu, vtedy ešte obec, ale zriekli sa vybudovania smeru Doboz, lebo medzitým tam vybudovali kamennú cestu. Finančne prispeli obce Čaba, Csanádapáca, Újkígyós, Békešská župa, Čanádska župa, Gr. Frigyes Wenckheim. Postavili stanice a sklady.

Linku Čaba - Békés - Vésztő nevymyslela AEGV ale v októbri 1898 vicišpán Békešskej župy, dr. Sándor Fábry, ako železniciu normálneho rozchodu. Minister obchodu povolil stavbu ale finančnú podporu k tomu nedal. Veľkostatkári a župa prispeli. Stavbou chceli poveriť Mátra - Körösvidéki HÉV, oni ale chceli prevziať aj prevádzku linky medzi Békésom a Muronyom (vtedy Békésföldvár), čo im neumožnili, tak sa aj celej výstavby zriekli. Trať postavil AEGV. Obec Békés mala obavy od bezprostredného prepojenia s Čabou, ale prvý vlak vyvolal veľké potešenie.

Zastávka Géza (dnes Kaszaper) bola vzdialená na 5 km od Slovenského Komlóša. Komlóšania, keď išli na trh do Čaby alebo do vtedajšieho župného mesta Gyuly, prekonali túto vzdialenosť pešo alebo vozom. Bolo to namáhavé, tak sa obrátili na hlavného inžiniera AEGV Endreho Sármezey, prosili ho o predĺženie trate. Komisiu viedol Sármezey do Čaby na motorovom vozni, čo sa im tak zapáčilo,

že hneď odhlasovali 80 tisíc Korún ako príspevok na stavbu. Konečná stanica bola na Komlóši pri kostole. Podobné predĺženie robili z Kaszeperu do Orosházy. Do 24. januára 1924 sa dalo cestovať zdarma, vlaky boli preplnené. V roku 1925 predĺžili trať do Gyopárosfürdő.

Po zoštátnení prepojili Komlós a Békéssámson, boli to dve veľké obce regiónu. Zastávky boli: Tótkomlós - Vásártér, Cserepesi tanyák, Csiki csárda, Belső - újtelep a Békéssámson.

Neuskutočnili sa nasledujúce stavby: Kunágota - Medgyesegyháza - Dombiratos - Nagykararás, Magyarbánhegyes - Kunágota - Lökösháza, Tótkomlós - Makó, Békéssámson - Hódmezővásárhely, Čaba - Kondoros - Sarvaš - Kunszentmárton, Kunágota - Battonya, atď.

Vlak v Gyule

Postup zániku:

1951 Mezőkovácsháza - Kupai puszta (Cikóhalom)

1960 Čaba - Békés

1962 Békés - Vésztő, Ludad - Vizesfás

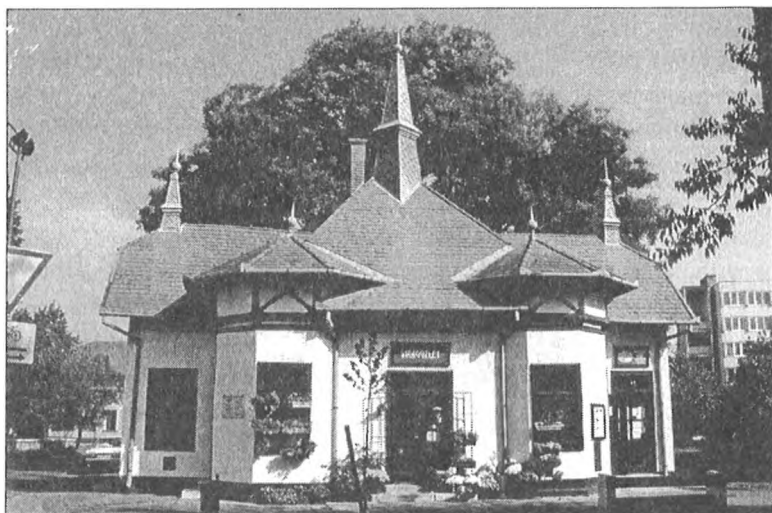
1967 Čaba - Komlós -Békéssámson

Napriek tomu, že r.1966 bolo 1,3 miliónov cestujúcich, premávalo denne 20 osobných a 8 nákladných vlakov, aj táto linka bola zrušená. Na Čabe nastúpilo 379 tisíc, na Komlóši 95 tisíc cestujúcich, v poslednom roku fungovania bolo podaných 180 ton tovaru.

1967 Rákóczi-telep - Pusztaföldvár

1969 Pusztaföldvár - Mezőkovácsháza

Nebol to jediným stratovým podnikom v krajine a mal pomerne malé straty. Skúmali len príjmy a náklady, nepočítali s vplyvmi, ktoré sa nedajú vyjadriť v peniazoch. Nadstavba, vozne a rušne boli v takom dobrom stave, že ešte 20 rokov mohli fungovať bez väčšej obnovy... Dnešné autobusy síce jazdia rýchlejšie, ale železnice, ako turistická zaujímavosť, mohli zostať lákavou priemyselnou pamiatkou a mohli vynášať aj zisk...

*Bývalá stanica železničky, dnes kvetinárstvo
na Námestí Kossutha v Čabe*

Anna Kováčová

Spolkový, kultúrny a spoločenský život budapeštianskych Slovákov v dobe dualizmu

O dizertačnej práci nakrátko

Výskum a spracovanie významných kultúrnohistorických udalostí, osobností a pamiatok Slovače, je povinnosťou každého Slováka. Je chváľitebné, že v posledných rokoch začali Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, miestne samosprávy, jednotlivci a spolky pestovať pamiatku významných osobností tunajších Slovákov, venujú pozornosť minulosti, kultúre, folklóru, periodikám atď. Ved' tieto poznatky sú samozrejme súčasťou nielen kultúrnej histórie hlavného mesta Maďarska, ale aj Slovenska.

Koncom 19. storočia sa v najväčšom počte usadili Slováci v Jozefove, ale mnohí žili aj v takých mestských častiach, ako sú Erzsébetváros, Terézváros a Kőbánya. Hoci budapeštianska štatistika z roku 1890 evidovala v Budapešti vyše 27 tisíc Slovákov, de facto tu žilo okolo 50-70 tisíc ľudí slovenskej národnosti. Slovenskí migranti, ktorí pociťovali potrebu patriť k nejakej lokálnej spoločnosti, v ktorej ich spája národná identita, spoločná kultúra, spoločný jazyk a pôvod, sa zapísali do niektorého robotníckeho, kultúrneho, samovzdelávacieho, dobročinného, speváckeho alebo divadelného spolku.

Je dobre známe, že v druhej polovici 19. storočia bola Budapešť popri Turčianskom sv. Martine druhým významným centrom slovenskej kultúry, politického a spoločenského života. Žili tu také významné osobnosti, ako napr. katolícky kňaz, politik a dramatik *Ján Palárik*, evanjelický farár, neskôr biskup a pritom básnik a prozaik *Daniel Bachát-Dumný*, redaktori novín ako *Alojz Wágner*, *Dušan Porubský*, *Anton Štefánek* alebo *Miloslav Hodža*. Stavitelia, podnikatelia *Ján Bobula* a *Miloslava Harminc*, alebo vyše 30 rokov v slovenskej evanjelickej škole pôsobiaci učiteľ, hudobný skladateľ *Ludovít Izák*.

Tieto osobnosti v nejakej miere mali styky aj so slovenskými pešťbudínskymi spolkami.

Centrom spoločenského života evanjelických Slovákov bol Lutherov dvor na Rákócziho ulici a katolíckych Slovákov na Námestí Márie Terézie (dnes Horváth Mihály tér), kde sa nachádza katolícky kostol, v blízkosti ktorého bol v roku 1902 založený Slovenský katolícky robotnícky spolok. Pestré a zaujímavé aktivity tohto spolku mobilizovali vždy najviac Slovákov.

V kruhoch peštianskej spoločnosti hrali dôležitú úlohu kultúrne spolky a spoločnosti. Kultúrny, hudobný a divadelný život budapeštianskych Slovákov značne obohacoval a spetroval každodenný život Slovače, veď pevnou súčasťou slovenského spoločenského života boli plesy, divadelné predstavenia, večierky, púte alebo spolkové jubileá.

V dizertačnej práci o budapeštianskej slovenskej spoločnosti predstavujem dobrovoľné spolčovanie lokálnych asociácií, totiž spoločenské vzťahy v tomto období sa formovali v spolkoch. Základným kameňom spracovanej témy sú všetky vtedy existujúce a fungujúce slovenské ale aj české občianske spoločnosti. Na základe archívnych dokumentov, rôznych písomných prameňov, prelistovania dobovej tlače, analýzy štatistiky, spolkovej agendy, mohol vzniknúť pestrý a bohatý obraz pešťbudínskeho spolkového fenoménu.

Zámerom predloženej práce bola analýza vývoja a fungovania spolčovania sa Slovákov v Budapešti v dobe rakúsko-uhorského vyrovnania. Predstavenie aktivít a rôznych programov spolkov a ich podskupín, podmienok založenia jednotlivých kruhov, analýza stanov atď. Jednotlivé kapitoly boli venované nasledujúcim témam: historicko-demografický prehľad slovenského obyvateľstva v Pešť-Budíne; vývin a typológia slovenských asociácií; Jozefov, ako najväčší ostrov budapeštianskych Slovákov; slovenské a české robotnícke spolky; spoločenské centrá slovenskej spoločnosti; aktivita a styk slovenskej inteligencie so slovenskými spolkami; fungovanie Dobročinného ženského spolku; ochotnícke divadelníctvo a spevácke zbory ako podskupiny istých spolkov.

Práca sa zrodila medzi iným v tej nádeji, že po „nemeckej a židovskej Budapešti“ odborníci, alebo iní záujemcovia, sa budú mať možnosť oboznámiť i so „slovenskou Budapešťou“.

Helena Albertiová-Kožuchová Spomienky zo starého domu

Z histórie vieme, mali by sme vedieť, učili sme sa dosť veľa o tom, ktorý panovník kedy a kde vládol, proti komu viedol vojnu, akú stratégiu k tomu použil. Nie náhodou existuje záujem o občiansku históriu. Dejiny by boli zaujímavejšie, keby napríklad staré ulice, staré domy vedeli rozprávať o tom, čo videli, čo prežili od svojho postavenia, ako žili v nich ľudia. To však patrí do sveta fantázie. Zostávajú nám iba spomienky ľudí, kým si ich ešte voľakto pamätá, prípadne ich napíše.

Na Čabe medzi takéto staré domy patrí dom na ulici Kinizsi číslo 20. V súčasnosti je tam zariadená Diáktanya, informačné a kultúrne stredisko pre deti a mládež. Od vzniku tejto inštitúcie sa začala nová kapitola v živote tohto domu.

Poznám dom z detstva, bol vtedy v neutešenom stave, mal asi troch majiteľov. Tá predná časť s oknami na ulicu, spolu s patričnou časťou dvora bola vo vlastníctve jednej rodiny, ktorá tam aj bývala. Bola ohradená od ostatných častí domu nejakými doskami. Zadná časť bola v horšom stave, tam nikto nebýval. Vtedy bolo ťažko veriť tomu, že tu kedysi bývali ľudia v usporiadaných podmienkach, ako nám o tom rozprávala matka. Teraz, keď niekto navštívi dom, v prednej izbe na hrade si môže všimnúť vyryté „Cipó 1869”. V tomto dome, u starých rodičov prežila naša matka, ako malé dieťa, pár rokov svojho detstva. Je tomu už vyše sedemdesiat rokov. Svoje spomienky nám porozprávala a ja sa o ne teraz podelím s vami.

„Dom bol zvnútra taký, ako aj ostatné domy toho času: predná izba, pitvor, zadná izba a komora. Vzadu vo dvore mali starí rodičia sliepky, svine a kravy. My sme tu boli u starých rodičov jednak preto, lebo tu sme chodili do škôlky. Áno, bola tu škôlka, hneď tu v ulici. Boli sme tu aj preto, aby stará mama nebola sama. Bola chorľavá, a tak jej bolo treba pomôcť, ale len v maličkostiach. Napríklad podať vodu alebo čo si pýtala, ísť do obchodu, pozbierať vajcia, pozametať a podobné menšie úlohy. Starý otec bol nízky muž s červenou tvárou, málokedy

bol doma. Mali vinič a pivnicu na Féneši a gazdovstvo na Gerendáši, tak celý deň bol preč. Vtedy aj ulica bola celkom iná. Boli tu iné, staré domy a keďže neboli autá, nebola ani takáto premávka. Ráno touto ulicou vyhánali kravy na pašu, nejako tým smerom ako je teraz Lepény Pál ulica. Na druhom konci ulice vždy stál policajt v bielych rukaviaciach. Najradšej som vysedávala v malom obchode, tu v ulici. Neposlali ma domov, mohla som byť tam dlho. Stalo sa, že miesto nákupu som tam zostala, tak brat musel prísť pre mňa. Bol to zázračný svet, občas aj cukrík som dostala.

Neviem presne v ktorom dome kto býval. To je isté, že tu žili aj slovenské rodiny, aj židovské. Žili tu ľudia normálne. To si pamätám, že starý otec mal prísne zásady. Hovorieval, že vieru, zvyky, jazyk, každého človeka, si treba vážiť, rešpektovať. Neviem aké konkrétne dôvody mal k tomu, že to tak zdôrazňoval, ale to je isté, že my sme sa správali podľa toho. Pravdu povediac, ako malé deti sme z toho len toľko rozumeli, že sa treba slušne správať, inak sme si o tom nič nemysleli. Neskoršie sme tomu už viac rozumeli.

Susedia sa veľmi nenavštevovali, každý si robil svoju robotu. K nám chodili po mlieko slúžky zo židovských domov. Zdá sa mi, že otrubím si utreli, umyli ruky. Nejak tak bolo, bolo to pre mňa čudné, preto si to pamätám. Rada som chodila do škôlky, hrali sme sa, bolo nám dobre. Potom sme sa vrátili k rodičom na sálaš, do školy sme už chodili tam. Zriedkavejšie sme chodili do mesta. Prešli roky a bolo čoraz horšie. Najhoršie však bolo vtedy, keď prišli „nyilasi“. Tí boli veľmi zlí. Prišiel aj čas, keď mi židovské kamarátky z detstva povedali, že ich zoberú a už sa nikdy nevrátia. Bola to hrôza, ale ja som tomu neverila. Teraz je ľahko sa pýtať, že prečo nie? Lenže vtedy sme boli mladí, neskúsení, nevedeli sme čo sa deje. Dospelí mlčali, najviac čo povedali, bolo asi toľko, že zle je alebo zle bude. Pravdaže zle bolo, veď bola vojna. Veru sme nevedeli, čo všetko zlého nás ešte čaká... Človek to nemôže vedieť, kým to všetko nezažije. Vždy verí v tom, že bude lepšie. Aj vy keď ste počuli odo mňa, že len aby vojna nebola, tak ste tomu nerozumeli. Hovorili ste, že preháňam. Teraz už viete, že ako ľahko sa môže stať to, čo bolo ešte nedávno nepredstaviteľné, neuveriteľné.

Tak teda išlo jedno zlo za druhým. Zomreli aj starí rodičia. Dom bol rozdelený na časti, nám sa dostala tiež jedna časť. Trápili sme sa na sálaší a dom hynul, hynula aj ulica a ľudia. Našu čiastku sme nakoniec predali. Možno si niekto dobre zarobil, lebo mesto onedlho odkúpilo dom. Ale takto sa aspoň zachránil.”

Dom potreboval úplnú rekonštrukciu a čiastočnú prestavbu, aby mohol slúžiť dnešným požiadavkám. Náročnou prácou od roku 1991 slúži obnovený ďalej v novej funkcii. Kým stáť bude, bude slúžiť ďalším generáciám návštevníkov, aj keď svoju históriu nedokáže porozprávať.

*Bývalý dom Cipovcov, dnes „Diáktanya”
Čaba, ul. Kinizsi 20*

Ján Jančovic

Tlačené svedectvo spred storočia

Čo sa vtedy udialo v slovenských dedinách

Veselo a vážne z časopisu Vlast' a Svet

V roku 1885 začal v Budapešti vychádzať po slovensky písaný poučno-zábavný a hospodársky časopis *Vlast' a Svet*. Vydával ho *Uhorsko-krajinský vzdelávací spolok slovenský* a vychádzal dvakrát do týždňa. Pravidelne ho dostávali členovia uvedeného spolku, ktorí ročne zaplatili členské jednu zlatku. Okrem časopisu dostávali aj kalendár. Členmi spolku a odberateľmi tohto časopisu boli predovšetkým spolkári, ale aj roľníci zo slovenského vidieka. Zodpovedným redaktorom časopisu bol *Pavel Štiasny* a neskoršie *Štefan Gazda*. Z niektorých čísel tohto dvojtyždenníka sme vybrali niektoré zaujímavé informácie, ktoré nám približujú udalosti z konca minulého storočia a začiatku tohto storočia.

Vlast' a Svet 1. marca 1893

V čísle 5 v rubrike Dopisy, hasič J.M. z Častkova píše:

- „Náš dobrovoľný hasičský spolok usporiadal minulého fašiangu dve tanečné zábavy, ktoré znamenite vypadli a nám 50 zlatých, čistého príjmu doniesli.“ Autor uvádza mená zo senickej inteligencie, ktoré vstupné vysoko preplatili. Podobnú správu podáva aj J.R. zo Sobotišt'a, keď píše: -„Už vyše roka máme tu pod hlavným veliteľstvom pána JUDr. Alexa Štetinu zriadený dobrovoľný hasičský spolok, ktorý tunajšie predstavenstvo mestečka potrebnými nástrojmi a rovnošatou zaopatril.“ Aj tam usporiadali tanečnú zábavu a podľa predplatiteľa časopisu J.R. mali zo zábavy príjem 47 zl. A 10 kr.

V rubrike Chýrnik - „Kaštiele nitrianskeho biskupa ako náhle počasie dovoľí začnú sa opratovať. V nitrianskej rezidencii, do ktorej sa 16. mája presídlili, sa asi 30 izieb celkom obnoví, náradie v močeniskom kaštieli, ktoré pochádza ešte od biskupa Palugyuya novým sa nahradí a kaštieľ v Radošinej sa tiež skvele zariadi.“

- **Hovoriace noviny.** „Minulého mesiaca založili sa v Budapešti také noviny, ktoré sa netlačia, ale hovoria. Každý predplatiteľ spomenutých novín má zavedený telefón do bytu a kedykoľvek sa mu chce noviny čítať, vlastne očúvať, priloží si telefón k uchu a očúva chýry, ktoré z redakcie Hovoriacich novín prichádzajú. V redakcii je zamestnaných viac ľudí, ktorí prichádzajúce chýry spracujú a jeden z členov redakcie ich stále do telefónu prečítuje. Tieto chýry všetci predplatitelia razom môžu počúvať, každý zo svojho telefónu. Takýchto novín niet ešte, okrem u nás, nikde.”

Vlast' a Svet 15. augusta 1893

- **Nebezpečný nález.** „Ján Buzík, robotník v Budapešti, našiel 11. t.m. malý balík pri železničnom nádraží s nápisom „Dynamit-gyár Pozsony”, ktorý oddal v blízkosti stojacemu policistovi. Pri otvorení balíka konštatoval, že bolo v ňom dva kilogramy dynamitu.”

- **Žiarlivý mládenec.** „V Očovskej nedávno zavraždil žiarlivý mládenec svoju milenkú a potom usmrtil seba. Jej podrezal ostrým nožom gágor a sám obesil sa.”

- **Nová pliaga na vinič.** „Okrem fyloxéry a peronospóry, ktoré už takmer vyničili vinice po vrchovatých krajoch, ukazuje sa nová skaza na viniciach sadených na rovinách v pôde piesočnatej. Zelený chrúst obžiera viniče a kazí ich natoľko, že vinič skôr vyhynie, ako keď by ho fyloxéra bola napadla.”

Vlast' a Svet 15. októbra 1893

- **Ohne.** „Minulú nedeľu zhorelo v obci Nitra-Uljak 40 domov s hospodárskymi staviskami. V tekovskej stolici 3. t.m. v Podbralo-Lehotke 20 domov a 1. okt. v Bystričnoch 28 domov, 8 stodôl a mnoho nevymláteného obilia.”

- **Do ktorých stromov najčastejšie hrom bije?** „Jeden anglický učenec dlho pozoroval a značil, do ktorých stromov hrom najčastejšie uderí. V 28 prípadoch uderil deväť ráz do duba, sedem ráz do topola, štyri razy do javora, tri razy do vŕby, raz do gašтана, orecha, hlohu a bresta. Do buka nikdy neuderil. Vôbec vraj nie je známe, aby hrom uderil do buka. Ak vás teda búrka zachytí v hore, tak niet lepšieho miesta, ukryte sa pod buk.”

- **Mladosť a starosť.** „Z Ďuli oznamujú, že sa tam oženil 22-ročný Abrahám M. so 74 ročnou starou (ale ticho, aby nepočula) A.E....ou. Tento zaľúbený párik hneď po svadbe odcestoval do Talianska na dlhšiu svadobnú cestu. To je už potom párik! Ba čo pomyslí si nevesta, keď ju na ceste budú volať starou mamou vlastného manžela?”

Vlasť a Svet 20. novembra 1898

- **Vyst'ahovanie žien do Ameriky.** „Po tieto dni zo Spišskej stolice vyst'ahovalo sa 46 žien do Ameriky. Istý časopis uverejnil tento chýr s tou poznámkou, že spomenuté ženy pravdepodobne preto sa vyst'ahovali, lebo ich doma dobre poznajú.”

- **Jeden milión na vzdelávacie ciele.** „Imrich Žembery, hontiansky veľkostatkár poručil svoj majetok, obnášajúci 500 jutár poľa Hornouhorskému vzdelávaciemu spolku. Či sa tento majetok dá spomenutému spolku, ešte nie je isté, lebo dedičia napadli testament.”

Vlasť a Svet 18. júna 1899

- **Odsúdený novinkár.** „Jozef Škultéty, spolupracovník turčiansko-sv.-martinských Národných novín, v minulom roku bol preložil jeden spis istého krakovského profesora, v ktorom sú urážky a búrenie proti uhorskému národu a uverejnil ho v spomenutom časopise. Za toto bol pred tunajší porotný súd povolaný a za vinného uznaný. Súdna stolica ho potom odsúdila na tri týždňové štátne väzenie a 150 zl. peňažnej pokuty.”

Vlasť a Svet 19. júna 1904

- **Vykradnutá pošta.** „V Radošine (Nitr. stolica) tieto dni neznámi zlodeji vlámali sa na poštu, zobrali so sebou verthajmskú kasu, v poli ju preborili a zobrali čo sa v nej nachodilo. Zlodejov ešte nenašli.”

Vlasť a Svet 3. novembra 1907

- „Minister orby naložil, aby zo štátnych viničových škôlok viniče predávali sa po starých cenách. A síce 1000 hladkých amerických viničov po 6-12 korún, zakorenených po 12-24 korún, štepené viniče s koreňom po 200 korún, bez koreňa 100 korún, viniče z európskych fajt od 3-20 korún. Trovy za obal a prísun k železnici je rátaný do kúpnej ceny. Kto si chce kúpiť z tých viničov, má prosbu do 30. novembra zavdať k tomu vinohradníckemu inšpektorovi v okrese, ktorého leží tá vinica, ktorá sa má obnoviť.”

- **Miliónové dedičstvo.** „Nedávno zomrel v Temešváre fiškál dr. Jozef Petrus a zanechal po sebe majetok v hodnote 1,200000 korún, ktorý zdedili jeho príbuzní Petrusovci, roľníci v trenčianskej obci Beluša.”

Vlasť a Svet 19. januára 1908

- **Zamrzol.** „Ondrej Dubec, 23-ročný robotník zo Šuje tieto dni podnapitý idúc z Čičmian v noci zablúdil. Ráno ho zamrznutého našli. Michal Zachar, bíreš v Bolerázi zamrzol pod stohom, kde si opitý ľahol.”

- **Štátny dôchodok z dohánu.** „Čistý krajinský dôchodok z dohánu roku 1906 obnášal 76 miliónov korún. Dohán dorábal sa v 930 obciach a urodilo sa ho 69 miliónov kilogramov.”

Vlasť a Svet 11. júla 1915

- **Zhorel mlyn.** „V Nitre tieto dni zhorel Šuchalovský mlyn takzvaný Šaši. V mlyne zhorelo pol vagóna pšenice. V ohni jeden robotník prišiel o život, druhý bol ťažko ranený. Príčinu ohňa dosiaľ ešte neustálili.”

- **Ovce z Rumunska.** „V zmluve pokoja s Rumunskom pre Uhorsko zabezpečených 300 tisíc oviec 4. júna začali privážať do Uhorska. Tu ich odoberú komisie, ktoré ich hneď odovzdávajú gazdom, ktorí si ich kúpili. Ovce ostrihajú v Rumunsku a vlnu rozdelia medzi Uhorsko, Rakúsko a Nemecko.”

- **Veľká radosť na Čabe.** „Veľmi mnoho nepríjemností zapríčiňovali Čabanom tie české čaty, ktoré od dlhšieho času boli tam umiestnené a preto si žiadali, aby čím skorej späť dostali svoj regiment. Konečne prosba statných Čabanov teraz bola vyslišená, lebo nenávidených Čechov z Čaby ku veľkej radosi tamojšieho obyvateľstva už preložili do Austrie. Podobne aj Békeš-Gyula robí kroky, aby späť dostala svoj domáci pluk.”

Z obsahu časopisu sa vidí, že jeho hlavným cieľom bola výchova k uhorskému vlastenectvu. Napriek tomu časopis aktuálne informoval aj o udalostiach zo sveta a pre roľníkov pomáhal orientovať sa v aktuálnych bežných cenách poľnohospodárskych výrobkov, ktoré tento časopis pravidelne uvádzal. Rovnako informoval aj o vzdelávacích podujatiach a podporách, ktoré pre roľníkov, lesníkov, ovocinárov a vinohradníkov pripravovalo ministerstvo orby.

Ján Gombos Matej Jantyik a Jantyikovci

31. októbra tohto roku sme si pripomenuli v Békési sté výročie úmrtia mladého, nadaného maliara *Mateja Jantyika*. Narodil sa 10. mája 1864 v Békéši, v katolíckej slovenskej rodine. Jeho nadanie sa po školení v Budapešti a v Paríži skoro prejavilo. V roku 1898 bol poverený maľovaním dvoch mohutných fresiek do budovy novopostaveného parlamentu. Obe čerpajú tému z dejín uhorského štátu.

Predkovia Mateja Jantyika boli čabianski katolícki Slováci. Po uzavretí satmárskeho mieru, tak ako evanjelickí Slováci, aj

katolíci sa pohli zo severných a severozápadných žúp vtedajšieho Horného Uhorska. Predkov neskorších Jantyikovcov, podľa svedectva daňových súpisov z roku 1720 a 1723, nachádzame hore v Oravskej župe. Tu ešte nájdeme priezvisko v pôvodnej forme *Jančík*. Priezvisko Jantyik /Jantík/ vzniklo z demi- nutívneho tvaru krstného mena *Ján* /Janík, Jančík/. Prejdúc viacerými tvarovými zmenami od druhej polovice 19. storočia forma Jantyik sa ustálila. Oravský pôvod rodiny potvrdzuje záznam z matriky zosnulých z 2. mája 1788, podľa ktorého vo veku 53 rokov zomretý Juraj Jantyik sa narodil v Oravskej župe.

Katolícki Slováci prišli do Békešskej Čaby v roku 1745. Čo sa týka ich počtu, bola to hŕstka ľudí, veď ešte aj začiatkom 19. storočia sotva tvorili jednu desatinu evanjelických Čabanov. V päťdesiatich rokoch 18. storočia už nájdeme v Békešskej Čabe predkov neskorších

békešských katolíckych rodín, ako napríklad Kutýikovcov, Bartyikovcov, Knapcsekovcov, Leszkovcov a Vizsnyicaiovcov. Evanjelická väčšina v Békešskej Čabe bola ochotná prijať katolíkov do osady len následkom ráznejšieho zákroku župy. Zrejme pre tento odmietavý postoj evanjelikov a pre nádej získať vlastnú pôdu, boli donútení všetci, aj jedna časť Jantyikovcov, presídlit' sa do Békešu.

Rímskokatolícka cirkev v Békeši sa stala samostatnou v roku 1783. Prví katolíci prišli z Mindszentu, Hódmezővásárhelyu, Cibakházy, respektíve z okolia Kecskemétu. Slováci, medzi nimi aj čabianski, prišli do Békešu neskôr, koncom 1780 rokov a začiatkom 1790. V roku 1794 pre békešských katolíkov vymerali porty na takzvanej Drahej ulici /Drága utca/, neskôr dostali pozemky v ulici Tót /Slovenská ulica/. Zrejme v tomto období sa dostali už spomenuté slovenské rodiny do Békešu.

O prvom Jantyikovi máme doklady z 28. augusta 1792. Vtedy zomrel 38 ročný Michal Jantyik, manžel Heleny Paulíkovej. Michal Jantyik, prastarý otec maliara, sa ženíl v Békešskej Čabe 15. októbra 1781 ako dvadsaťročný mladík. Jeho manželka Helena Leszková bola vtedy 17 ročná. Mali dvoch synov: Mateja, starý otec maliara /10.2.1786/ a Michala /10.2.1788/. Helena sa po skorej smrti svojho manžela presídlila do Békešu, kde sa 19. mája 1794 vydala za Jána Vizsnyicaiho. Matej Jantyik sa zjednal ešte za svojho detstva za bieleša do Békešu. Pre jeho pracovitosť a schopnosť si ho skoro obľúbili. V Békeši sa ženíl 18. novembra 1804. Vzal si Máriu Petrášovú. Z mladého želiara sa čoskoro stal majetný békešský gazda. On a jeho brat Michal bývali vo štvrti osady menovanej Hatház /Šesť domov/. S manželkou Máriou Petrášovou sa im narodilo 10 detí. Spomedzi nich 9 sa dožilo dospelého veku. Spomedzi deviatich detí najuznanejším sa stal jeho syn Michal, ktorého neskoršie matričné záznamy spomínajú ako staviteľa. So svojou manželkou Máriou Molnárovou mali šesť detí. Syn, neskorší maliar, Matej, sa už narodil v meštianskej rodine 10. mája 1864. Jeho starého otca, richtára mesta, kráľ vyznamenal v roku 1858 zlatým krížom.

(Fotografiu nám prepožičalo Múzeum Jantyika v Békeši)

Béla Gécs Antal Haan - prvý maliar Čaby

Prvým významným maliarom Békešskej Čaby bol Antal Haan, brat významného čabianskeho duchovného *Ludovíta Haana*. Po smrti vyše storočia zostal zabudnutý. Na počesť jeho pamiatky bola usporiadaná v októbri tohto roka vo veľkej sále na radnici spomienková slávnosť, na ktorej boli prítomní aj potomkovia rodiny. Iniciátormi slávnosti a odhalenia pamätnej tabuli bol Spolok ochranárov mesta a Čabianska organizácia Slovákov.

K tejto príležitosti bola vydaná aj pekná kniha pod názvom *Haan expedició*, ktorej autorom je *dr. Zsolt Bereczky*.

Antal Haan sa narodil 5. januára 1827 v Békešskej Čabe. Po skončení ľudovej školy študoval na evanjelickom gymnáziu v Sarvaši. Svojimi kresliarskymi schopnosťami vynikal spomedzi spolužiakov, a tak vo veku 18 rokov sa stal poslucháčom viedenskej akadémie. Počas revolúcie r. 1848-1849 sa zúčastňoval v bojoch v hodnosti strážmajstra. Po porážke odišiel do Talianska, kde študoval diela veľkých renesančných majstrov a maľoval aj portréty a krajinky. V rokoch 1862-1873 žil na Čabe. Evanjelická cirkev ho poverila namaľovaním portrétov dovtedajších cirkevných hodnostárov a oltárnych obrazov malého kostola. Portréty si objednávali od neho aj zámožní mešťania, napríklad Strakovci, Štarkovci, Zahoranovci. Obrazáreň Národného múzea plánovala svoje historické fondy doplniť reprodukciami malieb

Raffaella, Tiziana a Veroneseho. Vláda poverila vyhotovením napodobnenín Antona Haana. Preto znovu odcestoval do Itálie a usadil sa na ostrove Capri. Tam aj zomrel v roku 1888. Maľoval hlavne oltárne obrazy a portréty. Jeho veľké reprodukcie Raffaelových fresiek vo Vatikáne sa nachádzajú v Národnej galérii v Budapešti. Jeho zbierka obsahujúca veľmi cenné starogrécke a etruské pozostalosti, sa dostala v roku 1874 do Múzea Békešskej župy, dnes sa nachádza v Múzeu krásnych umení v Budapešti.

Spracovala Helena Albertiová Kozsuchová

Zdroj: Béla Gécs, Čabianska čítanka

(Autoportrét maliara je majetkom Múzea M. Munkácsyho)

*Dvojazyčná
 Pamätná
 tabuľa,
 umiestnená
 na chodbe
 Radnice*

Ondrej Hanko

Mestský notár László Korosy

Ladislav Korosy, niekdajší notár mesta Békešská Čaba, sa narodil 7. novembra 1863. Jeho rodičia, Ján Staricskay a Zuzana Jancsovcics, boli bohatí čabianski remeselníci, farbiari plátna. Zbohatli vďaka svojej usilovnej práci. Mali osem detí, všetky deti vyškolili, čo v tom čase nebolo samozrejmé.

Ladislav Korosy navštevoval gymnázium v Sarvaši a Čabe. Po maturite, v roku 1882, ako 19 ročný sa stal na mestskom úrade mestským zapisovateľom. Svoju robotu vykonával statočne a poriadne, vyznačil sa smelosťou a oddanosťou najmä počas veľkej povodne, v roku 1888, keď usmerňoval ochranné práce a ratovačky. Keď jeho predstavený, Samuel Szemján odišiel do dôchodku, predstaviteľstvo mesta ho zvolilo v roku 1897 na jeho miesto do funkcie hlavného notára. Korosy mal vtedy iba 34 rokov, ale po krátkej dobe sa stal dobrým pokračovateľom započatej práce Eördögh Frigyesa a Samuela Szemjána.

Hospodársky rozmach po rakúsko-uhorskom vyrovnaní mal priaznivé následky aj na rozvoj mesta. Veľkou zásluhou vtedajšieho vedenia bolo, že dobre reagovali na zmeny tohto obdobia. Všetky výsledky tejto doby sú výsledkami dobrého kolektívu, ktorého prácu usmerňoval L. Korosy. Súčasný vzhľad mesta bol vytvorený v týchto rokoch. Na mieste z váľkov postavených prízemných domov vyrástli krásne verejné budovy, ktoré projektovali významní stavbári.

Koncom 19. storočia rástla bieda, sociálne problémy sa začali objavovať nielen celoštátne, ale aj v Čabe. Ukončili sa veľké diela, ako bola úprava vodných tokov, budovanie železničných tratí. Nebolo dosť práce. Chotár Čaby sa zdal byť malým, neušlo sa úrodnej pôdy každému. Nespokojnosť bola veľká, prebiehali sociálne vzbury. V roku 1891 došlo aj v Čabe k pobúreniu ľudu.

Korosy dobre vedel, že jediným východiskom z biedy je zakladanie priemyslu. Všetky svoje sily mobilizoval v záujme udomácnenia tovární a závodov. Ako prvý bol otvorený závod na výrobu tehál. Prvá časť v r. 1891, druhá etapa v r. 1908. Pracovalo v nich a zarába-

lo si na chlieb cez viac generácií veľa ľudí a rodín z Jaminy. V roku 1907 vznikol textilný závod Selyemfonoda a v roku 1911 Hubertus Szövőgyár. Zamestnávali čabianske ženy. Po nich nasledovalo viac menších - väčších dielní. Stavby zamestnávali tiež veľa ľudí. V týchto rokoch bola postavená elektrická stanica, vojenská kasáreň, žrebiniec, budovy na chov ošípaných.

Na poli školstva a kultúry tiež došlo k veľkým zmenám. Stavali sa budovy základných a sá-

lašských škôl. V roku 1899 bola podľa projektov Ignáca Alpára postavená budova gymnázia. Po nej nasledovali ďalšie: budova školy chlapčenskej meštianskej, vyššia dievčenská škola, učňovská a poľnohospodárska škola.

Na začiatku 20. storočia vznikla myšlienka postavenia budovy múzea. Mesto malo už vtedy vo vlastníctve značné zbierky, ktoré mu boli darované a ktoré nemali stále miesto. Preto si mesto nechalo vyrobiť veľkolepý projekt na výstavbu paláca kultúry. Jeho miesto vyznačili na námestie Kossutha, od ul. Kiss Ernő po ulicu Széchenyiho. Žiaľ, kvôli prípravy na vojnu, tento projekt sa neuskutočnil. Dnešnú budovu múzea odovzdali do prevádzky 28. marca 1914.

Ladislav Korosy bol rozhodujúcou osobnosťou nášho mesta, výsledky jeho práce zostanú ešte dlho rukolapné v Čabe. Za blaho svojho rodiska pracoval 37 rokov. Odišiel na dôchodok v roku 1918, umrel 28. februára 1938. Svoj večný odpočinok spí v kaštieľskom cintoríne.

*Pamätná tabuľa, umiestnená na chodbe
Radnice*

Ján Kancsó
Evanjelický farár a národopisec
Ján Koppány

Ján Koppány sa narodil dňa 10. októbra 1913 v Pitvaroši, v Čanádskej župe. Jeho rodičia, matka Mária Ondrusz a otec Matej Kochan, boli sedliakmi, hospodáriacimi na niekoľkých jutároch zeme. Otec sa ako národný povstalec počas I. svetovej vojny stratil niekde vo Volhínii. Preto matka, už ako vdova, sama viedla hospodárstvo a vychovávala tri deti. Aj najstarší brat mu zomrel vo veľkej bitke pri Done. Sestra Alžbeta zostala na Pitvaroši pri matke.

Ján Koppány skončil ľudovú školu v Pitvaroši. Potom jeden rok navštevoval aj gymnázium v meste Makó. Odtiaľto sa dostal na Sarvaš, kde zmaturoval na Evanjelickom gymnáziu. V období veľkej hospodárskej krízy sa aj ich rodinná hospodárska situácia dostala do ťažkého položenía. Z tohto dôvodu sa prihlásil na vojenčinu. Po nej sa zapísal na Univerzitu Erzsébet v Soproni ako študent teologickej fakulty. Za farára ho vysvätili dňa 30. augusta 1940 v Budapešti, v kostole na Deákovom námestí.

Najprv bol výpomocným farárom vo Vacove. Neskôr pracoval ako učiteľ v osadách Szentes, Fábíánsebestyén a od roku 1942 v Pitvaroši. Počas 2. svetovej vojny pôsobil v armáde ako farár. Ku koncu vojny smeroval jeho oddiel na západ, on však išiel domov. Báľ sa o svoju matku a sestru, nakoľko už dlhší čas nemal o nich žiadne správy.

Dňa 4. apríla 1945, už v čase mieru, požiadal o svoju legitimáciu na miestnom vojenskom úrade. Odtiaľto ho priama cesta zaviedla cez zberný tábor do Sovietskeho zväzu. Z kujbiševského zajatia sa dostal domov koncom augusta roku 1948.

V jeseni roku 1948 ho biskup vyslal do Slovenského Komlóša, kde najprv vykonával funkciu učiteľa teológie, neskôr výpomocného farára. V roku 1951 sa oženil s učiteľkou Alžbetou Osztroluckou. Z ich manželstva sa narodili tri deti. Medzitým sa hlásil na uvoľnené farárske miesto v Slovenskom Komlóši. Tu ho zhromaždenie za farára

zvolilo a následne ho biskup do tejto funkcie vymenoval dňa 20. septembra roku 1953.

Ako farár si vytýčil za cieľ navštevovanie veriacich po dedine a po sálašoch. Počas týchto návštev pozoroval, ako sa postupne menia rodinné hospodárstva, ale aj známe, tradičné zvyky, ako sa vzácne spomienkové predmety dostávajú do komôr, prípadne na povaly.

Vážnejšie sa so zberateľskou činnosťou začal zaoberať na jar r. 1956. Najprv zozbieral zvyky zvonárov, zapísal si spôsob vykonávania ich práce. V roku 1957 založil na fare, v malej miestnosti slovenskú národopisnú zbierku. Medzitým sa venoval výtvarnému umeniu, učil sa maľovať. Zoznámil sa so známym čabianskym maliarom, Pavlom Liptákom, ktorý sa tiež venoval zberateľskej činnosti. Ján Koppány zbieral výlučne iba zvyky, obyčaje a vecné predmety komlóšskych Slovákov.

V r. 1958 plánoval premiestnenie svojej národopisnej zbierky do budovy tzv. „Cédulaház“-u. K realizovaniu tejto myšlienky však z objektívnych dôvodov nedošlo. Preto bola zbierka i naďalej umiestnená na fare, ale už v priestoroch sýpky. Všetok svoj voľný čas venoval zberateľskej činnosti a opravám vystavených predmetov. Komlóšanom, ale aj zd'aleka prichádzajúcim návštevníkom, rozprával ohromným nadšením o všetkom, čo súviselo s vystavenými vecami. Pritom vždy zdôrazňoval, že nemieni konkurovať ozajstným múzeám, ale sa snaží doplniť ich zberateľskú činnosť. Návštevníkom hovorieval: „Prostredníctvom tejto národopisnej zbierky chcem každému ukázať, ako sa postupne menil život Slovákov, ktorí si sem priniesli evanjelickú, kresťanskú vieru. Môžeme sa tu oboznámiť s vecnou národopisnou kultúrou dolnozemských Slovákov.“

Zvest' o zvláštnej zbierke a neúnavnom rozprávačovi sa rýchlo rozniesla a tak sa hufom hrnuli záujemcovia z celého sveta. Prichádzali turisti, študenti, národopisci a iní, aby obdivovali Koppányovu zbierku. On sám, v jednej zo svojich prác napísal: „*Po ceste som chodil sám, bez akejkolvek obecnej podpory. Zbieral a ukazoval som každému, kto k nám zavítal. Takmer každý rok som napísal niekoľko prác pre Národopisné múzeum. Neskôr som niektoré z nich aj publikoval. Moje najdôležitejšie práce sú: Smrť a jej následky, Zem*

a blato v rukách Komlóšanov (1972), Miery, hodnoty a pomery u komlóšských Slovákov (1974), Mlátenie so strojom (1974), Ľudové zvyky a evanjelické bohoslužby (1974), Ľudové zamestnania I. (1978), Robotnícke skupiny (1979), Zvonári a ich zvonárske zvyky (1985) Putovanie sezónnych robotníkov (1985), Ľudové zamestnania II. (1987).

Popri domácich povinnostiach som sa s veľkým záujmom zúčastňoval rôznych národopisných a jazykových táborov, kurzov, organizovaných Zväzom Slovákov v Maďarsku (Balassagyarmat, Sátoraljaujhely, Szarvas, Zirc, Jásd, Bakonycsérnye, Szápár, Dabas, Gyón, Sár, Mezőberény, Mátraszentimre, a iné). Okrem týchto som bol aj účastníkom táborov, ktoré organizovala Národopisná spoločnosť pre národopisných dobrovoľníkov.

Za veľké uznanie považujem skutočnosť, že moju Slovenskú národopisnú zbierku odkúpila v roku 1981 Obecná rada."

Po 30 ročnej farárskej službe odišiel v roku 1983 na dôchodok. Avšak aj v penzii pokračoval vo svojej národopisnej činnosti. Dokiaľ len vládol, obhajoval zbierku, sprevádzal jej návštevníkov a upravoval si svoje rukopisy.

Umrel 11. apríla v r. 2000. Odpočíva v starom cintoríne.

*Slovenská
národopisná
zbierka
v Slovenskom
Komlóši*

Pavol Kovács
**Misia békeščabianskej evanjelickej cirkvi
v 18. storočí**

Rok 1718 je prvým významným rokom v dejinách terajšej Békešskej Čaby. Vtedy prišli sem vo väčšom počte prví slovenskí usadlíci a začali výstavbu obce. Ľudí, ktorí, pochádzali z rôznych vidiekov severných žúp Uhorska, spájal slovenský jazyk a evanjelická viera, vtedy ešte dôležitá v ich živote. Bolo to ich dedičstvo, prameň kultúry a života. Na týchto základoch budovali tunajšiu kultúru.

Osídlenci boli utečení poddaní, ktorí svoje pôvodné bydliská opustili z núdze. Nemali právo slobodného sťahovania, ale vábili ich správy o tunajších možnostiach. Výstavba nebola ľahká, zápasili s mnohými vnútornými a vonkajšími ťažkosťami. Ľudia však priniesli so sebou obrovskú životnú silu, pracovitosť, tvorivú energiu, a tak položili základy Békešskej Čaby, v dejinách tohto územia, prvú významnú osadu, kultúru. Čakal ich tu zdivočený kraj pokrytý bahniskami, močiarmi. Domy si postavili na suchších miestach. Život sa začal v priestore, kde teraz stoja dva evanjelické kostoly a hotel Fiume. Osídlenci po svojom príchode zaspievali 125. žalm: *Všichni jenž skládají v Pánu své doufání...*

O tunajšej chudobe ľudí píše úradník segedínskej komory *Ján Than* v roku 1719: „V obciach ľudia trpia núdzou, sú chudobní ako žobráci. Pri obrábaní pôdy je potrebná spolupráca 8-10 ľudí, veď niektorí z nich nemajú ani voľy. Obyvatelia sú utečení poddaní, ktorí odtiaľto utekajú ďalej, lebo zemepáni sa dožadujú návratu utečencov. V župe vôbec niet priemyslu a obchodu, ľud gazduje najprimitívnejším spôsobom.” Teda takto sa začal život.

Koľko ľudí žilo tu vtedy? Ich počet odhaduje v roku 1930 *Ľudovít Zigmund Seberéni* okolo 600 osôb. Na základe troch súpisov v roku 1720, tento odhad je prijateľný. Presné sčítanie obyvateľstva v tej dobe nebolo.

Prvé desaťročie (1718-1728)

Prvé desaťročie znamenalo stály pohyb, zmenu. Nie všetci sa usadili natrvalo v Čabe. V prvých 2-3 rokoch neplatili dane, niektorí aj z tohto dôvodu sa sťahovali ďalej. Cieľom bolo aj získanie práva slobodného sťahovania.

Harruckern dostal toto územie od cisára v októbri r. 1720, väčšiu pozornosť venoval svojmu majetku od roku 1725. V r. 1722 sa začalo aj osídľovanie Sarvaša a r. 1723 Poľného Berinčoka. Do oboch obcí sa sťahovali ľudia aj z Čaby. Odstťahovanie bolo v rokoch 1723-24 intenzívne. Behom dvoch mesiacov opustilo Harruckernove obce 270 poddanských rodín. Záplavy a neznesiteľné ťarchy zo zásobovania vojška, povinnosť platenia daní zapríčinili, že Čabu behom štyroch rokov opustilo 101 rodín. Čaba sa stala oficiálne súčasťou župy v r. 1720, vtedy dostala aj oficiálnu pečať. V tom čase už bol založený zástupiteľský zbor. Do jeho kompetencií patrilo vybavovanie verejnoprávných, právnych a hospodárskych záležitostí. Na čele zboru stál sudca. Nebola to populárna funkcia, veď zemepán, cirkev a štát od neho očakávali splnenie a dodržiavanie nariadení. Zástupcom bol právny (zákonný) sudca, ktorý rozhodoval v rôznych sporoch, bitkách a krádežiach. Pri nich mali funkciu aj dvaja kostolníci, starší a mladší. Z nich sa stali neskôr cirkevní inšpektori. Iste aj duchovný a učiteľ usmerňovali zbor.

Prvým duchovným bol *Koniček*, málo o ňom vieme. Dlho zostal v Čabe. V r. 1738 bol zatvorený do väzenia, vtedy napísal svoj záväzok, v ktorom sľuboval, že bude žiť tak, ako sa to patrí duchovnej osobe a nikomu v ničom nebude robiť prekážky.

Prvým zvoleným duchovným bol *Ján Šuhajda* v roku 1719 či 1720. Zostal v Čabe do roku 1724. Do matriky behom troch rokov zapísal 43 sobášov. Podľa písma bol už starší človek, ale zdá sa, že prácu v novom zbore nezvládol. Počas jeho pôsobenia bol postavený prvý skromný kostol z váľkov. Bolo to v roku 1723. V tých časoch protestanti si nemohli postaviť kostol z pevného materiálu, s vežou a bránou na ulicu. Nasledujúci kňaz bol mladší, *Ján Szallay*, pochádzal z Jelšavy a po skončení štúdií vo Wittenbergu pôsobil na Čabe necelé tri roky, do začiatku roka 1728. Bol známy tým, že zapriahol do saní skrotené jelene.

Učitelia tiež vykonávali svoju prácu, o nich ale máme veľmi málo informácií. *Markovicz* sa zmienil o tom, že **Matheides**, duchovný v Poľnom Berinčoku, bol skôr učiteľom na Čabe. Meno **Peter Rakitka** sa často vyskytuje, ale o jeho pôsobení v škole nemáme údaje. Tu mal sobáš v roku 1723 s Máriou Lani. Iste bol populárnym človekom, lebo od roku 1828 v mnohých rodinách bol krstným otcom. *Ludovít Haan* spomína ešte **Daniela Fabriciusa**, ale ja som o ňom nenašiel údaj. Obec a cirkev bola toho času spätá, veď všetci boli evanjelici. Bolo predsa jadro, ktoré nieslo zodpovednosť za kolektív. Podľa záznamov *Samuela Burjana* takto ľudia boli **Matej Slávik** inak **Libent**, **Ján Vicjan**, **Illés Molnár**.

Samuel Burjan slúžil tu v r.1728-1744, teda 16 rokov. Bolo to prvé dlhšie služobné obdobie. Za kňaza bol vysvätený v Nitrianskej župe, potom bol učiteľom v Aszóde, odtiaľ prišiel na Čabu. Bol vzdelaný, veľkodušný, poctivý človek, snažil sa o budovanie cirkevnej obce. Ako prvý začal zapisovať do matriky. Viedol ju presne, obsahovala aj inventár cirkevných vecí a prác v záujme výstavby kostola. V roku 1738 bol veľký požiar v obci, potom epidémia kiahní a moru. V tomto roku bolo 242 pohrebov, kým v iných rokoch priemerne 60-70. Členom svojej obce slúžil modlitbou. V práci mu pomáhala manželka **Anna Tornyos**, ktorá učila spievať ženy a dievčatá z Tranoscia. Tieto stretnutia, spoločný spev, posilňovali veriacich duševne. Takto sa stal *Tranoscus* populárnym na Čabe. Mali ho v každom dome, aj viac exemplárov, lebo mladí ho dostávali do daru od starších. Po mnohých ťažkostiach nakoniec v r.1744 Samuel Burjan odišiel z Čaby. Vtedy tu už pochoval svoju manželku a päť detí. Stal sa farárom, neskoršie seniorom v Aszóde.

Samuel Tešedík (1744-1749) zaviedol v cirkevnej obci jednotu a poriadok. Podľa *Ludovíta Haana* „mnohým hlavám nasadil jeden a ten istý klobúk“. Po príklade česko-moravských husitských predkoch žiada od cirkevnej obce biblickú disciplínu a obetavosť. V čase svojho príchodu mal 34 rokov. Paralelne vykonával viac úloh a napriek tomu, že pôsobil tu len 5 rokov, zásluhou jeho činnosti sa vytvorili dobré základy pre ďalší rozvoj. V rámci svojej činnosti oboznamoval cirkevnú obec s Bibliou v záujme toho, aby sa slovo Božie stalo zá-

kladom ich života. Bohoslužby sa konali každý deň ráno a večer. Venoval sa aj výstavbe kostola. Starý kostol, postavený pred 20 rokmi z váľkov, bol v zlom stave. Cirkevná obec už v predošlom roku podala žiadosť o povolenie postavenia nového kostola, odpoveď nedostali. V apríli r.1745 vykopali základy a začali privázať kamene z okolia Aradu, župa však stavbu zastavila. Pomocou grófa Antona Grassalkovicsa sa dosiahlo, že v práci sa mohlo pokračovať. „Driek” súčasného starého chrámu mohol byť takto vysvätený na Martina (11. november). Staral sa aj o školy, pravidelne ich navštevoval a pozorne sledoval činnosť učiteľov. V každom polroku mali zložiť žiaci skúšky a na konci roka tiež, takýto dozor v predchádzajúcich rokoch bol zanedbaný. Verejné skúšky sa konali v kostole. Rokovalo sa aj o tom, aby mládeži zabezpečili papier, atrament a učebnice z obecných fondov. Vypracoval jednotný cirkevný poriadok, ktorý dvakrát do roka bol prečítaný a vysvetlený v kostole. V piatich bodoch zhrnul požiadavky: aby rodičia pozývali za krstných rodičov len mravných, pobožných ľudí; ako sa treba správať v kostole; o manželstve: aby sa mladí nezosobášili bez súhlasu rodičov a aby rodičia nenútili svoje deti do manželstva; aby deti každý deň chodili do školy. Nový poriadok obsahoval aj ďalšie požiadavky, napríklad aby v nedeľu a sviatočné dni nepracovali ľudia, hudba a tanec v týchto dňoch sa zakazovali, zakazovala sa bitka, opíjanie, krik, rôzne pohanské zvyky na Veľkú noc, Fašiangy atď. Večer po súmraku nikto nemohol chodiť po uliciach. Kto sa previnil, bol potrestaný. Nebolo zriedkavosťou ani verejné ospravedlnenie sa pred nábožným zhromaždením alebo peňažná pokuta a dereš. Predpisy cirkevného poriadku boli dôsledne dodržiavané, ovplyvnilo to ľudí na stáročia. Tešedík vydal aj obežník, v ktorom s dôrazom odporúča duchovným pastierom navštíviť veriacich aspoň raz do roka a všimnúť si ich duchovný a mravný život. Tešedíka si vážili farníci napriek jeho prísnosti. Keď ho uvideli, úctivo sňali klobúky a zostali stáť, kým ho nestratili z očí. Boh mu určil krátky život, zomrel ako 39 ročný. Slúžil tu iba päť rokov, predsa zanechal trvalé dielo.

Nasledujúcim farárom bol *Martin Vandlík* z Novohradskej župy. Pobudol v Čabe 4 roky, lebo sa dostal do ostrého konfliktu s učiteľom

Tóbiášom Medvedským. V r. 1735 sa pridal k tým, ktorí sa odsťahovali na Níred'ház. Poslednú svoju reč začal takto: „Vypáľ Bože túto dedinu, nech vyhorí dom po dome...” V roku 1755 bol naozaj požiar, a to najväčší v dejinách Čaby, vyhorela celá dolná časť mesta.

V Tešedíkovej práci pokračoval *Ján Ďurček*, ktorý pochádzal z Banskej Bystrice. Podľa *L. Haana* čabianska cirkev po Tešedikovi môže najviac d'akovať jemu. Žiaľ, z jeho záznamov nič nezostalo prístupné, okrem záznamov v matrike. 27 rokov slúžil tu, bol aj seniorom. V cirkevnej obci bol pokoj, rástla počtom a majetkom. Malý kostol bol dostavaný v rokoch jeho pôsobnosti. Vtedy už počet členov obce vzrástol na 5000. Bol príkladom ľudu v mravoch a usilovnosti.

Spracovala a preložila Helena Albertiová Kožuchová

Malý a Veľký evanjelický kostol v Čabe

Pavel Bujtár
**Z cirkevného života Slovákov -
evanjelikov v Rumunsku**

Rumunsko je krajina, ktorej obyvateľstvo má pestré etnické zloženie. Okrem Rumunov, ktorí tvoria prevažnú väčšinu, žijú tu aj početné skupiny príslušníkov menšinových či spolunažívajúcich národností. Podľa rumunských úradov ich je 19. Najpočetnejšiu národnosť tvoria Maďari, potom Nemci, Srbi atď. Medzi tie málopočetné patria aj Slováci, veď podľa posledného sčítania obyvateľstva v Rumunsku z minulého roku (2002) ich počet sa pohybuje okolo 20 tisíc osôb, a klesá. Príčinou je vystaňovanie sa mladých, najviac na Slovensko, a veľmi slabý prirodzený prírastok. Slováci obývajú západné oblasti Rumunska. Kraje, do ktorých sa dostali dôsledkom kolonizačnej politiky zemepánov v 18. a 19. storočí, keď po vyhnaní Turkov títo tu potrebovali lacnú pracovnú silu, obrábať ladom ležiace polia. Najviac ich žije v župách Šalaj a Bihar, Arad a Timiș. Nábožensky tvoria dve skupiny: evanjelici a katolíci. Títo poslední žijú v južných oblastiach aradskej župy - Pomarušia.

Akýmsi prirodzeným centrom rumunských evanjelikov, luteránov je Nadlak. Mestečko, ležiace na pravom brehu Maruše, neďaleko rumunsko-maďarskej štátnej hranice, známy aj ako rušný hraničný prechod. V Nadlaku má sídlo niekoľko významných inštitúcií, ktoré vyvíjajú činnosť v radoch Slovákov. Ide o ústredie Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, redakciu mesačníka Naše snahy a niekoľkých iných publikácií. Tu sa nachádza aj jediné vydavateľstvo rumunských Slovákov, donedávna jediná slovenská stredná škola v ktorej už tradične vzniká - podľa potreby - aj jedna trieda s pedagogickým profilom. Tuná sa nachádza aj ústredie Slovenského evanjelického, luteránskeho seniorátu v Rumunsku, ktorý združuje rad cirkevných zborov z Bánátu a južných oblastí Aradskej župy.

Do konca 1. svetovej vojny náboženský život slovenských evanjelikov bol združený do celoštátneho rakúsko-uhorského systému,

napr.: seniorálny úrad Nadlackého zboru bol v Senteši a biskupský úrad v Budapešti. Po rozpade Rakúsko-Uhorska tieto slovenské evanjelické zbory sa ocitli osamote, v iných hospodársko-spoločenských a politických reáliách. Zostali bez vyššej cirkevnej vrchnosti. V týchto podmienkach sa uvažovalo o slovenskom biskupstve, ktoré by združovalo slovenské evanjelické zbory z Békešskej Čaby, Sarvaša, Slovenského Komlóša, Nadlaku a iné. To sa ale neuskutočnilo a tak v nadlackých cirkevných kruhoch vznikla myšlienka zriadiť samostatný slovenský seniorát v Rumunsku. V tomto zmysle sa obrátili na predstavenstvo krajinského cirkevného konventu Saskej cirkvi v meste Sibiu (Landeskirchenversammlung) s prosbou o pomoc pri riešení vzniklej situácie. prípisom číslo 4344/1932. Krajinský cirkevný konvent súhlasil so vznikom samostatného slovenského seniorátu. Túto myšlienku podporilo aj krajinské konzistórium prípisom pod číslom 218/1933 a 34/1933. A tak 31. januára 1933 pod predsedníctvom nadlackého farára **Ivana Bujnu** ustanovujúce zhromaždenie predstaviteľov z Nadlaku, Butínu, Mokrej, Cipáru, spolu 25 delegátov, zvolí nadlackého farára **Jána Kmeť'a** do hodnosti seniora a jeho rodáka notára **P.P. Pajtáša** za kurátora alebo cirkevného dozorcú. Tomuto seniorátu sa hovorilo nadlacký seniorát.

Pravda, v tomto období sa pestoval aj silný tlak zo strany maďarských cirkevných úradov z neďalekého Aradu, aby sa nadlacký zbor, ako aj tie z Mokrej a Cipáru, pripojili k maďarskej superintendencii. Keďže sa ale vedúci nedohodli v rade otázok organizačného charakteru, vzniklý nadlacký seniorát sa pripojil k saskému v Síbiu.

Po odchode už nemocného prvého seniora **Jána Kmeť'a** na Slovensko, na jeho miesto bol zvolený tiež miestny farár **Ivan Bujna**.

Po 2. svetovej vojne, keď v Rumunsku bolo prevedené nové teritoriálne usporiadanie, úrady prišli aj s novými požiadavkami. Najnešťastejšia bola tá, ktorá žiadala, aby ústredie seniorátu bolo v župnom meste, teda v tomto prípade bol Arad. Vtedy aj slovenský seniorát bol pripojený k maďarskému aradskému, vtedy jeho činnosť začínala ochabovať až prakticky zanikla. Oživená bola hodne neskôršie, v roku 1994.

Po odchode nadlackého farára **Dušana Sajáka** na Slovensko, ktorý sa najviac zaslúžil o znovuoživenie seniorátu, za jeho nástupcu bol

zvolený **Juraj Bálint**, ďalší nadlacksý farár, pod usmerňovaním ktorého vyvíja svoju činnosť seniorát aj dnes.

Medzi tradičné akcie seniorátu patria výročné stretnutia. Na nich sa zúčastnia členovia seniorálneho presbyterstva, predstavitelia jednotlivých cirkevných zborov z Nadlaku, Cipáru, Butínu, Vukovy, Moravy, ako aj niekoľkých filií, ktoré k týmto zborom patria. Na stretnutiach sa prejednávajú rôzne duchovné ale aj hospodárske otázky. Senior prichádza s duchovnou správou, predstavi duchovný život v jednotlivých zboroch a seniorátu vôbec. Hovorí sa o vyučovaní náboženstva na školách, o náboženskej výchove mládeže. Pomerne ťažko bolo uviesť do života nové spevníky vydané už v súčasnej spisovnej slovenčine.

V senioráte sa v roku 2002 hospodáril o jednu miliardu lei, čo si vyžadovalo riešenie radu hospodárskych problémov jednotlivých zborov. Na poslednom seniorálnom konvente z júla 2003 sa s porozumením hovorilo o žiadosti predsedu Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku pre banátsku oblasť, ktorou sa pýtala finančná pomoc pre výstavbu slovenského muzeálneho domu v Temešváre. Seniorát prosbu postúpil nadlackému zboru, ktorý žiadosti vyhovel a v mene celého seniorátu odhlasoval 10 miliónov lei. Uvažovalo sa o organizovaní letného cirkevného tábora pre mladých cirkevníkov z rôznych zborov v Nadlaku. Už viac rokov sa hovorí o potrebe kalendára knižného formátu, ktorý by svojím obsahom bol svedkom života jednotlivých cirkevných zborov ale aj spoločníkom a radcom. Žiaľ, vec ani doteraz nebola doriešená. Hľadala sa možnosť, ako pomôcť menším, chudobnejším zborom, ktoré sú zaťažené radom hospodárskych problémov: Ustálilo sa, že časť zisku, ktorý sa obdrží pri obhospodárení tých 50 hektárov ornej pôdy, pridelenej úradne seniorátu, a ktoré sa stali už jeho majetkom, sa postupne, percentuálne, podľa počtu veriacich, dá každému zboru. Na konvente bol prítomný aj pán biskup s Klužu, **Mózeš Arpád**, ktorý objasnil prítomným obsah nových cirkevných stanov. Vyzdvihol skutočnosť, ktorú odhalil minuloročný súpis: spočítal sa väčší počet evanjelikov luteránov. Jednotlivé zbory sú každoročne navštívené. Preverí sa finančný stav, stav archívu, ako aj hospodárske pomery zboru.

Jesenný cyklus básní Juraja Dolnozemskeého

Óda k jeseni ...

*Dlhšie sa noci
a kratšie dni!
Postupuje jeseň
človeče nezabúdaj
z miliónov si
iba jeden!*

*Ona ktorá
robí cestu zime
ako by to všetko
vedome cítila, vedela.*

*Ešte je
teplými lúčmi
osvietená nedeľa!*

*Lenže majú
svoje povinnosti
aj všedné dni!
Neváhaj človeče
smrteľný si!*

*No nič - nato zato
pracuj
putuj
- ži
pestuj v sebe
sny!*

Zrast ...

*báseň
sa ťažko
zrodila
na cintoríne
v poslednom rade
stojí čerstvá
mohyla!*

*To neviem
že tá žltá zem
koho
a prečo
pokryla
z ulice počujem
že vo stajni
práve erdži kobyla!*

*Začiatok
- s koncom
má vždycky
niečo spoločné.*

*Preto
moje tržby
do všedných dní
si múdro
položme!*

Vtáča...

*V inom svete
sme rástli ty a ja
na chodník je
naklonená prhl'ava!*

*Nič spoločného nemajú
tvoje moje všedné dni
- nádej
ďalej smeruj v sny!*

*Každý človek si
po svojej ceste kráča
a na inej strane
- počuje
že spieva
jeho vtáča!*

Čas - pas...?

*Započala si
prvé kroky jeseň
čierne lepkavé blato
je zem!*

*Smutne zamáva
lúčiace sa leto
čo prešlo
už sa nevráti
starý sedliak vie to!*

*Skrúšuje nás každého
-pútnikov dočasných
-čas!
To nikdy nevieme
že dokiaľ je
platný pas!*

Milí bát'kovia...

*Milí bát'kovia
-uznajte!*

*Nie duše sa odcudzili
iba ten váš
utúlený svet
je už dávno preč!*

*Na ochranu
nových hrdinov*

potrebuje slovenská reč!

*Nová doba
nové úlohy
- nádeje
musí mať!
A prežiť všetko
všetko večne*

*tá naša
pra-prastará reč!*

Katarína Mikľová Kde sa rodí krása

O výšivkárskom krúžku Rozmarín

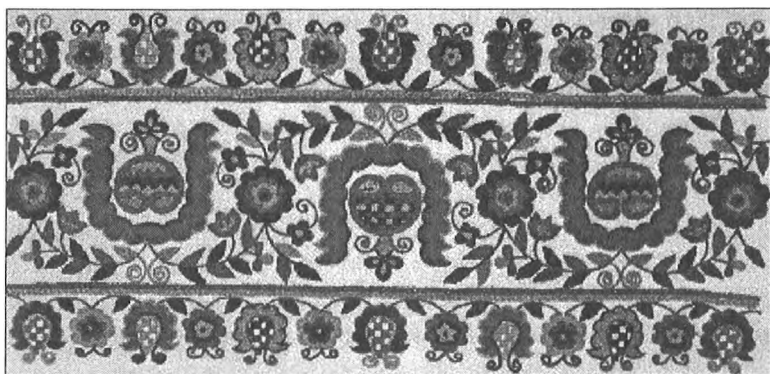
Vždy som mala rada ľudové umenie. Keď som uvidela nejaký pekný tkaný obrus, krásne vyšitý uterák, predstavila som si ľudí, ktorí ich vyhotovili, alebo pracovali s nimi. Z ďalekého detstva sa mi vynorili obrazy zo života starých rodičov, kde niektorá zo žien vždy sedela za krosnami a spod šikovných rúk vychádzali pestrofarebné látky. Iste i pre tieto zážitky z detstva ma tak očarili tkaniny a výšivky **Dr. Anny Illésovej**, nositeľky titulu Majsterka ľudových remesiel. Anka, bývalá žiačka a pozdejšie moja kolegyňa v békeščabianskej slovenskej škole, ma priam očarila krásou umeleckých diel, zrodených jej odborným vedením. Ja som ešte nikdy nevidela takú bohatosť motívov, farieb a kompozícií, ako na jej výstavách. Preto, keď v októbri r. 2000 sa organizoval výšivkársky krúžok v Dome slovenskej kultúry, po krátkom váhaní a neistote som sa aj ja zapojila do práce tohto milého kolektívu. Mala som hodne pochybností, či dokážem niečo pekného, vzácneho vyhotoviť, ale Anka ma veľmi povzbudzovala, takže som sa aj ja dala do práce. A mala pravdu, lebo po niekoľkých mesiacoch prekvapujúc seba samú a celú svoju rodinu, vyšila som prestieradlo s békešskými motívmi, ktoré sa dostalo ihneď na výstavu do Bratislavy.

Od tých čias už uplynuli tri roky a výšivkársky krúžok Rozmarín má už dobré meno nielen pred domácou verejnosťou a odborníkmi, ale aj v zahraničí. Za tento krátky čas výšivky členov krúžku sa dostali na kopu domácich a zahraničných výstav. Po bratislavskom predstavení sa na výstavu *Živé ľudové umenie Dolnej zeme* v Dome zahraničných Slovákov, niektorí členovia zapojili do celoštátnej súťaže výšiviek, kde porota udelila III. cenu Anne Illésovej za plány a pochvalný diplom **Alžbete Liptákovej** za vyhotovenie krásneho gemerského obrusu. V lete toho istého roka na milenejskej prehliadke ľudového umenia v Gyule členka krúžku **Alžbeta Monostoriová** dostala pochvalný diplom za krásny obrus s békešskými motívmi.

Po začiatkových úspechoch nasledovali ďalšie výstavy v Budapešti, Liptovskom Mikuláši, Terchovej, Spišskej Novej Vsi a znova v Bratislave, v krásnej budove Národného múzea. Všade sa nám dostalo veľké uznanie, obdivovali krásne práce šikovných čabianskych žien. Vrcholom úspechu bola I. cena na 8. Celoštátnej textilnej konferencii (v kategórii výšivky) udelená celej skupine Rozmarín. Výšivkársky krúžok sa stal všeobecne známym, jeho počet stále rastie. Krásne výšivky putujú z jednej výstavy na druhú.

Najaktívnejšie členky krúžku sa tretikrát zúčastnili Celoštátneho tábora tradičných remesiel ľudového umenia, kde si prehĺbili a zdokonalili svoje odborné vedomosti a techniku vyšívania a 12 získali odborné vzdelanie z vyšívania so strojom.

V spoločnej práci a následkom pekných úspechov sa vytvoril dobrý kolektív milovníkov ľudového umenia. Kto zavíta v štvrtok popoludní do Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe, nájde šikovné a veselé ženy - staršie a mladšie, ktoré usilovne vyšivajú, navzájom si pomáhajú, tešia sa z úspechov svojich družiek a učia sa od jedna - druhej. Väčšina členov krúžku sa viaže k slovenskej kultúre: sú medzi nimi bývalé učiteľky, žiačky slovenskej školy, rodičia, babky, ktorých deti, vnučky chodia do slovenskej školy, ale aj takí, ktorých len privábila krása výšiviek a dobrá povest' krúžku. Aj tí, ktorí nie sú slovenského pôvodu, pri tvorivej práci a spoločnom estetickom zážitku sa dostanú do styku so slovenskou kultúrou a slovenským slovom - a to je prínosom pre našu národnosť, pre čabianskych Slovákov.

Anna Vargová Korcsoková Čabianska ružička

"Nemá to veľký význam, keď spievame len pre seba. Je krajšie, keď spevom dvaja dosiahnu súlad. Potom spievajú stále viacerí; stovky, tisíce, kým nakoniec dospejú k harmónii..."

/Zoltán Kodály/

Na pozvanie tetky **Alžbety Ančinovej** sa stretlo v Dome mládeže 15 učiteliek materských škôl s úmyslom záchrany dedičstva našich predkov a rozhodli sa spievať krásne slovenské ľudové piesne. Bolo to 25. januára v r. 1995. Zakladateľky si zvolili ľudozvučné meno Čabianska ružička, ktorá spievala spočiatku prevažne piesne nášho užšieho domova, krásne jednoglasné spevy Békešskej župy, ktoré sú nám veľmi blízke, veď niektoré z nich spievali už aj naše mamy. Zbor viedla osvetárka **Ildika Očovská**, ktorá nám učila najmä čabianske pesničky, pozbierané ňou samou. Neskoršie sa náš repertoár rozšíril aj o viachlasné piesne. Popri upravených čabianskych piesňach spievame aj melódie iných oblastí.

Sme nesmierne hrdí, že naším dirigentom bol za osem rokov laureát Erkelovej a Weinerovej ceny **Jozef Rázga**. Zásluhou jeho vytrvavej a trpezlivej práce dnes Ružička spieva aj kratšie zborové a viachlasné cirkevné spevy. Naš Józsi báči sa rozlúčil s nami zo zdravotných dôvodov, preto vedenie Čabianskej organizácie Slovákov, pod záštitou ktorej účinkujeme, požiadalo o spoluprácu dirigenta **Petra Száka Kocsisa**. Sympatického učiteľa sme si obľúbili veľmi rýchlo, dobre sa nám spolu pracuje. Počet členov sa postupne rozrastal. Dnes sme už dvadsiati ôsmi, všetci milovníci slovenského slova a spevu. Spája nás nielen radosť zo spoločnej práce, počas rokov sa vytvoril aj priateľský kolektív, v ktorom sa podelíme o radosti aj starosti.

Oblúbené a očakávané sú naše „klubové večierky“, keď spoločne oslavujeme meniny. Ako dobré gazdinky, pohostíme svojich druhov špecialitami našej kuchyne, pochválime sa najmä rozličnými zákuskami. Je už tradíciou, že koncom leta navštívime našu družku Eržiku

v Mederi, ktorá kvôli nám spraví veľkú hostinu. Vydarená bola aj naša spoločná zabíjačka, za ktorú ďakujeme „trom ružičkám“, ktoré vyhrali na klobásových hodoch prasiatko a ktoré vychovali **Liptákovci**. Pri týchto príležitostiach, keďže máme aj siedmich mužov, niekedy si aj zatancujeme a samozrejme nikdy nechýba ani spev.

Spievame aj pre vlastnú radosť, ale ešte väčšmi sa tešíme, keď nacvičené piesne môžeme predniesť aj iným. Viackrát sme spestrili našim spevom vernisáže umeleckých výstav, spievali sme v materských školách, na radnici pri rozličných príležitostiach, vo viacerých kostoloch. Pamätné sú pre nás stretnutia s inými spevokolami, nech už sú to z nášho blízkeho okolia (Slovenský Komláš, Čorváš, Kondoroš, Kétsoproň, Poľný Berinčok, Sarvaš, Medeš), či zo vzdialenejších krajov (Malý Kereš, Piliš, Budapešť).

Máme pekné spomienky na Ukrajinu, Rumunsko, ale najviac spomíname na Slovensko. Viackrát sme spievali spolu so spevákmi z Veľkých Kapušian, Veselými Kubrankami pri Trenčíne, s Hodrušanmi. Vypočuli si nás v Rožňave, Nitre, Trnave, Hlohovci, Trenčíne, Komárne, Adamovských Kochanovciach a v Krompachoch. A to som spomenula len miesta, kde sme vystupovali. Koľko zážitkov, pekných chvíľ sa skrýva za našimi cestami, návštevami! Sú obľúbené viacdnové - teraz už tradičné - letné zájazdy. Týždenný pobyt na Slovensku znamená pre nás nielen oddych a zážitok, ale aj sústredenú prácu, možnosť obohatiť náš repertoár o originálne slovenské ľudové piesne. Naše cesty na Slovensko sú veľmi užitočné aj preto, že nám umožnia, aby sme sa predstavili našim krajanom. Veľakrát sme prekvapili priateľov na Slovensku tým, ako dobre ovládame slovenský jazyk a nakoľko máme bohatý slovenský piesňový repertoár.

Sme veľmi vďační Čabianskej organizácii Slovákov, že nás pozýva na rozličné kultúrno-spoločenské podujatia, organizuje nám vystúpenia, stará sa aj o to, aby sa Ružička dostala do povedomia širšej verejnosti, tak doma ako i v zahraničí.

Želáme si, aby naše piesne zneli čím ďalej zo srdca, ako náš bývalý pán dirigent stále hovorieval. Prajeme si, aby sa vo svete, ktorý stráca svoje hodnoty, sa naše duše naplnili spomienkami, zážitkami, piesňami a láskou.

Judita Oláhová

Klub dôchodcov v Čabačúde

V šesťdesiatych rokoch minulého storočia osameli sálaše z rôznych príčin. Uličky sa vyľudnili, obyvatelia sa usadili v dedine. Mladší si hľadali živobytie v mestách, v priemysle.

Naši „sálašania“, keď sa stali dôchodcami, cítili sa smutne. Ani slnko nevychodilo tak jasne, ako keď na sálaši kohút svojim kikiríkaním zobúdzal, ani údy sa nehýbali tak, ako dakedy... Chýbala spoločnosť, kamaráti, už sa na večierky a priadky nechodilo.

V klube dôchodcov - 27. 9. 2003 -, na spoločných meninách, pri chutnom paprikáši a koláčikoch si spomínali na 25 rokov života v spolku. Alžbeta Sziromyová zhrnula vo svojom príhovore spomienky takto: 25 rokov je hodný kus života!

Podjeseň, v r. 1978 sa zišlo 17 dôchodcov v klubovni kultúrneho domu a založili svoj KLUB. Vedúcim sa stal Juraj Janšík, jeho čas trval 14 rokov! Vo vedení pokračoval Molnár Kristóf 8 rokov. Dnes, už je tomu tri roky, je vedúcim Pavel Pribelsky. Spomeňme si aj Jána Kepeneša, Jani báčiho, pokým mu zdravie dovolilo, bol pohotový zástupca. Zodpovednú prácu vykonávali aj pokladníci. Robotu začala Mária Sváková, potom Judita Scheidelová - Tereňová, Pavel Pribelsky, Pavel Hanzo. Dnes je poverený touto prácou Janko Lešťan. Kontrolu od dlhých rokov vykonáva Judita Hrašková. Začiatkom členský príspevok bol päť Ft, dnes je 700,-Ft. Obecná samospráva podporuje túto spoločnosť ročne istou sumou. Niekedy aj poslanci ponúknu dôchodcom podporu.

Boli také Vianoce, keď "ÁFÉSZ" a "Takarékszövetkezet" obdarili dôchodcov darčekom, pohostením. Pokým fungovalo poľnohospodárske družstvo, rok čo rok podporovalo našu spoločnosť desať tisícami Ft. A to v tej dobe bol dobrý peniaz! Dovolili nám i cestovať autobusom družstva do kúpeľov, na výlety, bezplatne. A my sme sa usilovali odvdčať sa. Brigádnickou prácou sme vytrhali burinu z cukrovej repy, oberali ovocie, robili sme pre nás súce práce. Bolo

tak, že sme dostali ďalší „zárobok”: uvarili nám baraní paprikáš. No, boli pri tom ľudia aj z pomedzi nás: skúsení kuchári Michal Kožuch, Juraj Kepka, Ján Mederi, Pavel Hanzo.

Dva roky tomu, že klub podporuje syn rodičovského páru z klubu, podnikateľ Janko Madáč. Toho roku nám zaistil výlet do Kecskemétu a povodil nás po meste. Ďakujeme za pekné chvíle!

Boli roky, keď sme si zorganizovali prednášky. O zdravotníctve nám hovorila pani lekárka dr. Mórocz Júlia, pani apatiekárka Hajková, dr. Fejes Csaba, zubný lekár, pán profesor Juraj Lovász historik, miestny policajt o verejnej bezpečnosti, záhradník z výskumného inštitútu o pestovaní zelenín. Vypočuli sme si predsedu obecnej rady, riaditeľa školy o novej metóde výučby a tak ďalej. Nedá sa to všetko vymenovať.

Nadviazali sa priateľstvá so susednými klubmi aj zd'aleka, ako zo Szentesu a Túrkevy. Dnes máme styky s Čorvášanmi. Vzájomne sme sa navštívili, dobrým pocitom spomíname na zábavné podujatia. Plávali sme loďou po Kereši, navštívili sme pamätný dom svetoznámeho maliara Juraja Ruzičkayho, pozreli sme si niekoľko fabrik, ako sa vyrába cukor v Szolnoku, sklenice v Orosháze, Knerovu tlačiareň, boli sme v Parlamente a kochali sme sa v kráse koruny v Národnom múzeu.

Na Vianoce si pripravíme darčeky, postavíme vianočný stromček a pri ňom si zažneme sviece pre našich zosnulých. Muži nikdy nezabudnú na Medzinárodný deň žien, máme z toho pekné pamiatky.

Časom sa založil aj spevokol dôchodcov. Vedúcimi sú manželia Majoroví. Už šesť rokov spievame pekné slovenské a maďarské ľudové piesne. Obecná samospráva odmenila skupinu pamätnou plakétou „Za Čabačúd”.

Máme veľkú radosť z 1-2-3 dňových výletov po Maďarsku. Boli sme aj na Slovensku a v Ardieli. Vyhľadali sme niekoľko termálnych kúpeľov, aby sme sa občerstvili, veď nám je už niekedy aj krok ťažký.

Želáme, aby tento klub ešte dlho pôsobil. Teraz počítame 80 členov. Podľa zákona prírody vieme, že príde čas keď sa minieme, ale vždy budú novší dôchodcovia a práve tak, ako my, aj oni budú chcieť patriť k nejakej spoločnosti. Nech majú šťastie!

Zo sedemnástich zakladajúcich členov sú ešte medzi nami štyria. Ostatní odišli na dlhú cestu. Česť ich pamiatke.

Ozaj, pamätám sa: dívala som sa von oknom na ulicu a videla som 2-3 ľudí v skupine sviatočne oblečených ísť každú stredu po obede do kultúrneho domu. Časom sa prispárali a mali sviatok, keď sa stretli. Tváre sa im vyhladili, oči sa leskli, boli natešení.

Koleso času sa stále točí. Už som aj ja sama na dôchodku. Teším sa, že môžem byť medzi mojimi starými priateľmi. Klub dôchodcov v Čabačúde má 25 rokov.

Michal Blaško **Lem Slovák som**

*Narod'iu som sa Slovákom,
Tu žijem od tristo rokou.
Ždi a šade lem Slovák som,
Renegát som nikdy ňebou.*

*Tu žiju mojí rodáci,
Zemplínčania, sarvašania.
V ich reči sa mi čo páči,
To lem v srci, tam cítim ja.*

*Po slovenský ňerozprávam
V cudziňe, od tridsať rokou.*

*A preci ňezanahávam,
Čo som dostáu od rodičou.*

*Ako táčik v novej jari,
Zaspievam si po slovenski.
To, čo predkovia mi dali,
Lem k tomu som večne verní.*

*Tu buďem aj odpočívau',
Na Sarvaši, tomu som rád.
Na moj hrob si dám napísať:
Tu leží ostatní Slovák.*

12.05.1998 Tokaj

Anna Kecskeméthyová Škrabáková
50. výročie prvej slovenskej maturity
v Maďarsku

*"Pretože nám nie je dožičené dlho žiť,
zanechajme po sebe svedectvo,
že sme žili."*

/Plinius/

Pekné jubileum oslavovali prví maturanti v Békešskej Čabe 9-10. augusta. Na stretnutie sa chystali už rok, zbierali dokumenty, písali svoje spomienky. Od maturity prešlo už polstoročia, vyrástli už dve generácie, mladí ľudia, ktorí málo vedia o začiatkoch slovenského školstva, ťažkostiach, heroickej práci vtedajších učiteľov.

Výzvu na pozbieranie dokumentov som poslala svojim bývalým spolužiakom 10. septembra 2002. Bola to asi posledná príležitosť, aby sme urobili voľačo pre našu bývalú školu, aby sa nezabudlo na ťažké roky začiatkov a na obetavú prácu našich učiteľov, vychovávateľov. Boli to mimoriadne časy, zaslúžia si, aby aj mladšia generácia vedela, ako sme žili a učili sa a akí vynikajúci boli naši učitelia. **Juraj Hanko**, prvý riaditeľ školy, ruštinár, obľúbený „ujo Sťopa“, **Helena Keletiová**, prvá riaditeľka kolégia, ktorá nám vytvorila z ničoho detskú ríšu, **Štefan Bukovinsky**, náš vážny triedny profesor, **Tibor Erdélyi**, riaditeľ a vynikajúci profesor maďarského jazyka a literatúry, **Helena Ružičková**, vychovávateľka dievčat a výborná profesorka slovenčiny, ktorej ďakujeme, že sme obľúbili slovenský jazyk a literatúru, **Michal Kiszely**, profesor fyziky a vychovávateľ chlapcov, **Pavol Hrabovszky**, „Pali bácsi“, **Ján Šalát**, vedúci nášho výborného spevokolu, **Katarína Fáry** vedúca tanečnej skupiny, **Július Rehák**, **Július Szabó**, **Jozef Pálinkás**, **Jozef Borka** a **Michal Príbolyszky** a iní, ktorí sa o nás starali, ktorým môžeme ďakovať, že sme v živote obstáli.

Čas nemilosrdne beží, zo dňa na deň nás je menej, menej živých svedkov tej doby. Naši učitelia už nežijú, už šiesti spolužiaci zomreli. Aj nám je ťažko spomínať na udalosti, ktoré sa stali pred polstoročím. Všetci sme už v pokročilom veku. Naša ruka už nie je taká šikovná na písmo, ani myšlienky nie sú také bystré, ako voľakedy. A predsa sme sa pustili do toho a práca sa rozbehla, aby sme vrátili voľačo z toho, čo sme dostali. Nebolo to ľahké, lebo všetci žijeme roztrúsene po krajine, ba aj v zahraničí. Mali sme šťastie, že naša škola vychovala takých žiakov, ktorí keď sa dozvedeli o našich snahách, prišli nám v ústrety a pomohli nám. Boli to: Etelka Ribová, Anna Ištvánová, Edita Pečeňová, RNDr. Klára Kecskeméthyová Siposová CSc. a Juraj Ando. Bez ich pomoci by sa naše plány neboli uskutočnili. I touto cestou im ďakujeme za pomoc.

Na stretnutie sme pozbierali fotografie, dokumenty, súdobé noviny, napísali sme si svoje spomienky. Takže bola knižočka hotová. „Spomienky prvých lastovičiek” a z dokumentov pripravená výstava tiež. Slávnosť a výstava sa uskutočnili 9. augusta v Dome slovenskej kultúry v Békešskej Čabe. Organizátorky stretnutia a práce boli: Anna Kecskeméthyová Škrabáková, Maria Kiszelyová Sasáková a Alžbeta Monostoriová Krsková. Do práce spomienok sa zapojila aj Mária Šalátová (Dr. Burger Miklósné).

Na vernisáž výstavy, na najväčšiu našu radosť, prišlo veľa ľudí, bývalí spolužiaci, priatelia, učitelia, žiaci školy a vedúce osobnosti mesta a škôl. Našu slávnosť uctil aj generálny konzul SR Štefan Daňo. Potešujúce bolo, že nám prišli zaspievať členovia Pávieho krúžku a spevokolu Čabianska ružička. Prežili sme nezabudnuteľné chvíle radosti a šťastia.

Po slávnosti sme navštívili aj miesta večného odpočinku svojich bývalých profesorov a spolužiakov. Položili sme na hroby kvety našej vďaky, úcty a spomienok.

Stretnutie pokračovalo večer v Dome slovenskej kultúry. Pri chutnej večeri sme pozerali fotografie, hovorili sme o tom, ako žijeme teraz. Spomínali sme na zosnulých našich učiteľov a spolužiakov. Každá spolužiačka a spolužiak dostal do daru vyhotovenú knižočku „Spomienky prvých lastovičiek”.

Na druhý deň, 10. októbra, v nedeľu, sme odcestovali autobusom do Slovenského Komlóša. Najprv sme navštívili cintoríny a na hroby našich spolužiakov položili kyticu kvetov. Spoločný obed bol v miestnej reštaurácii. Komlóšsky program organizovala Anna Benčíková. Tu sme sa rozhodli, že o rok sa zase stretneme.

Na slávnostnom otvorení školského roku 2003/2004 31. augusta výstava pripravená na 50. výročie prvej slovenskej maturity bola inštalovaná vo vestibule slovenskej školy. Na slávnosti sme boli prítomné: Anna Kecskemétiová Škrabáková a Maria Kiszelyová Sasáková. Výstavu sme darovali našej bývalej škole. Dobré bolo vrátiť sa do bývalej školy. Neboli sme hosťami, lebo sme cítili, že sme sa vrátili domov, medzi svojich. Všade usmievavé tváre, privetivé slová, pekné privítanie. V slávnostnom prejave riaditeľka školy Edita Pečeňová pozdravila nás, prvých maturantov školy a žiačky nás privítali darčekom a kvetmi.

Som šťastná, že naša škola už v lepších podmienkach, na vysokej úrovni koná svoju prácu. Dúfam, že naša práca a výstava urobila radosť aj žiakom, aj učiteľskému zboru. Keď si prečítajú spomienky a pozrú výstavu, budú mať predstavy o našom živote, o našej škole. Verím, že v budúcnosti sa nájdu takí žiaci a učitelia, ktorí budú v započatej práci pokračovať a bude spracovaná celá história našej školy.

V knižke „Spomienky prvých lastovičiek” my, prvý maturanti, spomíname na svoju mladosť, na roky v škole a kolégiu, na učiteľov a spolužiakov. Prešlo polstoročie, ale my sme sa na niekoľko hodín vrátili späť, do doby našej mladosti, cítili sme sa mladými ako pred päťdesiatimi rokmi.

Ukážky zo spomienok:

Pred polstoročím, 7. februára 1949 sa začalo vyučovanie v slovenskej škole v Békešskej Čabe a vtedy bol založený aj slovenský internát pri škole... Bola som medzi prvými žiakmi. S láskou spomínam na svojich bývalých učiteľov, spolužiakov, na tu prežitú roky, a začiatky nášho slovenského školstva. V kolégiu a v škole

som prežila 21 rokov svojho života, 5 rokov ako žiačka a 16 rokov ako profesorka - vychovávateľka. Považujem to za dar osudu, že aj žiačka, aj učiteľka som mohla byť v mojej Alma mater. (Anna Škrabáková)

Ako - samotné - dievča, ktoré nemá ani sestru ani brata, som sa dostala zo sálašu do slovenského gymnázia a kolégia. Tu som dostala naraz deväť sestríček. Tu strávené štyri roky, spoločné učenie, spoločná spálňa, tajné nočné čítanie pod pokrovcom, nás spojilo. Tu som sa naučila ctíť si druhého, pomáhať a k druhým sa prispôsobovať. (Mária Sasáková)

Tak si myslím, každému znamenajú tu prežité štyri roky z nás, niečo iné, osobitné. Priateľstvo, lásku, vedomosti, základy k ďalším štúdiám a kultúrne zážitky. Z úspechov chcela by som vyzdvihnúť jednu pamätnú udalosť nášho spevokolu, ktorého vedúcim bol učiteľ Ján Šalát. O našich úspešných výstupoch sa dozvedel aj svetoznámy hudobný skladateľ Zoltán Kodály a osobne navštívil našu školu a vypočul naše piesne. (M. Šalátová)

V našom internáte bola veľmi dobrá rodinná atmosféra. My sme nepoznali taký život, aký mal "Nyilas Misi". My sme nevyužívali "maličké", radšej sme im pomáhali, keď bolo treba. Keď voľačo nevedeli, vysvetlili sme im. Potešili sme ich, keď plakali, zaplietli sme im vrkoče a opravili šaty, ako doma mamička. Ony sa nám zato láskavosťou a oddanosťou zavďačili. (A. Škrabáková)

Pamätám sa na deň, keď sme sa šli zapísať do školy. Z nádražia s Ďurkom Hovorkom sme šli pešo do školy. Bola to veľmi dlhá cesta pre nás. Ja som len obdivovala vysoké domy, veď prvý raz som bola vo veľkom meste. V Slovenskom Komlóši vtedy iba jeden poschodový dom bol, ktorý stál na námestí, bol to hotel Komló. Bola som rozčúlená, či ma príjmu do školy, aká bude moja budúcnosť. Prijali ma nielen do gymnázia, ale aj do kolégia, kde sme dostali bezplatné ubytovanie a stravovanie. (Alžbeta Tóthová)

Na školskom dvore sme sa všetci zaradili do dvojstupu a premiestnili sme sa do našich budúcich domovov. Dievčatá sme odprevadili na Szabadság tér, do ich kolégia a my chlapi sme pochodovali ďalej do nášho kolégia na ulicu Pála Lapénya... V škole na Irinyiho ulici bola škola, relatívne dobre materiálno-technicky vybavená. **(Fr. Hubáček)**

Žiakov našej triedy charakterizovala spolupatričnosť a veľká aktivita v práci. Často boli akcie, na ktorých sme sa oduševnene zúčastňovali. Naša trieda bola dobrý kolektív, sledovali sme udalosti a keď bolo treba, pomáhali sme. Keď v dedinke Dunapentele začali stavať priemyselné mesto Sztálinváros, aj stredoškólakom zorganizovali budovateľský tábor. V r. 1952, po zakončení školského roku, aj ja som sa zúčastnila v takomto tábore... Vysluhovali sme dve murárske brigády, podávali sme tehly a maltu. Bola to tvrdá práca. **(Anna Škrabáková)**

Nemôžem sa však vyhnúť spomienke na nášho váženého a milovaného triedneho profesora pána Bukovinsky Istvána, ktorého sme familiárne nazývali Pišta báči. Bol to pravý typ učiteľa. Vzdelaný, vážny a trpezlivý človek s dobrým vzťahom k žiakom. Bol vyššej postavy, mal čierne vlasy, miernu plešinu a nosil typické učiteľské okuliare s výrazne čiernym rámom. **(Fr. Hubáček)**

Externou profesorkou v škole bola Katarína Fáry, ktorá sa zaslúžila o veľký úspech tanečnej skupiny. ... Mali sme krásny ľudový kroj. Ako sa pamätám, prvé vystúpenie bolo v krojoch 1. mája 1950, keď sme v nových krojoch s veľkým úspechom pochodovali po hlavnej ulici Békešskej Čaby. **(Alžbeta Tóthová)**

Tajný literárny krúžok „Jarné sny“, bol pre nás vážnou vecou. Mali sme predsedu, tajomníka a kritikov. Rástol počet básní. Písali sme nadšene o udalostiach v škole a kolégiu, o Korei, Moskve, černochovi, vlasti, slovenčine, ale zato najviac o láske... Napísané básne autorky dodnes zachovali. Tam žijú v starých zošitoch. **(M. Sasáková)**

Bývalé maturantky slovenského gymnázia po 50 rokoch

Mária Sasáková

Večná vd'aka

Prišli sme zo sálašu, z dediny,
kde ešte biedny bol život.
Ale širil sa, ako
rozmnožovala sa múdrosť.
Naša vôľa a túžba
na poznanie sveta
nás povzbudzovala na dlhé roky.
Stáli sme sa všetci človekom,
ktorý v práci silne stojí.

Nech bude sláva tým,
ktorí nám na tejto ceste pomáhali!

Vladimír Kampf
**Bieda a núdza neumára iba dospelých
Mozol'naté detstvo**

*Vyniesť smeti alebo povysávať. Čo už je to za robotu v porovnaní s drínou na poli, v uhol'nej bani alebo pri výrobe tehál? V chudobnejších oblastiach Rumunsku je detská práca doslova nevyhnutnosťou.
Pán Boh pomáhaj!*

Mať hlboko do vrecka je neprijemný pocit. Nemať ako zabezpečiť svoje deti ešte horši. V rodinách, ktoré nežijú „pod šťastnou hviezdou“ v hospodársky vyspelejšej krajine, sa musia často o živobytie starať všetci členovia - vrátane najmenších. V Rumunsku, ktoré postihla hospodárska katastrofa, umocnená nenásytnosťou rozkrádačov a tunelárov, to nie je nič výnimočné. Je to skôr nevyhnutnosť a jediná cesta, ako prežiť. Kým slovenské deti odmietnu vyniesť smeti alebo povysávať, mnohé rumunské bez rečí ťažko pracujú. Výnimkou nie sú ani potomkovia našich krajanov.

Ferko

„Najmä počas nárazových sezónnych prác sa niektorí žiaci vypýtajú zo školy, aby mohli pomáhať na poli a okolo domu,“ hovorí Ruženka Bovdišová (27), učiteľka základnej školy v banátskom Butíne.

„Stáva sa dokonca, že sa nestihnú pripraviť na vyučovanie len preto, že do tmy pracovali,“ dodáva.

V Rumunsku je od začiatku nového školského roka povinná dochádzka desať rokov. Ferko Kadlec (13) však vychodil iba štyri triedy a viac ho v škole nevideli... „Lepšie ako učenie je práca,” hovorí chlapec, ktorý pomáha otcovi v službe u gazdu Jána Hučka (73). Pracuje so zvieratami, na poli, zapriaha kone do voza. Gazda Hučko mal vždy veľké hospodárstvo. Na staré kolená ho však prestali poslúchať nohy, preto víta pracovitých pomocníkov. Ferko patrí medzi nich. Chodiť do školy by vraj bolo pre neho trápenie.

Ferko nie je ojedinelý prípad chlapca, ktorý miesto svojho vzdelávania radšej pracuje. Kto ho prinúti chodiť do školy? Zatiaľ nikto. Zavrú mu otca? Dajú pokutu? Kde nič nie je, nič nezoberú... Ferkovo detstvo teda nie je škola, ale práca. Je to zneužívanie? Ťažko povedať, zjavne mu to vyhovuje. Do školy už nakukol a stačilo mu. Jeho dve sestry však do školy chodia.

Atila

„Makat” musí aj Atila Amarello Poláček (13) z Bodonoša na severe krajiny. Pracuje na okraji dediny, kam nákladiaky privážajú hlušinu z povrchových uhoľných baní. Väčšinou v smrade a dyme spálenej lacnej rumunskej nafty miestni každý deň zápasia o kusy uhlia, ktoré vyhrabávajú z navážanej hlušiny. Zberači nosia „čierne zlato” každý na svoju kopy na okraji plošiny. Vedúci ťažby však môže rozhodnúť o zbytočnosti ich práce. Príde, prikáže zberačov vyhnať, ich kopy zarovnať - a očakávaná mizerná odmena je fuč.

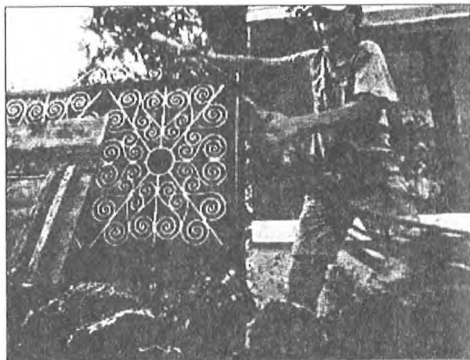
Ati je najmenší šiestak v škole, unesie však aj obrovské kusy uhlia. V starých šľapkách sa brodí vyvezenou zemou a hľadá najlepšie kusy. „Musím si zarobiť na nové topánky. Včera sme nemali ani na chlieb. S mamou sme zbierali celé popoludnie, ale furman nám nakoniec dal iba stodesaťtisíc lei (približne stopäťdesiat korún). Normálne platia tak stopäťdesiat tisíc. Lenže teraz nie je taký záujem.”

Atila dokáže naplniť za deň jeden až dva vozy. Do práce chodí vždy po vyučovaní... Pravda, iba ak nemá inú robotu.

Daniel

Michal Ďuriš (44) z Nadlaku na Dolnej zemi pri hraniciach s Maďarskom vyrába nepálené tehly už dvanásť rok. Kedysi robil

šoféra. S tehľami, ktorým sa tu hovorí váľky, začal po tom, ako mu odišla manželka aj s dvoma chlapcami. Žije o sto kilometrov ďalej v Temešvári. Vraj neodolala iným chlapom. Minulý rok začali počas prázdnin s otcom pracovať aj chlapci Daniel (14) a Michal (17).

„Potrebujem peniaze najmä preto, aby sa mali chlapci lepšie,“ hovorí pán Ďuriš. Za nadlacksými cintorínmi si ľudia sušia tehly. Stačí zaplatiť poplatok na obecnom úrade a ktokoľvek si môže začať kopat' jamu... Jamu, v ktorej zamiesi blato a nechá ho dva dni postáť tak, aby bolo ponorené vo vode. Potom doň stačí motykou primiešať hrubý odpad z konope (tu mu hovoria pazder) a zmes sa môže začať dávať do foriem. Tehly suší slnko a vietor. Pri ideálnom počasi to trvá približne týždeň. „Na priemerný nadlacksý dom treba do pätnásťtisíc váľok,“ vysvetľuje pán Ďuriš. „Takéto množstvo sa dá vyrobiť za jedno leto, keď má majster dobrých pomocníkov ako ja.“

Daniel a Michal pracujú veľmi šikovne. Rýchlo prekladajú hotové váľky, aby sa vysušali rovnomerne. „Práca mi neprekáža, veď čo by som robil doma?“ pýta sa Daniel lámanou slovenčinou. V čase, keď bývali chlapci v Nadlaku, nevedeli poriadne po rumunsky... „Robíme preto, aby sme sa mali lepšie.“

Na záver

Táto reportáž nie je urážkou krajiny a ľudí, v ktorej mám veľa priateľov, ale mementom pred biedou, ktorá núti ľudí už od detstva drieť. Samozrejme, aj v Rumunsku je veľa detí, ktorým sa ťaží vyniesť smeti, hodiny presedia pri počítačoch a televízoroch, ťahajú rodičov do čoraz rozšírenejších fast foodov... Rozdiely v životnej úrovni obyvateľov sú doslova priepastné. Všetky deti, o ktorých píšem, si vážim. Vďaka ochote tvrdo pracovať živia nielen seba, ale aj svojich najbližších.

In: Život, 26.09.2003, foto: autor

Tünde Tusková

O znovuydanom Čabianskom kalendári

Kalendárová literatúra zaberala a zaberá v našej národnej kultúre tak v minulosti, ako aj v súčasnosti, osobitné miesto. Kalendáre ako dobové dokumenty sú svedectvom cieľavedomej činnosti ich tvorcov na poli knižnej kultúry a vzdelanosti. Majú historicko-dokumentárnu a pramennú hodnotu. Preto by si zasluhovali viac miesta v celonárodných a regionálnych kultúrohistorických výskumoch.

V tomto príspevku sa zaoberám obnoveným Čabianskym kalendárom, ktorý začal znovu vychádzať v roku 1991. V roku 2003 vyšiel 13. ročník obnoveného Čabianskeho kalendára.

Musíme dať za pravdu Jánovi Siráckemu, ktorý vo svojom článku „Čabiansky kalendár a Národný kalendár - ľudové kalendáre dolnozemských Slovákov“, poslanie pôvodného Čabianskeho kalendára prirovnáva k pôsobeniu slovenského ochotníckeho divadla. Totiž „... ak ochotnícke divadlo plnilo v slovenskom národnom živote dôležitú kultúrnu i spoločenskú misiu, táto sa v podmienkach odtrhnutosti a vzdialenosti od materinského etnika znásobovala a nadobudla osobitný význam pri vzdelávaní slovenského dolnozemskeho ľudu v jeho materinskom jazyku, čo bolo mimoriadne dôležité v podmienkach jeho života v inonárodnom obkľúčení.”¹

Skúmanie príčin obnovenia a vydávania Čabianskeho kalendára po štyridsiatich troch rokoch by malo ďalej smerovať k zamýšľaniu sa nad jeho funkciou a poslaním v súčasných podmienkach života slovenskej menšiny v Maďarsku. Je potrebné preskúmať, akému okruhu čitateľov a používateľov je spomínaný kalendár adresovaný. Zaujímavé bude zistiť aj to, ako ovplyvňujú redakčné zámery samotní čitatelia svojimi príspevkami. Či je vôbec záujem v čitateľskej obci obohacovať ho o vlastné príbehy, nápady, rady, prípadne záujem

¹ Ján Sirácky: Čabiansky kalendár a Národný kalendár-ľudové kalendáre dolnozemských Slovákov. In: Čabiansky kalendár 1991: 44

uverejňovať vlastné literárne pokusy alebo zrelú literárnu tvorbu. Teda predmetom môjho skúmania je hľadanie odpovedí na otázku, v čom a nakoľko sa prejavuje zmena našej identity po tých štyridsiatich troch rokoch.

Považujem za dôležité pripomenúť, že na základe definície žánru kalendárov, formulovanej Mártou Lázár Gelléri, Čabiansky kalendár vyhovuje funkčným, obsahovým a úžitkovým hodnotám a hlavným kritériám kalendára, a to:

- jeho štruktúra je pomerne stála
- základom jeho štruktúry je kalendárna časť, podávajúca presné informácie
- jeho špeciálny charakter umožňuje, aby vznikol uvedomelý redaktorský postup, ktorý spĺňa trojakú funkciu (kalendárnu, popularizáciu vedeckých poznatkov, zábavnú) a pre čitateľa kalendára zabezpečuje bežnú orientáciu
- charakter daného ročníka kalendára je určený pomerom v ňom obsiahnutých štruktúrnych zložiek (církevná literatúra, kultúra, história a etnografia...)
- sprostredkuje aktuálne poznatky, čím naplňa popularizujúcu a osvetovú funkciu

Pri letnom pohľade na výtlačky obnoveného Čabianskeho kalendára sa môže zdať, že je dôsledným pokračovateľom pôvodného kalendára. Nasvedčuje tomu predovšetkým titulná stránka periodika, ktorú redaktori vedome zachovali. Dovoľte mi ju stručne popísať:

Na ľavej strane po celej výške sa tiahne z črepníka vyrastajúci kvet, ktorý sa podobá zvončeku. Z toho na pravo vychádzajúce ornamenty rozdeľujú obálku na tri pod sebou ležiace polia. V hornom poli vidieť spoločný obrázok čabianskeho malého a veľkého evanjelického kostola, v strednom poli je názov kalendára a rok, a v spodnom poli je zobrazená typická časť čabianskeho chotára: dvaja kosci, z ktorých jeden kosí obilie a druhý so spustenou kosou stojí a pije z krčaha, ktorý drží v ľavej ruke. V pozadí sú siluety veží malého a veľkého kostola v Békésskej Čabe. Sú na ňom znázornené čabianske symboly, s ktorými sú tvorcovia a čitatelia kalendára bytostne zviazaní, veď im ide o demonštrovanie tradičných prvkov etnickej kultúry. S takými

symbolmi sa stretneme skoro v každom regióne. Možno práve kvôli regionálnemu členeniu jednotlivých slovenských etnických osád chýba kohézna sila spolupatričnosti, čo má za následok, že čítame čoraz menej článkov z pera čitateľov z okolitých osád. Na tento fakt som sa pokúsila poukázať, samozrejme je to len na ceste pokusov. Pokladám to v prvom rade skôr za nadhodenie problematiky, keďže spomínaný kalendár nie je adresovaný len Čabanom. Dôkazom toho je pôvodne vydaný Čabiansky kalendár, na stránkach ktorého prispievali tzv. pismáci z Békešskej Čaby i z okolitých osád. Sami redaktori kalendára zostavili zoznam o dolnozemských a peštianskych slovenských pismákoch a o ich tvorbe.² Životopisnými údajmi niektorých vybraných pismákov sa zaoberal Július Dedinsky.³

Ešte som dlžná dať odpoveď na otázku, akému okruhu čitateľov a používateľov je spomínaný kalendár adresovaný. Z diskusie s redaktormi kalendára sa dozvedáme, že ich cieľom je predovšetkým zabezpečiť pre bežného používateľa:

- čítanie v materinskom jazyku
- populárno-vedeckou formou sprostredkovať aktuálne informácie z rôznych oblastí života
- vytvárať a udržiavať kontakty s regionálnou slovenskou národnou kultúrou.

Preto by redaktori radi uvítali aj vlastnú literárnu tvorbu čitateľov v príslušnom nárečí. Žiaľ je všeobecne známa klesajúca tendencia v používaní nárečovej formy slovenského jazyka, čím stráca svoju komunikačnú funkciu. Dôsledkom toho je aj veľmi malý počet článkov písaných v nárečí, čo súvisí zrejme aj s ambivalentným jazykovým správaním. Okrem vlastných skúseností potvrdzujú to aj výskumy, medzi inými aj Anny Divičánovej, ktorá uvádza, že „na poruchy v chápaní hodnôt materinského jazyka na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku najčastejšie poukazujú stereotypné výhovorky spoločenstiev i jednotlivcov, v ktorých svoje znalosti

² Dolnozemskí slovenskí spisovatelia. In: Čabiansky kalendár 1936:49-64
Peštianski slovenskí spisovatelia. In: Čabiansky kalendár 1937:42-46

³ Dedinsky Gyula: A Čabiansky kalendár jelentősége az alföldi szlovákság életében. Békéscsaba, 1972:91

slovenského (materinského) jazyka označujú za nedostatočné.” Napr.: „my hát ľen sa tak rosprávame, napoľi po maďarsky, napoľi po totskey”.⁴

Ako protipól tohoto procesu sa práve v posledných dvoch ročníkoch kalendára, vďaka rubrike "V dolnozemscom nárečí", objavili autori v nárečí píšuci. Tieto texty sú graficky odlišené iným typom písma. (Na jazykovedcov čaká práca preskúmať uverejňované články, aby sme získali ucelenejší obraz o stave našich nárečí.)

Kolektív prispievateľov tvorí prevažne slovenská inteligencia v Maďarsku ale i autori zo Slovenska. Samozrejme píšú v spisovnej slovenčine, ktorá nie je pôvodným adresátom kalendára dostatočne zrozumiteľná. Vrátiac sa k cieľu znovuvydávania kalendára musíme konštatovať, že čoraz častejším používaním spisovnej slovenčiny sa tu začína rozvíjať jej komunikačná funkcia. A tak, zámer redaktorov, zachovanie pôvodnej jazykovej kultúry, sa ťažko uskutočňuje, lebo báza autorov publikujúcich v znovuvydávanom kalendári nie je totožná s pôvodnými adresátmi. Napriek tomu prínos teraz vychádzajúceho kalendára je nepopierateľný. Poskytuje priestor vedeckej tvorbe slovenskej inteligencie, štúdiám doktorandov a tvorivým slovenským spisovateľom v Maďarsku.

Z hľadiska inštitucionálnej štruktúry békeščabianskej občianskej kultúry tu žijúci Slováci boli a sú v permanentnom styku s maďarskými kultúrnymi a spoločenskými inštitúciami. Preto táto komunita nevyhnutne bola ovplyvnená aj maďarskou kultúrou, stala sa jej nositeľkou. Nemôžeme nechať bez povšimnutia fakt, že aj súčasná čabianska slovenská etnická kultúra je v priamom styku s maďarským prostredím. Tento vzájomný vplyv dvoch kultúr Čabania prežívajú ako obohacovanie svojej kultúry a počas stáročí sa im podarilo vytvoriť novú hodnotu, a to: čabianskosť. Tá dvojitosť sa odzrkadľuje aj na stránkach obnoveného Čabianskeho kalendára, čo potvrdzujú aj nasledujúce citáty, nadpisy článkov: „Slovenskí Čabania zavítali do Martina”⁵, „Slovenská Čaba”⁶, ...niekde uprostred maďarskej nižiny

⁴ Anna Divičanová: Dimenzie národnostného bytia a kultúry. Békéšska Čaba, 2002:436

⁵ Čabiansky kalendár 2000:99.

⁶ Čabiansky kalendár 2000:71.

Čabianski Tóti veľmi ľúbia makovú kukuricu a bryndzové halušky”⁷, „Agátová Jamina, tu ani dedina nebola, iba veľké nič, ale si ho Čabianski Tóti dobre narobili”⁸.

Ďalším znakom zblížovania sa s maďarskou kultúrou, je, že v posledných troch ročníkoch, kalendárová časť je rozdelená na dve časti a to: podľa slovenského kalendára a podľa maďarského kalendára. Táto kalendárová časť v predošliých ročníkoch, i v pôvodnom Čabianskom kalendári, bola vždy jednojazyčná, a to slovenská. Zmenu pokladám za prirodzený jav, ktorý vyhovuje súčasným dobovým požiadavkám.

Aj hore uvedené príklady nám dokazujú, že existencia tzv. dvojitej väzby⁹ neznamená vzdľaťovanie sa od slovenských koreňov a zblížovanie sa s maďarskou identitou ale skôr opodstatnenosť a prirodzenosť príslušnosti k dvom kultúram, a to aj v každodennom živote.

Uvedomujem si, že príspevok dáva len čiastočnú odpoveď na otázku: v čom a nakoľko sa prejavuje zmena našej identity po tých štyridsiatich troch rokoch. Celá problematika si zasluhuje oveľa širšie skúmanie a analýzy, čím sa mienim aj v budúcnosti podrobnejšie zaoberať. Tento príspevok je len úvodnou fázou štúdie započatej o obnovenom Čabianskom kalendári.

Prameň: Čabiansky kalendár 1991-2003

Použitá literatúra:

Anyanyelv, oktatás-közösségi nyelvtan. Szerk. Osvát Anna, Szarka László. Budapest, 2003.

Gyivicsán Anna: Anyanyelv, kultúra, közösség Budapest 1993.

A. Divičanová: Dimenzie národnostného bytia a kultúry. Békéšská Čaba, 2002.

Cesta zarúbaná. Red Ondrej Štefanko. Békéšská Čaba-Nadlak 2002:

Tuska Tünde: A Čabiansky kalendár 1920-1939 évfolyamaiban megjelent cikke nyelvszemlélete. Doktori disszertáció Budapest-Békéscsaba, 2002.

⁷ Čabiansky kalendár 2000:154.

⁸ Čabiansky kalendár 2000:154.

⁹ Ján Fuzík: Cesta zarúbaná? In: Cesta zarúbaná. Békéšská Čaba-Nadlak 2002:13

Katarína Maruzsová Sebová: Sebaopoznanie-obraz o sebe. In: Cesta zarúbaná. Békéšská Čaba-Nadlak 2002:191.

Matej Sipický: Lámaná maďarčina sa spája nevzdelanosťou a chudobou alebo náš materský národ si nás bohvieako nevšimal....In: Cesta zarúbaná. Békéšská Čaba-Nadlak 2002:60.

Katarína Maruzsová Šebová
„Našu cestu určuje najmä to, kto a ako nás
usmerňoval na začiatku”

„Utunk irányát alapvetően határozza meg, merre
és kik indítottak”

Mihály Filadelfi vo svojej lyrickej eseji *A szavak udvarát kutatom*¹⁰ /Prekutávam dvor slov/ upozorňuje na zložitost' subjektu, v podvedomí ktorého večne bojujú protikladné sily. V zrážke vzájomne protirečiacich motívov sa dostáva na povrch raz jeden, raz druhý, ale víťazstvo je len chvíľkové. Pochybnosti, neistota spôsobujú neustály vnútorný konflikt jednotlivca, snažiaceho si vybudovať jednotné ja. O to sa pokúša vo svojej výpovedi aj Mihály Filadelfi, ktorý hľadá možnosti vytrhnutia sa zo svojho rozdvojeného ja, zakladajúcim sa na dvoch kultúrnych kruhoch. Vráti sa do svojho detstva, aby pod lupou skúmal „*dvor slov*” a pochopil sám seba.

Dvor je priestor, v centre ktorého sa nachádza dom/sálaš. Dom symbolizuje fixný bod v živote človeka: matku, rodinu, rodinné teplo, istotu. Dvor je ochranná sieť, ktorou má prejsť ten, kto sa chce dostať do domu. Dvor vedie k centru, podstate, tajomstvám, nedá sa ho obísť. „*Dvor slov*” reprezentuje významové pole, z ktorého sa skladá zmysel vecí. Mihály Filadelfi cez slovenské slová, osvojené doma, sa vracia do svojho detstva a pomocou nich by chcel odkryť tajomstvá týchto slov. Jeho cieľom je prelomiť „pečať vlastného ja”, pochopiť seba samého.

Od sveta odrezaný salaš pre chlapca znamená centrum sveta, kde ho majú radi, kde sa cíti v bezpečí. Keď sa dostane von z toho chráneného sveta, dostáva sa zoči voči problému svojej inakosti, nové prostredie hodnotí ako deviáciu. Pod vplyvom jeho negatívneho pos-

¹⁰ Filadelfi Mihály: *A szavak udvarát kutatom*. Versek és jegyzetek. Békéscsaba. Kiadja az Új Auróra és a Kner Nyomda, 1982. Ďalej Filadelfi: *A szavak...* cit.d. p.

toja sa zrúti jeho doterajší obraz o sebe. Jeho viera sa otriasa v hodnotách sprostredkovaných jeho rodinou. Doteraz zdanlivo jednotný obraz o sebe sa rozpadne na kusy. Stráca sebaistotu. Negatívne hodnotenie vonkajšieho sveta vyvoláva v jeho vedomí boj protikladných motívov, ktoré ho trápia aj v dospelosti. V duchu sa mu znovu ozýva veta „Ugye én is magyar vagyok azért?”¹¹ (Všakže som zato aj ja Maďar?), ktorá ako alarmujúci výkrik odznie z jeho úst, pri odchode do školy, čakajúc na súhlas matky. V otázke sú obsiahnuté všetky pochybnosti a krivdy menšinového bytia prežívané dieťaťom. Zároveň sa v nej skrýva aj nádej, že hádam napriek všetkému, predsa je aj on taký, ako ostatní. Protirečivé pocity sa demonštrujú v jazyku. Konflikt medzi *vyslovujúcim ja* a *vysloveným ja* v tom prípade, ak diskurzia prebieha v rozličnom znakovom systéme, je väčší, pri prejave vzniká hlbšia „trhlina”¹² aká má byť obvykle. Nemôže byť totožné so mnou to, čo vyslovujem, lebo jazyk nie je schopný vo svojej celistvosti vyjadriť skutočnosť. V slovníku jednotlivca môžu vznikať také posuny, ktoré spôsobuje jeho podvedomie a usmerňujú jeho túžby¹³. V zmysle toho v našej reči sa vyjadrujú naše potlačené túžby. V prípade slovensky hovoriaceho chlapca, akonáhle prichádza na to, že v meste hovoria iným jazykom ako oni na sálaši, dvojité rozštiepenosť vedomia sa ďalej trhá a rozširuje tým, že jednotlivec je nútený definovať sa v neznámom kultúrnom kruhu. Toto protirečenie sa pokúsi preklenúť takým spôsobom, že sa pokúsi prispôbiť k nemu napriek tomu, že pociťuje aj zvrátenosti svojho kroku. Na tlak vonkajšieho

11 Filadelfi: A szavak....cit.d....p.5.

12 Lacan v priebehu formovania sa subjektu rozoznáva dve fázy: 1, zrkadlové štádium - je predrečová fáza, v ktorej dieťa v súvislosti so svojim vlastným obrazom v zrkadle prichádza k poznaniu, že medzi vnímajúcim a vnímaným "ja" je protirečenie. Toto protirečenie nazýva Lacan trhlinou, štrbinou. 2, Pri vstupe jednotlivca do jazyka z protirečenia vyslovujúceho a vysloveného "ja" vzniká ďalšia štrbina. Dvojité rozštiepenosť vedomia v prípade menšinového človeka je širšia od obvyklého. Vid' podrobnejšie: Elizabeth Wright: Lacan és a strukturalista pszichoanalízis. In: Bevezetés a modern irodalomelméletbe. Szerk.: Ann Jefferson, David Robey.Bp.Osiris, 1995.p. 171-175.

13 Odborná literatúra v poznámke č. 3. p. 175-187.

sveta chce byť Maďarom, ale celá jeho bytosť je presiaknutá dolnozemskými slovenskými tradíciami. Táto ambivalencia je vyjadrená v jeho opytovacej/oznamovacej vete. Napriek odmietaniu zo strany väčšiny, ktorá devaluje hodnoty reprezentované chlapcom, napriek tomu, že si uvedomuje aj príčiny negatívneho prístupu okolia, by chcel patriť k nim. Nechce sa odlišovať od väčšiny, lebo ho pre jeho inakosť vylúčia zo svojich kruhov, vysmieávajú sa mu, podceňujú ho. Vo významevej škále častice „*všakže*” sú obsiahnuté príčiny vylúčenia slovenského chlapca z kruhu Maďarov: slovenský pôvod, svojrázne zvyky, mentalita uzavretého dolnozemského sveta, absencia ovládania maďarského jazyka, ako aj slovenská výslovnosť pri prejavoch v maďarčine. V jeho otázke sa definuje dvojaká túžba: oslobodiť sa od duchovného dedičstva praotcov, ktoré iní pokladajú za bezcenné, - to by mu umožnilo prejsť k nim - a získať od matky súhlas, aby sa vyslobodil spod ťarchy ťažkého dedičstva. Keď položí vážavú otázku, súčasne prezradí aj svoje pochybnosti voči hodnotám, sprostredkovaným Transciom. Od matky očakáva, aby prehodnotila, anulovala, zmazala ňou predstavované a synovi sprostredkované morálne zásady. To zároveň znamená dekonštrukciu fixného bodu, matky, domova, sálaša, dvora, humna, piesní Transcia a samého subjektu/osobnosti chlapca.

„Naponta újra öltre menni / öletve is ölelni-ölni”
„Denno denne zápasíť / aj porazený objímať-zabíjať”

Odklon od matky/sálaša je chvíľka, keď sa v chlapcovi zrúti jeho vnútorný svet a svet, ktorý ho obklopuje. Vtedy sa začína pre neho obdobie dozrievania, v ktorom jeho rozdvojené ja si navzájom odporujú, odvrávajú si, jeden druhého vylučujúc/prijímajúc, zapiera-júc/posilňujúc, odmietajúc/pokorne sa navracajúc. V tomto neustálom boji sa pokúsi poskladať rozbité črepiny vlastného ja, no túto snahu neustále presekáva odmietavé stanovisko prostredia. Jeho život plyní v znamení nekonečných bojov. Zmieta sa medzi dvomi kultúrami, viaže sa k obidvom: „*Mindkettő tiéd / két anyád rád mit örökül hagyott*”¹⁴ (Obidve sú tvoje / dedičstvo od tvojich dvoch matiek). V období

¹⁴ Filadelfi: A szavak... p.9.

každodenného zápasu dáva prednosť maďarskej kultúre. Chce dokázať, že je schopný si osvojiť maďarský jazyk na vysokej úrovni a dokáže v ňom vytvárať umelecké texty. Hranice tolerovania krívd sú odlišné. Na urážky dolnozemskí Slováci reagovali rozlične. Boli takí, ktorí hlasno dávali najavo svoju slovenskosť, iní sa nemo uzatvárali do nej. Viacerí sa pomadžarčili, ale sa našli aj takí, ktorí sa pokúsili o sprostredkovanie medzi dvomi kultúrami. Mihály Filadelfi si vybral túto cestu., ale „*a Nagy Falat*”¹⁵ (Veľkú stenu) sa mu nepodarilo rozbúrať. Predsudky sú tak hlboko zakorenené do vedomia ľudí, že „*sila slov*” ich nedokáže rozptýliť. Slová nie sú schopné vyjadriť skutočný zámer vyslovujúceho ja: „*az ujjak többet mondanak mint a szavak / rég tudjuk, hogy nincsen teljesség / félúton buknak le a fáradt madarak...*”¹⁶ (prsty prezrádzajú viac, než slová / dávno vieme, že niet úplnosti / v polovici cesty padajú zhora ustaté vtáky). Kým vyslovujeme slovo, cestou sa jeho význam modifikuje a už neznamená to, čo vyslovujúci pôvodne chcel povedať. Filadelfi vzdoruje, zaťato sa bráni, vracia urážky, aj on ubližuje a medzi tým plynie jeho život. Objíma, miluje, vzdoruje, zraňuje, bráni sa a pritom nebadane sa odcudzuje od dolnozemských tradícií, aby sa zrazu, nečakane elementárnou silou ohlásili v ňom znovu. Symptómy traumy, skrývajúce sa v jeho podvedomí ako zraniteľnosť, nevyrovnanosť, vnútorný nátlak dokázať svetu svoju spôsobilosť, pripravenosť na permanentné zápasy, ho držia v duševnom napätí. Raz však na základe svojich skúseností prichádza k záveru, že boje nevedú nikde. Zatúži po duševnej harmónii, ktorá ho obklopila v detstve. Chce sa navrátiť k svojim koreňom.

„A dal, melynnek lelke van”

(Pieseň, ktorá má dušu)

Otázku, adresovanú kedysi matke -, ktorá cez „tótske” piesne, vyjadrujúce životné skúsenosti, myslenie, mravné zásady predkov-

¹⁵ Filadelfi: A szavak... p.9.

¹⁶ Filadelfi: A szavak... p.10.

kolonistov z Horného Uhorska, vťepovala do syna, základy sebapoznania a formovala jeho sebaobraz - možno chápať ako prirodzenú reakciu vyvolanú nechápavosťou vonkajšieho sveta. Niekdajší chlapec hľadá po celý život na otázku odpoveď, prekutáva „dvor slov“. Pochybnosti o pravdivosti obsahu piesní Tranoscia v ňom vznikajú pod vplyvom predsudkov väčšiny voči menšine. Oddialenie sa od tradícií, obsiahnutých v piesňach, však nie je definitívne. Obdobia bojov ho obdarili múdrosťou, pomocou ktorej dokázal svoje rozpadnuté ja znovu poskladať. Prišiel na to, že človek si nemôže vyzliecť svoju minulosť a pôvod: „*Utunk irányát alapvetően határozta meg, merre és kik indítottak*”¹⁷ (Našu cestu určuje najmä to, kto a ako nás usmernil).

Jeho otrasená viera v duchovnom dedičstve predkov sa postupne upevňuje a stáva sa istotou. Zo zlomkov piesní Tranoscia sa poskladá v jeho vedomí obraz starej vlasti, vynárajú sa v jeho predstavách tváre nikdy nepoznaných predkov. Melódie Tranoscia vyvolávajú dojem „alvadtvér”¹⁸ (zasychajúcej krvi) sa ozývajú v jeho duši. Zasychajúca krv pokrýva hojacu sa ranu, vytvárajúc okolo nej ochrannú vrstvu. Rana ešte páli, ale bolesť už ustupuje. Jazva vytvárajúca sa na mieste rany navždy sa zaráva do kože, aby pripomínala niekdajšiu bolesť. Melódie „zasychajúcej krvi” vyjadrujú bohatosť a hĺbku myšlienok, smutnú, uspokojujúcu, nádejplnú atmosféru. Oživa v nich postava matky spievajúcej žaltáre, dymiaca otcova fajka, biele steny sálaša, teplo pece. Pocity vyvolané Tranosciom mu pripomínajú idylický svet detstva, keď d’aleko od mesta, v teple prípecka sa otváral pred ním v nedostupnej diaľave zvláštny svet virtuálnej pravlasti. Tie pocity ho aj v dospelosti opantávajú. Zážitky z detstva sú také silné, že si ich pomocou nájde cestu k svojmu skutočnému ja.

Tranoscius preňho znamená matku, domov, rozprávkový pagáč, duchovnú potravu/dedičstvo. Stotožňuje sa so svojimi slovenskými predkami a k ich kultúrnym tradíciám pridáva aj hodnoty maďarskej kultúry. Skíbením dvoch kultúr vytvára novú hodnotu, keď každú

¹⁷ Filadelfi: A szavak... p.44.

¹⁸ Filadelfi: A szavak... p.5.

oplodňuje elementmi druhej. Týmto prispieva k vytváraniu „csabjan-szkého” kultúrneho fenoménu. Hranice kultúr, žijúce v úzkom vzťahu, časom splývajú. Nositelia miešanej kultúry prijímajú znaky druhého kultúrneho kruhu za svoje a vbudujú ich do štruktúry vlastnej kultúry. Mihály Filadelfi je doma v obidvoch kultúrach. V priebehu sebazničujúceho hľadania vlastnej identity prichádza na to, že: „*Csak a közös az, ami lényeges, a többi enyészetre ítélt*”¹⁹ (Len spoločné je podstatné, ostatné je odsúdené na zánik).

(Segedin, 3.nov. 2003)

Filadelfi Mihály
A szavak udvarát kutatom
(részlet)

„lélek-csöndje-fehér-hús	valami tavaszban
kemence	hitben
pipafüst karosszék	maradásban
ketyegő bölcs óra	akárhogyan-szépen
szemfödél nyugalmú drága	s ha sír is – mert muszáj! –
csipkepárna	ó nem sír egészen
ó szelíd tükör te	fölordja csöndjével az óra
tányérokka ékes	nyugalma
tudod	fehér falú béke bölcs bús
hisz tisztod ez	bizodalma
mi fáj	
mi jó	búgó vadgalamb torkán bánatod
véges	s napfényözönben fürdik lásd hited
arcom is megfürdik törtfényű	fogadd el: mindkettő tied
tavadban	két anyád rád mit örökölni hagyott”
hogyan élhessen tovább	

Použitá literatúra

Filadelfi Mihály: A szavak udvarát kutatom. Versek és jegyzetek. Békéscsaba, az Új Auróra és a Kner Nyomda közös kiadványa, 1982.

Bókay Antal: Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban. Bp., Osiris 1997.

Bevezetés a modern irodalomelméletbe. Szerk.: Ann Jefferson, David Robey. Bp., Osiris,

¹⁹ Filadelfi: A szavak... p.29.

Alžbeta Hornoková-Uhrinová O Slovákoch v Telekgerendáši¹

Témou príspevku sú prvé čiastkové výsledky spoločného výskumu Výskumného ústavu národností pri Maďarskej akadémii vied a Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Pôvodný názov projektu je *Kontrolný výskum sčítania ľudu*, ale dotazník sa zameriava v prvom rade na používanie jazyka a na kultúrny život danej menšiny.

Cieľom výskumu bolo okrem pôvodnej takzvanej „kontroly“ údajov sčítania ľudu z roku 2001, skúmať vnútorné a vonkajšie používanie jazyka, národnostnú aktivitu, národnostné väzby v šiestich národnostných regiónoch.

V Telekgerendáši prebiehal prvý, pokusný dotazníkový výskum tohto projektu v novembri a decembri roku 2002. Podľa tu získaných skúseností sa upresnili otázky dotazníka. V októbri v roku 2003 na doplnenie získaných informácií sme spravili interview s predsedníčkou slovenskej menšinovej samosprávy s Katarínou Šveczovou a preštudovali sme základné dokumenty samosprávy: referát o činnosti, pracovný plán. Zostavila sa päťčlenná výskumná skupina, v nej traja boli miestni národnostní občania, v našom prípade Slováci, jeden Maďar, tiež miestny obyvateľ a výskumník, vedúci tímu. Zostavenie sa osvedčilo, veď miestni obyvatelia poznajú situáciu a ľudí najlepšie.

Základnou hypotézou výskumu bolo, že v Maďarsku žije viac národnostných občanov ako sa to dokázalo podľa údajov sčítania ľudu v roku 2001. Predpokladalo sa, že národnostní občania žijú už hlavne v miešaných manželstvách. V používaní jazyka ich charakterizuje dvojazyčnosť, aj v kultúrnej orientácii dvojité väzby, aj to v rozdielnej miere v jednotlivých osadách a rodinách.

¹ Úryvok z prednášky *Slovenský jazyk v Telekgerendáši*, ktorá odznela na medzinárodnej konferencii

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku *Slovenčina v menšinovom prostredí* v Békésskej Čabe 16.-17. októbra 2003

Hypotéza sa v Telekgerendáši potvrdila už aj podľa predbežných výsledkov výskumu.

Telekgerendáš vznikol, resp. sa osamostatnil v roku 1952. Do roku 1951 patrila dedina k Békešskej Čabe. Békešskú Čabu, typickú dolnozemskú osadu, obklopoval na východ a západ viac ako 30 kilometrový chotár, na ktorom sa nachádzalo množstvo sálašov, samôt, kde bývala, resp. gazdovala jedna tretina obyvateľstva Békešskej Čaby. V 20. storočí paralelne môžeme byť svedkami tomu, že sa osamostatňujú tieto bývalé centrá sálašov, ako v roku 1952 Kétsopron, v roku 1993 Čabasabadi, kým opačnú tendenciu predstavujú Mezömegyer a Gerla, ktoré sa v r. 1973 a 1984 pripojili a integrovali k Békešskej Čabe. Telekgerendáš je slovenskou dedinou, viac ako 90 % pôvodného obyvateľstva bolo slovenské. Pomocou výskumu v teréne sa dokázalo empirickými faktami, že žijú tu Slováci aj v súčasnosti.

V Telekgerendáši žije 1647 obyvateľov, podľa najnovších údajov sčítania ľudu z roku 2001, 94 sa pokladajú za Slováka, k slovenskej kultúre, tradíciám sa viažu 166. Slovenčinu pokladá za svoj materinský jazyk 72 občanov, slovenský jazyk používajú v kruhu rodiny a priateľov 121. Podľa odhadov slovenskej samosprávy 20-30 % obyvateľstva dediny, asi 400 osôb je Slovákom. Daný výskum zistil u 158. domácnostiach, rodinách nejakú slovenskú väzbu. Predpokladali sme, že je to 240-250 osôb. Počítačom v Budapešti počítané výsledky prevýšili naše očakávania a potvrdili odhady slovenskej menšinovej samosprávy. Podľa konkrétnych výsledkov terajšieho výskumu môžeme konštatovať, že v Telekgerendáši je 429 Slovákov (?), resp. u nich sme zistili nejakú slovenskú väzbu (?) slovenský pôvod. (?). Otázniky figurujú preto, lebo presná identifikácia sa touto metódou nedala zistiť. Je to viac ako 300 %-ový rast, keď to porovnáme so základnými údajmi sčítania ľudu, ale aj v porovnaní kultúrnej návaznosti viac ako 150 %-ný.

Podobný výskum robil v roku 1985 *István Hooz* z poverenia Ústredného štatistického úradu, vtedy evidovali národnostné obyvateľstvo tiež svojskou metódou na základe kultúrnej návaznosti a tradovania kultúry. Podľa týchto údajov v roku 1985 žilo v Maďarsku

70 tisíc Slovákov. Demografické údaje analyzovala vo svojich štúdiách *Anna Divičanová*, najnovšie údaje sčítania ľudu z roku 2001 *Helena Kožuchová* a *Orsolya Szabóová*. Ďalším cieľom spoločného výskumu bolo zistiť, či žije, používa sa ešte slovenský jazyk v Telekgerendáši. Dotazník obsahoval 20 otázok, z nich 6 sa vzťahovalo na túto problematiku. V tomto príspevku nemám možnosť podrobne analyzovať všetky výsledky, vybrala som si len na ukážku niekoľko zaujímavých, poučných odpovedí. Na otázku, v akom jazyku sa rozprávajú manželia medzi sebou, sme dostali odpoveď, že vo väčšine domácností po maďarsky: 40,5%. Po slovensky sa rozpráva len trochu viac ako 8% rodín, dvojjazyčne, raz po slovensky, raz po maďarsky 15%. So svojimi deťmi sa rozprávajú po slovensky už len približne v 3%-ách domácností a s vnukmi už ani v jednej rodine. Regres, ústup slovenského jazyka do pozadia je jednoznačný, bezpochybný. Keď tieto údaje porovnáme so župnými, musíme konštatovať, že ukazovatele tejto society sú trochu lepšie, primerane k župnému priemeru, čo sa dá vysvetliť tým, že v Telekgerendáši 65% obyvateľstva je na dôchodku a podľa výsledkov ďalších výskumov týkajúcich sa slovenského jazyka a nárečia sa zistilo, že slovenský materinský jazyk zachovali najmä starší. S výskumom slovenského jazyka v Maďarsku sa zaoberajú v súčasnosti *Anna. Divičanová*, *Mária Žiláková*, *Katarína Balleková*, *Tünde Tušková*, *Alexander Tóth* a ďalší naši doktorandi.

V škole, v ktorej sa vyučuje slovenčina ako jazyk, podľa platných predpisov v štyroch hodinách týždenne, nádejne rastie záujem o slovenčinu. Kým napr. v školskom roku 1997-98 v prvej triede 41% detí sa učilo po slovensky, zatiaľ v školskom roku 2002-2003 už 76%.

827 ľudí hlasovalo na slovenskú menšinovú samosprávu, približne 50% obyvateľstva.

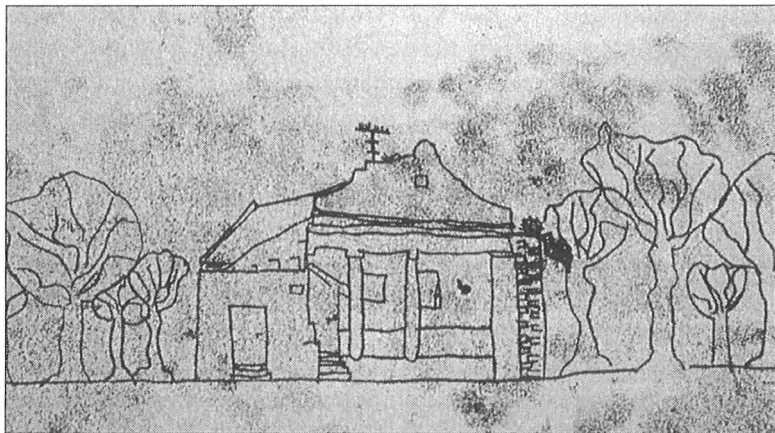
Samospráva pokladá za svoju hlavnú úlohu ochranu slovenského jazyka, kultúry, tradícií. Podarilo sa im oživiť pávi krúžok, založiť citarový krúžok a organizujú celý rad pekných dvojjazyčných programov, na ktorých sa účastníci majú možnosť rozprávať medzi sebou aj po slovensky. Na otázku, prečo píš - okrem pozvánok, ktoré sú dvojjazyčné - dokumenty (plány, zápisnice, hlásenia, atď.) po maďarsky, sa priznali úprimne, že im oficiálny, úradný slovenský jazyk robí ťažkosti.

Písať a rokovať o oficiálnych veciach po maďarsky je oveľa ľahšie a rýchlejšie. Pokusy sú ale aj o dvojazyčnosť: napr. niektoré materiály Združenia stredo-békešských Slovákov, v súčasnosti dali už preložiť aj do slovenčiny a občas, hlavne, keď majú návštevu, rokujú aj po slovensky. Združenie stredo-békešských Slovákov založili v r.1999, má 12 členských dedín, za jeho vedúcu zvolili tiež Katarínu Šveczovú.

Na záver, na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že v Telekgerendáši vďaka príkladnej aktivite slovenskej menšinovej samosprávy a slovenského klubu, o ktorom v tomto príspevku nemala som priestor hovoriť, zachováva sa a rozvíja sa slovenská kultúra.

Ďalším dôležitým výskumným zistením je, že okrem školy, v ktorej je jednoznačný rast žiakov učiacich sa slovenčinu, slovenský jazyk v dedine postupne ubúda, dostáva sa do pozadia.

Či sa oduševneným a zodpovedným jednotlivcom a kolektívam v Telekgerendáši podarí túto tendenciu spomaliť, dokáže budúcnosť.

Literatúra

BOZSOKY Barna: Telekgerendás. Szakdolgozat 1996.

ALŽBETA HORNOKOVÁ-UHRINOVÁ: Používanie slovenského jazyka v Békešskej Čabe (Kézirat) 2002

Katarína SVECZOVÁ: Slovenský klub v Telekgerendáši. Diplomová práca 1999.

ZSILÁK Mária: A déalföldi szlovák nyelvjárások funkcionális rétegződése.

In.: Hegedűs Rita- Körösi Zoltánné - Tarnói László (szerk.) Hungarológia 3., Budapest, 1993. 180-187.

Ján Chlebnický

Zo súčasnosti národopisných výskumov

O Výskumnom ústave Slovákov v Maďarsku je známe, že každoročne organizuje výskumy, takzvané národopisné tábory. Vždy inde, raz na Dolnej zemi, raz v Novohrade, inokedy v Zadunajsku. V takých dedinách a mestách Maďarska kde ešte žijú Slováci. Týchto výskumov sa zúčastňujú predovšetkým odborníci zo Slovenska, domáci výskumníci a záujemci o slovenskú ľudovú kultúru. Tieto naše týždňové pobyty v danej slovenskej osade prinášajú bohaté skúsenosti nielen o tom, ako sa tam zachováva slovenský jazyk, ako prežívajú staré zvyky, ale poukazujú aj na to, aké zmeny nastali v posledných časoch v slovenskom spoločenstve skúmanej lokality.

V roku 2002 sme robili výskum v čarokrásnom Zemplíne v osadách Baňačka (Rudabányácska, ktorá patrí k mestu Sátoraljaújhely) a dolný Regmec (Alsóregmec). V roku 2003 sme sa vrátili na našu rodnú Dolnú zem, do Čongrádskej župy do dedín Pitvaroš, Ambróz (Ambrózfalva) a Albert (Csanádalberti).

Keďže v každom prípade sa koná výskum života slovenských obyvateľov, ktorí žijú v iných prírodných podmienkach, aj život tu žijúcich bude iný, aj kultúra sa bude líšiť od kultúry ľudí iného vidieka. Pravda, pri tom všetkom sa nájdú i spoločné črty v živote ľudí dvoch rozdielnych osád alebo regiónov.

Na území Maďarska roztrúsene temer po celej krajine žijú Slováci. V jednom sú všetci rovnakí: v minulosti ich bolo omnoho viac, svoj jazyk a svoju kultúru si chránili, opatrovali viac než teraz. V čom sú iní, sú to: slovenské nárečie, buď viera, zvyky, iný spôsob života, ktorý je podmienený prírodnými a spoločenskými pomermi. Napríklad zemplínski Slováci hovoria východoslovenskými nárečiami a väčšinou sú gréckokatolíckeho vierovyznania. Slováci Čongrádskej župy sú evanjelici augsburského vierovyznania a hovoria stredoslovenskými nárečiami. Našou skúsenosťou je, že Slováci v Zemplíne si lepšie zachovali jazyk, aj vo viere sú vari silnejší, než na Dolnej zemi.

Podobne lepšie sa zachovali jazyk, viera a hádam aj ľudová kultúra pilíšskych slovenských osád. Všetko má svoje príčiny.

Jednou z mnohých príčin je i tá skutočnosť, že v čase výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom, v rokoch 1946-48, zo spomenutých čongrádskych osád sa presídlilo až 70-80 % obyvateľov a na ich miesta sa dostali z Československa vysídlení Maďari. Počet a podiel presídlených Slovákov v Zemplíne bol omnoho nižší. Následkom zvýšeného počtu miešaných manželstiev asimilácia dolnozemských Slovákov sa ukazuje omnoho vážnejším problémom ako v iných regiónoch Maďarska, aj následkom jeho silného ohrozenia má za následok, že v úradnej štatistike pomer prihlásených k slovenskému materinskému jazyku, k slovenskej národnosti v niektorých osadách na Dolnej zemi ukazuje pravdivejší obraz, než napríklad v Boršodsko-Abovsko-Zemplínskej župe. Pokým štatistické údaje posledných dvoch sčítaní ľudu vykazujú v danej zemplínskej osade napríklad menej než desať ľudí so slovenskými koreňmi, naši výskumníci zo Slovenska bez tlmočníka mohli komunikovať temer v celej dedine.

V čom sú dolnozemskí Slováci totožní alebo podobní so svojimi súkmeňovcami v Zemplíne, je to otázka používania slovenského jazyka vo všeobecnosti. Slovenský jazyk tu i tam, po celom Maďarsku, používa predovšetkým najstaršia generácia. Väčšina strednej generácie Slovákov v Maďarsku je už dvojazyčná a mládež, aj študujúca mládež, čast' nepatrnej výnimke, vo svojom každodennom styku - aj so svojimi slovenskými starými rodičmi - hovorí už po maďarsky.

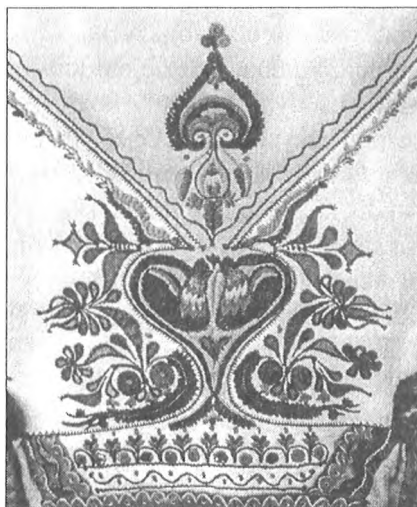
Po známych hospodárskych a spoločenských zmenách posledných desaťročí obyvateľstvo slovenského vidieku odchádza do väčšinového maďarského prostredia za prácou do priemyslu, do služieb do miest a veľkomiest, kde sa stráca pre svoju národnosť. Migrácia práceschopného obyvateľstva menších osád má za následok, že tieto osady starnú, následkom čoho niektoré ich inštitúcie (napríklad škola, miestny úrad a iné) zanikajú. Táto smutná tendencia je rovnako platná pre Zemplín i pre Čongrádsku župu.

Pritom v spomenutých osadách Čongrádskej župy treba spomenúť aj opačný pohyb, proces, prísun nových obyvateľov. Tento prírastok

však nikdy nedosiahne veľkosť strát. Ale podstata tohto javu spočíva v inom. V niektorých osadách nie je zriedkavosťou, že až 7-10% obyvateľov, jedna časť takzvaných „prišielcov“ sa neusiluje prácou, ale iným spôsobom, napríklad zo sociálnej podpory, z rodinných príspevkov, pomocou iných zdrojov miestnej spoločnosti „zabezpečiť živobytie“ pre svoju rodinu. Ozaj vždy pre svoju rodinu?

Na našich slovenských dedinách v minulosti bolo vždy prísne dodržiavaným, nepísaným zákonom, žiť zo svedomitej práce, aj z tej najkrvopotnejšej. Zdravým ľuďom žobrať, žiť na úkor iného, neslúžilo dobrému menu danej obce, danému spoločenstvu. Preto i v súčasnosti jednak obyvateľstvo aj vedenie osady sa neteší takým javom, ba priam odsudzuje ich, keď sa do nejakej spoločnosti dostanú ľudia, ktorí nechcú žiť zo svojej práce, naopak, na úkor daného väčšieho spoločenstva, alebo na úkor menšieho dedinského kolektívu.

Je to len niekoľko postrehov z národopisných výskumov nášho ústavu, organizovaných v posledných dvoch rokoch, a tieto postrehy nie vždy sú národopisného charakteru, ale sú alebo môžu byť užitočné, lebo možno z nich vyvodit' ponaučenia jednak pre celé spoločenstvo alebo pre daný menší slovenský kolektív.

*Motív
na chrbte
čabianskeho
vyšívaného
kožucha*

Alžbeta Tószegiová

Chudobným ľuďom kurivo na oheň

V 1920. rokach v Čongrádskej a Békésskej stolici veľa ľudí v chudobnom položení žili. Medzi nimi boli veľa Slováci. V tom čase v každej dedine už na jar, od prvyho mája začali vyháňať kravy tavo na pažiť, pást'.

Kraviari, pastieri, rano, keď sa púšťali od obecnyho domu, oni tam bývali, s trúbov zatrúbili najdriov raz, po chvíli druhý raz, a pozdejšie tretí raz. Potom sa pustili na krajnú ulicu, tam začali vyháňať kravy, keď už tretí raz odznela trúba, každý vedev, že sa už kraviar pustiv, načim bolo vypúšťať na ulic, a tak tašli kravy samie pred kraviara. Kraviari na každej ulici na uhle pukotali s karikášom, žeby každý vedev, de sa. Ak sa voľakto zapvozdiv vypustiť kravu, tak on misev ich ta hnať, hým na pažiť. Na pažiti sa kravy napásli, napili, políhali si, takto boli tam celí deň. Večer jich kraviar, pastier, hnav po uliciach, a stade každá krava sama tašla domov, vedela že kde býva. Každý otvoriv napredok dverce, aj na konici boli otvorenie dvere, pravo tašla každá do konici na svoje mesto, ku jasliam, kde už mala prihotovenú žranicu. Hneď iba žrala. Ak ešte uličnie dverce neboli otvorenie, tak krava pred dvercami, zatiaľ ručala, kým ju tanu do dvora a do konici nepustili...

Takto chodili celvo leto sa pást' kravy, ale aj svine. Za tymato kravami na pažiti veľa takie okrúhle kravacienká boli, ako veľkie taniere. Keď kravacienká dobre uschli, tak boli dobre na oheň. V dedinách chudobní ľudia, ženy a deti to zbierali s dvojičistým papečkom, čo si doma spravili napredok. Do fúrikov, do košiarov, do vrecov to kravacienka pozbierali a odnosili domov. S tymato kravacienký varili za vetrom, na kutke, spravenej zo dvoch tehlov alebo v pitvore pod otvoreným kochom na kutky.

Ženy medzi sebov si rozdelili pažiť, kerej je pokiaľ, a tak každá si naveky len tam, na svojom kuse pažiti mohla zbierať kravacienká. Obecni predkovia sa usilovali to zabrániť, lebo pažiť nebola pohno-

jená a tak nemala dobrú pažitnú úrodu. Tak zabraňovali, že dali naro-
biť viac drevenie hrabličke, aj zuby im z dreva boli. Vydali rozkaz
kraviarom, žeby tie kravacienká, čo ženy tam na pažiti nahali,
rozhrabličkovali, tak ich potom nevedia odniesť, a bude pažiť pohno-
jená na dobrú pažitnú úrodu.

Bov aj inakší zvyk na kurivo zbierať.

V jeseň, keď kukuričisko zorali, zasiali doňho klasovo obilia, na jar
žito, jačmen pobránili, tá brána vyšklbala hor kukuričnie korene,
„čutke“. Tie naveky pozbierali ženy. Deti jich vynosili na koniec zemi,
a potom im gazda, majiteľ, odniesov domov na koči z koňma. Toto ni
zadarmo, drahá to bola furmanka, aj za dva dni miseli gazdovi zadar-
mo robiť, za tú furmanku, v najväčšej robote. Aj pri tých čutkach bolo
dobré variť, len často sa miselo klásť na oheň, lebo iba zbĺkli, čosko-
ro zhoreli.

Takto si zbierali chudobní ľudia kurivo na oheň k vareniu.

*Detail súkromnej zbierky Alžbety Tószegiovej
Pitvaros, Mezőhegyesi út 48*

Čabačúdska mamovka

Pozbierala: Judita Fábryová

Mamovka šli kupovať do obchodu zástrčku. Nevedeli dobre rozprávať po maďarsky. Stoja pred pultom a dlho čakajú na predavača. Predavač konečne príbehne a hovorí:

- Tessék!

Mamovka s hnevom, že tak zaveľa nešiel, mu hovoria:

- Teššík si ty! - Potom ukážu aj na iných okolo: - A aj vy, šeci, ste Teššíkovci!

A šli domov bez zástrčky.

Potom, keďže nekúpili ten "konnektor", tak si šli od susedy pýtať.

- Suseda! Máte "konnektor"?

Suseda hovorí: - Máme! - A čo je to?

Mamovka šli raz do susedov. Susedovci obedovali. Mamovka stupili do pitvora a hovoria:

- Dobrú chuť! - Čo robíte?

Raz mamovka šli s vnučkou do susedov. Vnučka sa maznila, lebo ju tlačili baganče. Chcela, že by ju mamovka vzali hore. Ťahala mamovkinu gecel'u a plakala. Susedovci práve jedli za stolom. Mamovka hovorila vnučke:

- No, nemazni sa, veď aj ty dostaneš!

Raz jeden kupec kupoval praste. Zišiel do jedného sálaša. Gazda bol na dvore. Zastal pred gazdu a predstavil sa mu:

- "Tóth vagyok!"

Gazda mu podal ruku a hovorí:

- "Aj my sme Slováci!"

Ondrej Lopusný Na Mót'ovských sálaši

V tom čase, keď na Komlóši boli veľké rodiny, bolo 7-8 detí, boli asi dvanásť v jednej rodine. A keď doriasli, boli ešte viaci.

Apovka boli gazda a pre šeckych sa zabíjalo. Bravy boli len také 90-100 kilovie - mangulice. Širokej rodine boli načím 7-8 kusov. Ku každemu bravovi boli načím dvaja chlapi. Edon opaľovav, druhý škrahav. Zo slamov sa opaľovalo, tamvo na sálaši a hotovie opálenie sa viezli domov a tam jich rozberali. Takže starší chlapi aj ženy doma čakali, kedy jich dovezú. Chlapi strúhali špendlike a ženy bielili cesnak a hriali vodu. K takejto veľkej robote bola potreba sa dobre pripraviť.

Tak sa chystali aj na Mót'ovských sálaši. Ešte predodňom večer sa poschodili, kerí z ďalej, tak na koči lebo na koni, ač bov sneh, tak na saňach. Takýto čas sa bolo dostálo, že bov taký „hellír“, čo rano prišov na saňach a bola ešte tma. Bunda sa sklzála zo saní, ostála tam na snehu, kde aj porezanie bravy ležali. Druhí kričali, iba daj slamu, tak aj na bundu hodili slamu a ju zapálili. Ešte aj neska žije porekadlo: „Maco aj Ďuro opaľovali bundu.”

Ale vráťme sa do Mót'ovských. Večerom sa poschodili, každý si doniesov dva nože, edon ostrý na rozberania, druhý tupší, škrahať, aj opaľováce vidly. Ešte niekoľko nožov nabrúsili, aj bárdy a potom večerali. Bov navarený kohútací paprikáš a ten si zohriali. Po večeri báči Paľo doniesli z komore 10 litrový butkoš, víno, a sadli sa hrať na karty. Medzitým si upíjali, dokiaľ víno trvalo. Čo boli najstarší medzi nima, vravia o 11-tej: „Pod'me spať, rano zavčasu načím hor stáť. Budú nás tvrdo čakať doma a pritom bude veľká zima, iba tak vrzgá sneh.” Pre šeckych neboli posteľe, po zemi si poprestierali bundy, a tak sa ukladali spať. Povyžúvali sa, onice pometali na „kuckov”, čižmy okolo peci a si políhali. O štvrtej sa báči Paľo zobudili a hľadeli, ako šeci tuho spia. Kloplo jim do rozuma, ja tychto nariadim a do každej čižmy naliali pov litra vode. O piatej jich zobúdzali: „Hor sa, kým jich pokoleme, bude večer, ešte aj slamu načím odrezať!”

Ako stávali, ponúkali jich pálenom. A keď sa začali obúvať, edon vykrikov, ine, mám vodu v čižme. Aj ja, aj ja, ozvav sa druhý, tretí. Tak za ena druhým šeci. Bolo zlobenia, preklínania. Bov aj taký, čo sa odsmiav, ale len to bola otázka, že kto to mohov byť. Nikto sa nepriznav, každý len na báči Paľa ukezoval. Paľo, z toho ta vysytane! Nič, zabíjať bolo načim. De akie starie obuvy naznášali aj z palášu. Bov taký, čo si starie vrecia naviazav na nohe a tak tajšov opaľovať. Mokrie čižmy medzitým sušili

Jeden z dolnozemských sálašov dnes

li pred pecov, tak že kym opálili bravy, mohli sa poobúvať a viezli jich domov. Apovka jich už tvrdo čakali, enak chodili na ulic vyzerat', či nejdú. Keď dvojšli, apovka sa spýtali: „A de ste za tel'kvo?“ Každí naraz vykladal, že čo sa stálo pred svetom s tyma čižmami a že nevieme, kto to bov. Apovka vravia: „No deti, ten vám neprišov zdeľaka vodu naliať do čižmov...“ Napili sa páleno a veselo sa chytali rozberať bravy. Len švagor Lahotský sa urazili a viac na zabíjačku do Mótovských neprišli.

Michal Čičeľ

Na čabianskom hydinovom pľaci

Pekný, slnečný, jarný den, v sobotu ráno gazdine, ako to na Čabe od dávnej minulosti býva, z rozličnou partiekov dochádzajú na pľacovisko. Kerá čo má: hydinu, vajcia, kurence aj maličké aj väčšie. Strovu, mak, oreche aj všeliakú zelinu, žeby málo groše spravile. Aj one male šakovú potrebu, čo jin z boudu bolo načim zadovážiť.

Aj teraz sa už zavčas rána predavači začali schádzať. Medzi prvými aj Bába Paľo Meliš. Na bicykli v kvóšiku kohút aj sliepka a v druhom kvóšiku vajcia. Priklonil sa Marky Kováčovej, ona už tam bola sama. Boli známi. Marka sa ho opýtala, či teraz ni naša Žofka budú predávať? Sa hádam len ni chorý? Bába vraví, že ona peši ide. Von jej len doniesť pomohov a táde ďalej na svinský pľac. Majú napredaj praste, že tie po čom idú, táde sa podučiť.

Na ten čas dvošla aj Eržika Čarejšova, tiež bola obom známa. Marka ju volá, veď jesto tu mesta dost', ale tá len ďalej tajšla. Bába Paľo vraví: zamerkuj, kym moja príde, a odbrav sa od nich. Nato sa aj Eržika podala a prišla bližej, vraví Marky: Ja tohto Bába Pavka nenávidím. Taký sa vysmetný, druhých za prostých držia. Marka sa nato ozovie. Ale takvó nevrav. Veď je von veľmej schopný, a úctivý človek. Eržika vyrozpráva, že ako ju boli zahanbili pred viactima. Z Jutkov Hucovov stále raz, obe vajcia predávali. Tá sa ponosovala, že jej sliepke ešte slabo nesú, ani polovic vajec nenájde cez den, ako má sliepkov.

Ja vravím, že ja som spokojná, iba sa pridá, že ni každá mi denne znesie, odpovie Eržika. Bába Paľo nato povedali: zato je hodnejšvó kohúte držať. My máme tri kohúte, a tie každý den párne vajcia nosia. Taký smiech sa stál, každý ma vysmial, som sa veľmej hanbila. Od toho času jich nenávidím. Keď jich môžem, jich obindem.

Nato Marka smiechom vraví: Ty Eržika, veď ten ni teba vysmiev, iba parádovav, ale pravdu mal. Si len predstav, každý kohút dve vajcia má, a tie vždy so sebou nosí, kým žije.

Michal Čičeľ

Pamiatka z dávnej minulosti

*Ja vám naspomeniem, len tak z minulosti,
Ako to bolo v tej dávnej minulosti.*

*Tam na Gerendáši, na Halomskom šore,
Mali tam gazdovia, krásne kone, vole.*

*Boli tam sedliaci aj menší, aj väčší
Ale mne neboli dobre známi všetci.*

*Viacti Liptákovci, viacti Kazárovci,
Báťa Mišo Machlík, aj viacti Benčecvci.*

*Boli aj Kellovci, ale popri týchto
ešte mnohí, iní.*

Ja som neznav všetkých, v tom som ja nevinný,

Títo spomenutí boli majicejší.

Vedeli to o nich, čo ich znali, všetci.

Pokúštku takto, prideme do veci.

*Na Halomskom šore šakovo sa stálo,
Šecko nepamätám, veď to bolo dávno.*

Ale ponajprve na Halomskom šore

Bole nevidané veľmi dlhie hone.

Po tých dlhých honoch tie krásne štyri vole,

Pred tým edinákom komótno kráčale,

Stačiaci ticho si aj prežúvale.

A ten "ereg břeš", čo za pluhom kráčal,

Po tichu si spievkav, veľmej nepoháňav.

Takto bolo dávno, za môjho detinstva,

Pekne, stačujúci, nebola tam súvka.

Voz štyri volový aj Petőfi opisav,

Keď pri mesiačiku na voze cestoval.

S tou istou Eržíkov na ton sa enali,

Hviezdičke na nebi si tam vyberali.

Ešte o šakovom by som mohov písať,

Ale neviem, či ho bude voľak čítať.

Skrze tejto veci ja písať prestanem,

Veď za túto prácu, ja nič nedostanem.

Juraj Bagyinka

Behá ako ten starý okolo svojho sálaša

Stálo sa to od Čabe del'ako, asi na 20 km-re na Šoprone, neska sa zovie "Kétsoprony", blízko pri čorvášskej dedine. Sa približovale sviatke, Kračún, nový rok, tak niektorí sálašania, čo mali na Čabe bývania, šli cez sviatke domó. Do kostola, na veľký pl'ac, dečo popredať, nakúpiť, a navštíviť rodičovskú kmotru.

Bola hrozná zima, sneh dokolena, studený vetor a hustá hmla. Tak sa prihotovile na cestu sane. Mamóka si prihotovila v horúcej peci tehle, žeby jej nohe nezamrzle. Poobliekali teplie kožuche, šecko čo teplo drží, teplie rukavice, čo eno druhvó. Apóka zav do rúk obodz, a na zadku sedev mladší synko. Málo sa povadili, že kto bude poháňať, kto bude napredku, pri mamóky sedet'. Apóka vravia: ja budem poháňať kone, son ja ešte ni tak starý! Sa pozakrývali, tak ako sa to do veľkej zime a na veľkú cestu svedčí. Bolo ešte tma, keď sa po cestičky zo sálašu pustili a hrozná hmla, už videli iba koňom uši, ďalej ni. Dvošli na úratia, spomenúli kresťane, a skrútlí sa do Čabe.

Koňom bolo zima, sa ozaj strmo pustile. Apóka nevidí nič, vetor nosí sneh do očí, ruky jim mrzli aj v teplych rukaviciach, zadržať kone tvrdo vedeli, tak sa zanahali na kone, zverili cestu na ne. Ved' od veľa rokov chodile po tejto ceste do Čabe, vedia, skede majú íť. Idú, idú, kone sa usilujú, ved' jin je zima, našle koľaj, tak sa po tej pustile. Aj apóka zistili, že voľak šó pred nima do Čabe. Tí isto našli pravú cestu. Idú, idú, už sa zorí, už aj sálaše sa de tu de ukezuju. Je už vidno, aj vetor prestáva. Kone enak ťahajú na edon známy sálaš. Už aj počujú, že voľak napája statke a kričí na kravu: Terka jeb sa na válov!

Synko na zadku sa ozovie, otec, je to náš sálaš, brat Mišo napája krave. Ved' to už aj apóka zvedeli, že ni do Čabe dvojšli, a že od sprvu okolo svojho sálaša jich vozia kone. Kone domó, do známiho sálašu ťahajú do teplej staji. Našle svoje koľaje, svoju cestu, tak po tej chodile už asi dve, dve aj pó hodine. A mamóka sa ponosuje, ved' mi už aj tehle vychladle. Sa žuhrí na apóku, son ti doma kázala, že dai

*pokoj tej fľaše zavčas ráno. Sa ozovie aj mladší synko, ač je obodz
v mojich rukách, sme už na Čabe, na veľkom pl'aci.*

*Sa to po tomto šeckon v Šoprone opoznalo: „Behá, ako ten starý okolo
svojho sálaša”.*

(autor sa narodil r. 1919 v Čabe)

*Dom s podstienkou
Práca žiaka slovenskej školy*

Judita Ledzéniiová Bombardovali Čabu

60 rokov prešlo od tých čias. 21. septembra 1944 my, Čabania, sme prežili najstrašnejší deň druhej svetovej vojny.

Vojna sa blížila k našim hraniciam. Americké a anglické ťažké lietadlá preletávali po nebi veľmej vysoko, ako také maličké biele táčiky. Taký čas aj tu, na Čabe mravčale siréne. Bolo počuť, písale novine, že naše mestá bombardujú. V obchodoch sa nedalo nič kúpiť. Najhlavnejšie, chleba, masť, cukor, na lístky predávali.

Septembra prvyho sa kde-tu škola začala, ja som do diovčenskej gymnázii chodila. Každá trieda sa mala učiť v inom židovskom dome. Dome bole prázdne, obyvateľov skorejše na vlakoch odviezli, nikto nevedel, že kde. Našu školu zariadili na vojenskú nemocnicu.

My sme na sálaši bývali, od škole asi 8 km-ov. Každvo ráno na bicyk-
li som išla do školy, ale keď bolo 9-10 hodín, zahučale siréne, a nás poslali domov. Ja po uličkách, ako bolo najbližej, som letela na bicyk-
li na sálaš.

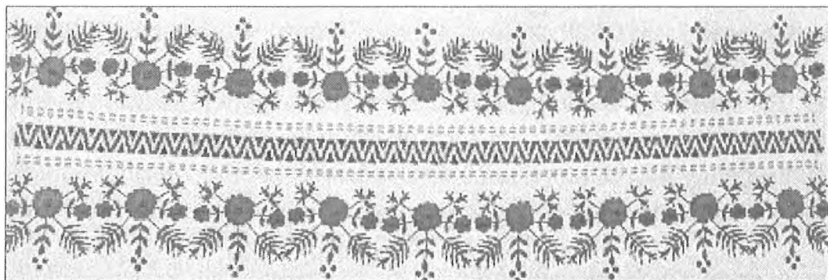
Po sálašoch seliaci začínali kukuric lámať. Ten rok bole kukurice bohatie. Po večeroch sa susedia, 5-6 rodín, zišli, spolu kukuric lúštili a zhovárali sa. Rádio nebón po sálašoch, len novinu kúpili asi edoraz do týždňa, keď boli na trhu. Každá rodina mala voľakoho vo vojne, a každymu srdce strach stískav za svojho. U nás otcov brat bov vojak a bojoval. Pri lúšteniach sa ľudia naveky dívali aj na nebe, poznali hviezde, podľa tých rátali hodine. Keď sa zjavila kloka zos kurencami (fiastyúk), tak bolo 11 hodín, nechávali robotu, išli spať. Po týchto večeroch sa viac ráz zjavilo na nebi krásno svetlo, bolo na smer Debrecín, druhý raz na Szolnok. To bole Stálinove sviečky. Každý vedev, že kde tie zasvietia, tam smrť žatvu robí, tam bombardujú.

Prišiel september 21. Aj ten deň som išla do školy, ale nás aj ten deň skoro domov poslali. Práve som dvošla do sálašu, keď na nebi veľa ťažké lietadlá zahučale. Radom letele, a tak sa videlo, že každvo lietadlo práve nad sálašom si novo mesto začalo hľadať. A maličké

lietadlá ako mušky, obletúvale okolo veľkých. A v tých minútach začalo špatne praskať na Čabe. Nad Vinicami sa začal valiť oblak z prachu, dymu a ten zvuk čo bombe robile, aj u nás sa obloke triasle. Bolo počuť aj streľbu, ale lietadlám škodu nespravili. Deti sme boli samie v sálaši, rodičia nideľako kukuric lámali. Sme sa preukrutne báli, menší plakali a ja som taká bola, ako zdrevenená. Otec aj mat' behom, a plačom prišli domov a sa neuspokojili ani na to, že sme rodina celá doma, ved' Čabu bombardujú, a tí chudáci Čabania veľáci musia pomrieť. Ten deň sa mama nechytala obed variť, ale neprešle ani 2 hodine, keď nám prví hostia pribehli na sálaš. Mamina sestra zos Viníc a jej susede z deľmi plačom, trasúcim telom pýtali si mesto. Nesmeli doma ostáť, ved' okolo nich je každý dom zbúraný. Muži ostáli, ratúvali ľudí spod zrúcanín. Nevedeli, kto je mŕtvy, kto živý, keď sa málo utíchlo, oni bežali zos mesta. Každému sme mesto dali, či bol známy, či nie. Tú noc, kde len edon kútik bol v sálaši, na slame ľudia ležali. Spat' nevedel nikto, každý načúval, či nehučia lietadlá. Tá noc bola tichá, len z mesta bolo počuť zvuk, ratúvali ľudí spod zrúcaných domov. A zavčas ráno na smer Rumunsko zd'aleka ťažká streľba mrmlala.

História to zaznačila, keďko bombe zhodili, keďko ľudí umrelo, keďko dome zbúrali, ale ten strach, čo sme tody prežili, to sa nedá povedať, to sa nedá napísať.

Ja aj teraz, keď vojenské lietadlá zahučia, neviem spať. Preklinám vojnu, preklinám tých šeckych, čo s vojnou chcú poriadok robiť na svete.

Spracovala Eva Jastrabanová

Slovenská rodina

Um a zručnosť našich predkov spočíva v jednoduchosti, ale zároveň v družnosti a spolupatričnosti členov rodiny.

Centrom diania bola kuchyňa. Slúžila na prípravu jedál, bola to jedáleň, v nej sa spracovávali produkty ktoré živili celú rodinu - mútulo sa maslo, piekol chleba. Tu sa aj stretávali susedia, kmotrovci, tetky, ktoré často prichádzali na pomoc k prácam, ako bolo driapanie peria, či spracovávanie ľanu - priadky.

Najstarším členom rodiny bol starý otec. Sedával pri peci, bafkal z fajky a udržoval oheň. Tíkol soľ v mažiari, obšíval obuv pre vnúčatá. Zručne plietol košíky, strúhal zuby do hrablí, opravoval postroj pre kone. Večer si k nemu prisadli deti, ktorým rozprával rozprávky. Okrem toho sa deťom zavďačil vystrúhaným koníkom, bábikou, či vtáčikom. Tešil sa veľkej úcte v rodine a jeho slovo malo váhu pri závažných rozhodnutiach.

Stará mama po večeroch šúpala kukuricu, fazuľu, mak. Cez deň sa starala o hydinu. Bola zručná v obšívaní odevov pre vnúčatá. Pre starkého obšívala "gate".

Počas zimných večerov chodila driapať perie. Jej povinnosťou bolo raz za týždeň napiecť chleba pre celú rodinu. Pre vnúčatá bola vždy naporúdzi. Dbala, aby neprechladli, varila im bylinkové čaje, ktoré v lete nazbierala a nasušila. Opečené zemiaky v šupke zohriali nielen ruky, ale aj žalúdok. Osobitne dbala na ich duchovný a náboženský život. Rozprávala im príbehy z biblie a učila ich modliť sa.

Pri spoločnej večernej modlitbe deti spolu s ňou pokľakli k posteli pred sväté obrazy Božského srdca Ježišovho, a obraz Nepoškvrneného srdca Panny Márie, ktoré viseli na stene nad postelou v každej domácnosti.

Modlitba:

/babka/

"Letí, letí anjeliček,
otvára ti ročný sníček.
Vloží ti doň ručičku
a zas letí k nebíčku.
Miluj otca, miluj matku,
viac než svoju kamarátku.
Matku, otca v láske maj,
priateľku si zachovaj."

/deti/

Anjeličku, môj strážničku,
opatruj moju dušičku.
Opatruj ju vo dne, v noci
a buď jej vždy na pomoci.
Aby bola čistá pre Ježiša Krista."

Počas zimných večerov nechýbali rozprávky. Tie ktoré spracoval P. Dobšinský - Zlatá piadka, Ako šlo vajce na vandrovku a mnohé iné. Cez ne stará mama vštepovala základné charakterové vlastnosti, múdrosť úctu k starším, pomoc a v dennom živote dodržiavať božie prikázania.

Dcéra-nevesta - sa viac venovali ručným prácam. Šili šatôčky deťom, vyšívali košeľe pre chlapov, rukávy a oplecká ku krojom. Odev udržiavali v čistote a ukladali do truhlice. Vyšívali aj obrúsky, ktoré dotvárali čaro kuchyne. Dcéra či nevesta pracovala aj na poli, najmä pri prácach ako bolo sušenie sena, žne či kopanie zemiakov. Pomáhali starej mame pri pečení chleba, dojení kráv a spracovaní mlieka pre domácnosť.

Syn-zat' sa najmenej zdržiaval v kuchyni. Ako mladý, silný chlap obstarával práce na dvore, na pole a okolo statku. Cez zimu opravoval chomúty, opraty pre kone. Vyrábал poriská do náčinia - na motyky, sekery, hrable, vidly. Na jar sa zdržiaval na poli kde až do jesene robil a zabezpečoval práce okolo úrody. Na jeseň bolo treba chystať drevo na zimu.

Bol zručný v rezbárskych prácach a z dreva vystrúhal misky, či korýtko, nové varešky do kuchyne.

Vozil obilie do mlyna, pripravil zabíjačku prasat'a. Tu sa stretávala celá najbližšia rodina, aby spoločne nielen pracovali, ale aj hodovali.

/spracované podľa prameňov/

Novoročné vinše

A ja malá vinšovnička
zdravia, šťastia prajem,
keď mi dáte makovníčka
veselo si zajem.
Keď zjem kúsok posledný,
poviem prosbu takú,
majte toľko šťastných dní
čo v ňom bolo maku!

Ja maličký, neveličký,
pýtam si ja do kapsičky
kus koláča, kus mrváča,
vypustím vám z kapsy vtáča.

A ja vinšováčik,
vinšujem vám za koláčik.
Korunku mi dajte
s Bohom zostávajúte.

Ľudová uspávanka

Haju, haju, hajušky

Hajičky, beličky, zavri si očičky,
nech ti nenapadá studenej rosičky.
Buvinkaj môj maličký,
spočítam ti hviezdičky,
prirátam k nim mesiačik,
spi môj drahý synáčik.

Buvičky, buvičky,
niet doma mamičky,
išla ti na jarmok
kupovať čižmičky.

Spi že mi, spi že mi
do bieleho rána
a potom vstaň zdravá
duša milovaná.

Hádanky pre deti

Ani ryba, ani rak,
sedí v mláke, robí kvak.
Čo je to?
/žaba/

Dedko kúpil Anči
zvieratko čo mraučí.
Čo je to?
/mačka/

kto sa nehne celý rôčik
od domčeka ani krôčik?
/slimák/

Angela Turáková Sila spoločnej práce

– rozprávka –

Mariana natľahovala na ruku rukavicu a náhodou jej do jedného otvoru vklzli dva prsty.

- Chceš bývať v mojej izbe? Nemáš svoju? - okríkol ukazovák votrelca. Bol navyknutý rozkazovať, lebo iba "ním" na všetko "ukazovali".

- Prepáč! - ospravedľňoval sa prostredník. - Bol to omyl. Nahnevaný ukazovák chrľil d'alej.

- To sú nápady! Vstúpiť bez dovoľenia!-

- Áno, áno. Poriadok musí byť! Ukazovák má pravdu! - pokáral prostredníka aj prstenník.

- Upokojte sa! - zahlásil hrubým hlasom palec. - Prostredník predsa poprosil o prepáčenie.

Malíček pozorne načúval, nedalo mu a tiež vstúpil do debaty.

- Nezabúdajte, že sme prsty jednej ruky. Pre Marianu je každý z nás rovnako dôležitý!

- Dovoľ! Chceš tvrdiť, že my dvaja sme rovnocenní? Prečo potom prstene nenosíš ty?! - protirečil urazený prstenník.

- Nie som menej potrebný len preto, že prstienky ľudia dávajú na štvrtý prst! - odvrkol najmenší.

Hádku rázne prerušil palec.

- Dôležitá je práca, ktorú robíme, nie zlato, ktoré nosíme! Každý máme svoju úlohu. Akoby Mariana bez nás všetkých vedela nakrájať chlieb, vyšívateľ, písať, maľovať. Šikovnosť a silu ruke dodávajú všetky prsty.

Ked' sa spoločne pustíme do roboty, ide všetko oveľa ľahšie.

Prsty porozmýšľali a zmĺkli.

Kto mal pravdu, milé deti, iste viete, keď váhate, vyskúšajte.

Skúste udržať školskú aktovku palcom, potom dvoma, tromi, štyrmi, a napokon všetkými prstami.

Kedy bude najľahšia? Teraz už zaiste veríte, že zo všetkých piatich prstov je každý dôležitý.

Napokon ešte jedna poznámka.

Každá práca je súčasťou spoločného úsilia všetkých. A keď ju robíme spoločne, ide ľahšie, lepšie a veselšie.

Kvety dúhy

– rozprávka –

Viete deti, že v lese - medzi stromami, v rieke - medzi skalami, na lúke - medzi kvetmi, na oblohe - medzi oblakmi, všade sú víly? Každá má svoje obľúbené miesto.

Víla Iris bývala v oblúkoch dúhy, odkiaľ obdivovala svet, najradšej kvety na lúke.

Zaumienila si raz, že ich navštívi. Porozprávať sa, lebo boli rôznofarebné, podobne ako ona. Rástli tu zvončeky, púpavy, divé maky, konvalinky, harmanček a veľa ďalších. Kvety vedeli o sebe veľa porozprávať. Každý z nich mal svoju dobrú lúčnu vílu.

Dúhová Iris zrazu zatúžila mať tiež svoj kvietok, ktorý bude milovať a chrániť. Vyzvedela vpravo, vľavo, vpredu, vzadu ... - všetky vílu mali. Vzlietla k dúhe a ešte raz poprezerala lúky. Zrazu ho zbadala. Celkom na konci, vedľa močiara, v blatistom prostredí, na tenkej stonke.

- Máš svoju vílu? - začala Iris bez dlhých rečí.
- Nemám. Odpovedal kvietok. - Moja mdlá farba žiadnu nezaujala, nikto ma nechce!
- Budeš mojim kvetom? - s radosťou i obavou kládla dúhová víla ďalšiu otázku.
- Ja, ohyzdný, budem mať krásavicu všetkých farieb, ktorá žije na nebi?! Patriť tej, z ktorej neviem odtrhnúť zrak po každom daždi? Snád žartuješ, vysmievaš sa?
- Chcem ťa, prosím, buď mojim kvetom.

Víla ponorila ruky do dúhy a pokropila svoje kvety. V okamihu hrali nádhernými farbami, že nevie, ako sa volajú.

- Prepáčte, kvetinky, ale zatiaľ nepoznám vaše meno, prezradte mi ho.
- Ani samé to nevieme, - odpovedali kvety, zrazu ich bola plná lúka.
- Ľudia nám prisúdili rôzne názvy. Jedni nám hovoria kosatce, druhí kačuriky,, neďaleko kačariky, a tam dole ženský plátok ... Vyber si, naša víla. Najviac by nás potešilo, keby sme nosili tvoje meno.

Objavila si našu krásu, chceme byť po tebe!

Odvtedy - deti moje - celý, celuličký svet vie, že utešený kvet dúhovej víly sa volá iris.

Milé kvety im za to vdľačne odovzdávajú celú svoju krásu.

Život bez kvetov

Predstavte si,
milé deti,
aký bol prázdny život,
keby v ňom neboli kvety.

Nemohli by v lete, z jari
naše polia, planiny
krášliť spevom vzácne vtáky,
vzdávať hold matke Zemi.

Závoj žltých púpav,
omamných vôní,
nekryl by doliny
levandúl', ľalií.

Čo by potom maľovali
na výkresy detí?
Aké vzory vyšívali
bielym plátnam ženy?

Chýbali by pred domami
kvetinové záhony,
okná, vázy nezdobili
pestrofarebné farby.

Jemná краса kytice
v ruke mladej dámy
zvýrazniť by nemohla
vzácnu chvíľu svadby.

Aký dar by mamkám
prinášali deti,
ak; prania vinšovali
babičkám bez kvetín?

Kvety, tie nás sprevádzajú
od krstu, až do konca.
Sláve, smútku dodávajú
skromnosť a pokoru otca.

Preto verím, deti viete,
aký dar lásky
ľudstvu Božie ruky dali
kvetmi, pamätajte!

O troch grošoch

Slovenská ľudová rozprávka

Kopal raz jeden chudobný človek pri ceste priekopy. A neviem ako sa stalo, ako nie, dosť na tom, že sám kráľ šiel po tej ceste a opýtal sa chudobného človeka

- Povedz že mne ty, môj drahý, koľko dostaneš na deň za túto ťažkú robotu?

- Najjasnejší kráľu, ja mám na deň tri groše.

Začudoval sa kráľ nad tým a opýtal sa ho, ako môže na tých troch grošoch vyžiť.

- Jaj, Vaša jasnosť, čoby len vyžiť, to by bolo ešte

ľahko! Ale za tých troch grošov prvý vraciam, druhý požičiavam a na treťom sám žijem.

Ale veru kráľ nerozumel, čo to znamená.

- Nuž, najjasnejší pane! - povie chudobný človek - To je takto. Chovám si otca, už starého a nevládneho: tomu vraciam, lebo on ma vychoval. Ale chovám i jedného malého syna: tomu požičiavam, aby mi vrátil, keď ostariem. A na tom treťom groši aj ja sám potrebujem žiť.

Emília Kováčová

*(Na I. Celoštátnom stretnutí skupín a sólistov
dvojazyčne predniesla Emília Kováčová,
členka čabianskeho slovenského klubu)*

Ondrej Varga

Deti na sálaši

Úlohou detí, žijúcich na sálaši, bolo predovšetkým pasenie zvierat. V lete skoro ráno, okolo šiestej sme aj my so sestrou vyhnali svine a husi. Pásli sme ich do ôsmej-deviätej, potom nasledovali kravy, tak do jedenástej. Popoludní, okolo štvrtej, sme to zopakovali. Vtedy to nepatrilo medzi naše najmilšie zábavy. Preto sme si medzi tým našli príležitosť na zábavu. Tak sa stalo, že raz, keď sme pásli s bratrancom Ondrom Kolarovským, hrali sme futbal. Vyzliekol som si košeľu, tou sme vyznačili bránu. A krava, ktorá sa dovtedy pekne pásla, zrazu mi zožrala košeľu. Báľ som sa, že doma bude zle. Nepochválili ma, ale inak nič sa nestalo. Strýko ešte dlho so smiechom spomínal, že musela to byť kvalitná košeľa, lebo krava potom dávala viac mlieka.

Prišiel čas, keď sme museli ísť do školy, veď život nie je len zábava. Škola bola od nášho sálaša ďaleko, tak na 4-5 kilometre. Ešte dobre, že vtedy sme nemuseli nosiť do školy toľko vecí ako terazšie deti. Mali sme čítanku, dva zošity a tabuľku. Na jar a na jeseň to ešte ušlo, ale v zime, vo veľkých fujaviciach nebola to najpríjemnejšia prechádzka. V škole jeden učiteľ mal na starosti šesť tried. Pravda, v jednotlivých triedach bolo málo žiakov, veď spolu nás bolo štyridsať. Napriek tomu nemal to ľahké, veď všetkým žiakom musel zabezpečiť vhodné zamestnanie. Tak jedna trieda čítala, druhá písala, tretia kreslila a tak ďalej.

Pre nás, pre sálašské deti, očakávanou udalosťou boli hody v Gerendáši. Bolo to katolícke podujatie, ale napriek tomu išli tam aj evanjelici a všetci ľudia z okolia. Skoro celé leto sme chodili bosí, tak potom, keď sme sa pripravovali na túto význačnú udalosť, dlho sme si šuchali nohy tehličkou. Bola to veľká zábava. Všade bolo veľa ľudí, bola hudba a sladkosti. My sme sa cítili ako v siedmom nebi.

Na svadby sa tiež každý tešil. Na jeseň ich bolo najviac. Určenie termínu nebolo jednoduché, lebo veľa ľudí bolo pozvaných, tak sa bolo treba vopred dohodnúť s príbuznými. Neraz bolo na svadbu po-

zvaných vyše sto ľudí. Mládenci postavili stan, príbuzní a susedia priniesli sliepky, kačice a mladému páru dary. Muži zabili brava a ovcu, niekedy aj teľa. To všetko pripravili predchádzajúci deň. V deň svadby sa hostia schádzali okolo desiatej. Pán starejší zvlášť vítal každú rodinu. Muzikanti vyhrávali do obeda. Potom sa chystali všetci na sobáš. Svadba bola usporiadaná v obidvoch domoch. Na hintovoch a na kočoch sa išlo na sobáš do čabianskeho veľkého evanjelického kostola. Sobášny obrad bol vždy dojímavý. Nálada na ceste bola veselá, veď svadobníci si zobrali so sebou dosť vína. Po návrate starejší v mene rodičov ženícha vítal mladuchu, potom si sadali k večeri. Sediaci sa stravovali skromne, ale keď bola svadba, dali na stôl hodne dobrých jedál. Večera sa začala krátkou modlitbou starejšieho. Muži pili pálenku a ženy likér, najmä višňový. Najprv bola slepačia polievka s brdovcami, varené mäso z polievky servírovali s paradajkovou omáčkou, potom priniesli perkelt a pečené mäso, bravčové a kačacie s domácim kompótom. Torty a sladkosti priniesli hostia, ale aj domáci ich pripravili. Po večeri pili víno. Jedlá servírovali mladí hostia. Pred každým chodom odzneli vtipné, často pikantné veršičky. Po večeri tancovali hostia do rána. Po polnoci priniesli na stoly studené pečené mäso. Vtedy sa prezliekla aj mladucha. Svadby znamenali zážitok na celý život.

Na Veľkú noc každý rok navštívime na Gerendáši Zemenovcov, našich kamarátov zo sálaša. Už ani u nich nie je to isté, ako bolo kedysi na sálaši. Predsa majú veľký dvor a veľa zvierat, tak bol to zážitok pre moju vnučku z Pešti. Naši vnuci sa onedlho veselo spúšťali z kozla slamy. Pripomínalo nám to naše detstvo. Možno, dnes tie naše hračky by sa už hodnotili ako primitívne, ale mali sme vtedy veľkú slobodu, ktorú sme aj využili, boli sme šťastní.

Preložila: Helena Albertiová-Kožuchová

Juraj Žadanský
**Z dejín tokajského vinohradníctva
a vinárstva úryvky**

Začiatky pestovania vínnej révy na podhoriach zemplínskych a tokajských vrchov nevieme presne určiť. Podľa Antona Szirmaya de Szirmu (1747-1812) sa víno v dnešnej tokajskej oblasti vyrábalo už pred príchodom staromaďarského etnika na územie historického Zemplína. Stále aktuálnejší je predpoklad, že vinohradníctvo na východnom Slovensku existovalo už od dôb rímskeho panstva v Panónii, t. j. od 3. storočia nášho letopočtu.

Významnou archeologickou pamiatkou je vinohradnícky nôž z polohy Alamenev v Nižnej Myšli z 3. storočia nášho letopočtu. Tento nález z mladšej doby rímskej, rovnako ako podobná pamiatka z obce Zemplín, potvrdzuje existenciu vinohradníctva na území východného Slovenska už v tomto období.

Tieto skutočnosti by potvrdzovali aj vyslovený predpoklad Mateja Béla, ktorý v Prodrôme vydanom v Norimberku roku 1723 píše o Rimanoch ako o zakladateľoch vinohradníctva v Uhorsku.

...V tokajskej oblasti pestovali vínnu révu etniká, ktoré boli v kontakte s Rimanmi, ale vo väčšom rozsahu sa jej pestovanie udomácnilo až po rozšírení kresťanstva a najmä po tatárskom vpáde v rokoch 1241-1242.

Po vpáde Tatárov do Uhorska roku 1241 boli vinice v prevažnej miere zničené. Ich obnovu podporoval kráľ Belo IV. prostredníctvom talianskych osadníkov, ktorých usídlil v Olaszi, Sárospataku, Liszke a ďalších osadách. Pravdepodobne vtedy prichádzali talianski osadníci ako vinohradnícki majstri aj do terajšej slovenskej časti tokajskej oblasti. Vyskytol sa aj názor, že ich príchod priamo súvisí s pomenovaním obci Malá a Veľká Bara podľa talianskeho mesta Bari. Talianski vinohradníci vysadili v tokajskej časti Zemplína nové druhy viniča, ktoré mali južný taliansky pôvod. Boli to predovšetkým najrozšírenejší tokajský kultivár furmint, ale aj ballafant, bokator a niektoré ďalšie.

...Prvé zmienky o vinohradoch na Zemplíne možno nájsť v listinnom materiály z roku 1214 pre prepošstvo v Lelese a v ďalších 7 lokalitách. Písomne sú doložené vinohrady roku 1249 v obci Zoluska (Szölöcske), dnes Viničky a Wynna (Vinné).

V záznamoch Jágerského episkopátu za vlády Ľudovíta I. je uvedené, že povinné desiatky z vína prinášali v Zemplínskej župe v roku 1380 tomuto cirkevnému úradu viac ako 10 tisíc dukátov.

...Rozmach vinohradníctva na území Zemplína začal v 13. a hlavne v 14. storočí. Nositeľmi tohto rozmachu boli prevažne vznikajúce mestá s privilégiami, najmä s právom trhu a majetkoprávnym zvýhodnením vinohradníkov. Len ony mohli zabezpečiť neobmedzené dispozičné právo vinohradníka k pôde vysadenej viničom. Pôda vinohradníka patrila do kategórie industriálnej pôdy a mohla sa predávať, kupovať, zálohovať, deliť i odkazovať, a to nielen priamym potomkom. Právo na vinohrad stratil majiteľ len vtedy, ak ho zanedbal.

Rozdiel medzi roľníkom a vinohradníkom bol hlavne v tom, že kým práca roľníka bola zameraná na uspokojovanie vlastných potrieb a na reprodukciu, tak vinohradník produkoval predovšetkým na trh. Len malá časť vína, ktorú vyrobil, slúžila na jeho vlastnú spotrebu.

Koncom 15. a začiatkom 16. storočia nastal úpadok vinohradníctva. Horné Uhorsko (Slovensko), ktoré malo asi 1 mil. obyvateľov dosahovalo aj v tomto čase priemernú ročnú produkciu vína 650-700 tis. hektolitrov. V druhej polovici 16. storočia začali vinič pestovať na väčších plochách. Centrom slovenskej tokajskej vinohradníckej oblasti boli obce Malá a Veľká Trňa. Rozvoj vinohradníctva v tokajskej oblasti nadobudol na intenzite okolo roku 1560. Podľa záznamu Františka Kazinczyho vyrobil prvý tokajský výber (asu) Ladislav Sepsi Máte, dvorný farár Zuzany Lorántfyovej na veľkonočné sviatky roku 1650. Ľudový názov asu pravdepodobne vznikol z latinského názvu „passa uva” - uhynuté hrozno. Tokajský výber dozrieval 8-10 rokov a potom ho nalievali do fliaš. Výbery (asu) neboli hlavným vinárskym produktom tokajskej oblasti. Prvenstvo patrilo ťažkým, samorodným, pečienkovým vínam.

Stolové vína sa vyrábali len vo veľmi zlých rokoch, keď furmint celkom nedozrel. ...

Zvesť o nevšednej kvalite tokajského vína sa stretla s ocenením aj u pápeža na Tridentskom koncile. Anton Szirmay v tejto súvislosti spomína, že existuje presný záznam podľa ktorého kardinál Juraj Draškovič, ktorý zastupoval uhorských rímskokatolíkov na Tridentskom koncile, priniesol na snem tokajské víno vyrobené v obci Tálya. Keď pápež ochutnal toto víno, prekvapený jeho vynikajúcou kvalitou vyhlásil: „Summum pontificem Talia vina decent” (Také víno poteší aj najvyššieho kňaza).

Veľmi rozšírená bola v 17. a 1. polovici 18. stor. povesť, že tokajské hrozno obsahuje "rastlinné zlato". Tieto nepotvrdené názory preukázateľne vyvrátili vtedajší poprední fyzici a lekári.

...V 18. stor. sa najviac tokajského vína vyvážalo do Poľska, Ruska a Nemecka. Ruský cár Peter Veľký a Katarína II. obzvlášť obľubovali tokajské vína. Skutočnosť, že toto víno bolo synonymom najvyššej kvality potvrdzuje nariadenie z roku 1737, podľa ktorého iba víno z chotárov 21 obcí bolo možné označiť ako tokajské. ... Kvalitu tokajských vín totiž predurčovali základné tokajské kultiváry (furmint, lipovina, muškát žltý), pôvodne i klimatické podmienky a optimálne činitele ich dozrievania v mikroflóre tufových pivníc.

...V tokajskej oblasti prevládalo pestovanie furmintu, z ktorého plodov sa vyrábalo sladké a rezké víno. Po furminte nasledoval tzv. gohér (druh malvázie), biele hrozno, ballafant, lipovolistové a muskatel. Pestoval sa tu aj druh viniča nazývaný polyhoz, ktorý pri nižšej kvalite zaručoval dobré úrody.

...Východoslovenské kráľovské mestá však veľmi skoro pochopili kvalitu tokajských vín a už na začiatku 16. storočia sa stalo víno z tokajskej oblasti hlavným vývozným artiklom bardejovských a levočských kupcov. ... Písomné záznamy hovoria o tom, že bardejovskí kupci dovážali tokajské víno v pilsudoch (media vas), ktorých litráž nevieme presne určiť.

... Množstvá vyvázaných vín udávali aj v sudoch (integra vas) a v ternáriách. Ani ich veľkosť nevieme presne určiť. ... Ternária boli o polovicu väčšie ako pilsudy.

...Rozvoj vzťahov východoslovenských kráľovských miest s Tokajom nadobudol oveľa väčší rozsah v 2. polovici 16. storočia (okolo

roku 1560), keď sa vínná réva začala tri razy okopávať a vinobranie sa odkladalo na neskorú jeseň. Kvalita vín sa tým podstatne zvýšila.

...O vývoze tokajského vína do hornouhorských miest však svedčí aj list kráľa Maximiliána z 11. decembra 1565, v ktorom oznamuje mešťanom Levoče, Bardejova, Prešova, Sabinova, že nariadil Lazarovi Schwendymu ochraňovať obchodníkov s vínom.

...Z účtovnej knihy magistrálu Levoča vyplýva, že najvýznamnejším zdrojom príjmov mesta bol už od 2. polovice 16. stor. obchod s vínom. Už v roku 1585 celkový príjem mesta Levoča činil 13088 zl. florenov, 20 denárov, z toho na víno, ktoré sa predávalo v mestských hostincoch, pripadalo 2207 zl. florenov a pol denára.

Existenciu obchodných vzťahov východoslovenských miest s tokajskou oblasťou v 17. storočí potvrdzujú archívne správy o zadržaní resp. krádeži prevažného vína. Rozširovanie trhových vzťahov s tokajskou oblasťou potvrdzujú nielen vzrastajúce krádeže prevážaného vína, ale aj vymáhané nezaplatené colné poplatky za prevážané víno. V 40. rokoch 17. stor. poklesla produkcia vína v Zemplínskej, Abovskej a Užskej župe. Úpadok spôsobil rast feudálnych dávok a po roku 1670 aj prudký rast štátnej dane.

... Rozvoj vzťahov kráľovských miest s Tokajom značne skoncipovali protihabsburské vojny a turecký vpád v priebehu 17. a zač. 18. stor. ... Napríklad kráľovské mesto Levoča chcelo prejsť do Bocskayovho tábora len vtedy, ak popri slobode vierovyznania a zachovaní všetkých privilégií nebudú pustošené levočské vinice v Olaszliszke, Erdőbenye, Tolcsve, Heycze a poddanské dediny.

... Vyplienené a vyľudnené zemplínske obce neboli schopné po protihabsburských vojnách a morovej epidémii zvládnuť náročné práce pri obrábaní tokajských viníc. Preto sa vrchnosť Zemplínskej župy roku 1705 obrátila na Generálnu kongregáciu Šarišskej župy so žiadosťou o vyslanie štyroch robotníkov z každej porty na práce do viníc v Tokaji.

Vážnou prekážkou rozmachu vzťahov slovenských miest s tokajskou oblasťou vysoké zdanenie jej viníc, ktoré bolo vyššie ako v iných vinohradníckych oblastiach. ... Pretrvávajúce rozpory napokon

dočasne vyriešilo nariadenie kráľa o zdanení viníc z roku 1696, ktoré znevýhodňovalo výrobcov tokajských vín.

...Tokajské víno sa dostávalo cez severné hranice Uhorska najmä do Poľska a jeho trhových stredísk Krakova a Vratislavy, predovšetkým zásluhou obchodného podnikania miest a mešťanov z Košíc, Bardejova, Levoče, Prešova, Sabinova a Kežmarku. Primát v exporte vína si udržiavali Košice, ktoré začali vyvážať tokajské víno do Poľska v 2. polovici 16. stor., pričom dorábali aj vlastné vína v abovských obciach.

...V záujme rozvoja obchodných vzťahov s vínom vydávala v rokoch 1631 až 1774 Spišská komora pre levočskú vrchnosť nariadenie, ktoré smerovalo hlavne k vývozu tokajských vín do Poľska a Sliezska. ...

...Existujúci stav v obchodných vzťahoch už koncom 17. a v prvej polovici 18. stor. dokonale využili Židia a tzv. „grécki“ kupci (obchodníci z Tureckej ríše, Gréci, Arméni, Srbi). Na veľkú konkurenciu židovských a „gréckych“ kupcov sa pri sčítaní roku 1715 a 1720 sťažovali obchodníci z Kežmarku, Bratislavy, Levoče, Prešova a ďalších miest. Využívajúc iba trojpercentné clo pri prechode hraníc, ktoré im „darovala“ Viedeň, začali obchodovať s dobytkom, vínom a so širokým sortimentom tovaru dennej potreby, pričom ich finančné zdroje nezostávali v Uhorsku, ale unikali do zahraničia. Mešťania a kupci-obchodníci s vínom v hospodársky oslabených a zadlžených kráľovských mestách nemohli konkurovať židovským obchodníkom a „gréckym“ kupcom, a preto roku 1741 prinútili uhorský snem obmedziť ich obchodné výsady. Toto opatrenie však nemalo väčší úspech.

...Napriek relatívne nízkej cene sa tokajské vína v 18. stor., v porovnaní s predchádzajúcim obdobím, dostávali v oveľa menšom rozsahu do východoslovenských kráľovských miest. Zložitú situáciu v ich vývoze ešte zhoršilo zavedenie vysokých colných poplatkov r. 1754, čím sa znížil vývoz vína v Uhorsku o 70-80%.

Od konca 18. stor. bol zaznamenaný pokles plôch vinohradov. Ešte rýchlejší pokles rozlohy vinohradov nastal koncom 19. stor., keď ich prevažnú väčšinu zničila fyloxéra. ...V priebehu troch až štyroch

rokov boli vinice takmer úplne zničené. Zničené vinohrady obnovovali malovýrobcovia vína len zriedka a prevažne samorodákmi. V tokajskej oblasti do polovice 90. rokov 19. stor. vysadilo 2773 katastrálnych jutár nových viníc. Vysádzali sa na miestach piesočnatej pôdy odolných voči fyloxére. ...Aj v tomto období však na vinohradníkov nepriaznivo doľahli neobvyklé mrazy v roku 1860, ako aj vysoké naturálne dávky z neurbárskych viníc, ktoré sa odvádzali až od roku 1896. ...Existovali aj značné pochybnosti o vysádzaní nových viníc na amerických podnikoch, ktoré nahradili domáce po fyloxére.

...V tokajskom vinohradníctve boli aj špecifické podmienky ošetrovania hrozna a obračiek. Práce vo viniciach začínali bezprostredne po roztopení jarného snehu a vyschnutí pôdy otváraním vinohradov. Vinič okopávali 4-5 krát, strihali 2-3 krát. Až koncom augusta skončili záverečné práce vo vinici pred obračkou. Ani jedna poľnohospodárska plodina nebola taká náročná na ošetrovanie ako vinič. Špecifický bol aj čas obračiek tokajského hrozna. Platilo nepísané pravidlo, že žiadny vinohradník nezačal obračku pred 28. októbrom, ešte pred Šimonom (30.10.). Najrozšírenejší tokajský kultivar furmint totiž dozrieval veľmi neskoro, a preto pre zachovanie kvality tohto hrozna obračka končila až okolo 10. novembra.

O obnovenie fyloxérou zničených vinohradov sa zaslúžili najmä dr. Ladislav Láczy Szabó a Nándor Cziner, ktorí vysádzali vinice štepené na amerických podnikoch.

V roku 1882 boli v slovenskej časti Zemplínskej župy vinohrady v 30 obciach na rozlohe 1646 ha.

Viliam Žilinský

Pred 380 rokmi zomrela Alžbeta Báthory

Slovensko, krajina prírodných krás, bohatá na hrady, zámky, kaštiele, s nepriehľadnými vencami hôr, lesov. Táto bohatá zem, kde sa za pradávna dolovalo zlato, túto krajinu sa všemožným spôsobom usilovali zmocniť panovníci, lebo zlato priťahovalo nejedného grófa, veľmoža.

Medzi pozoruhodné hrady, i keď nie na históriu bohaté, predsa prítiahľivé, patrila hrad Čachtický. Nevedno, kto ho postavil, avšak prvá písomná zmienka je z roku 1276 a vtedy jeho majiteľmi bol Peter a Pongráč. Čiže predkovia Forgáčovského rodu. Rodina Forgáčovcov vlastnila viacero hradov a kaštieľov /hrad Slanec/. Z histórie ďalej vieme, že kráľ Žigmund donačnou listinou potvrdil Čachtický hrad prešporskému grófovi Ctiborovi. Tento panovník ho dostal ako odmenu za zásluhy pri oslobodzovaní kráľovej manželky z rúk povestného vzbúrenca Jána Šiemovita.

Z historických dokumentov vyberáme známy rod Országhovcov, ktorý mal istý podiel na okrášení hradu. Dokumenty hovoria, že posledný potomok z rodu Országhovcov si vzal za manželku dcéru Mikuláša Zrínyiho. Napokon kráľ Maximilián, po vymretí Országhovcov, hrad dal do zálohy Uršule Kanižayovej. Táto bola matkou povestného Františka Nádasdyho. Do popredia napokon prišiel sobáš Nádasdyho s povestnou Alžbetou Báthory. Táto mladá žena ovplyvujúca krásou, sa stala vládkyňou a majiteľkou Čachtického hradu a panstva. Poddaní Javoriny sa jej klaňali a mladá vládkyňa la comtesse san gelant služby svojich poddaných prijímala, na tú dobu viac, ako samozrejmosť.

Podľa historických záznamov rod Báthoryovcov označujú za rod germánsky, avšak pradávno predkovia údajne prišli do starého Uhorska zo Škandinávie, a to v rokoch 1038-1047. Usadili sa v úrodnej lokalite tzv. Bátor, odkiaľ postupne rozširovali svoje panstvo.

Hoci Alžbeta bola mladá, povesti o jej zhýralom živote sa roznášali do žúp široko-d'aleko. Bola obklopená svojim služobníctvom. Mala aj

osobného lekára Ladislava Thuróczyho. Tento ju v kaštieli a na hrade často pozoroval a jej všetky pohyby si pozorne zapisoval. Z týchto zápiskov len toľkoto: Keď ju v jedno skoré ráno hradná služobná česala a nepozorne pri prečesaní jej vlasy potiahla, Alžbeta skríkla a v zapätí sa vrhla na služobnú a dokaličila jej tvár, z ktorej vystrekla krv a hradnú pani ostriekala. Po chvíli pred zrkadlom si Alžbeta všimla na svojej tvári krvavé bodky a vtedy po ich roztrení zistila, že má na tých miestach pokožku jemnejšiu a krajšiu.

Či to bolo pohnútkou vládkyne, aby sa napokon ponížila k tým najsadistickejším pohnútkam a márnostiam?

Jej manžel František Nádasdy sa Alžbete málo venoval. Na starosti mal v celom Uhorsku vojsko, ktoré bojovalo proti tureckému nebezpečenstvu. Okrem toho mal na starosti, ako rozširovať svoje panstvo. To vlastne bol cieľ každého vtedajšieho panovníka. A keď sa mu do uší dostali správy o sadistických pohnútkach svojej ženy, nechcel pripustiť k ich pravdivosti. V roku 1604 tento veliteľ uhorských vojsk náhle zomiera. Vládkyňa Alžbeta ovdovela ako štyridsaťštyri ročná, plná túžby po láske a zhasínajúcej krásy. A túto krásu možno postrádala, keď sa objavila na dvoroch šľachty v Pudine, v starom Prešporku a napokon vo Viedni, kde sa pohybovala v najlepšej spoločnosti.

Známe je tiež, že sa behom dňa viac razy prezliekala, avšak najradšej nosila myjavský kroj, plný výšiviek.

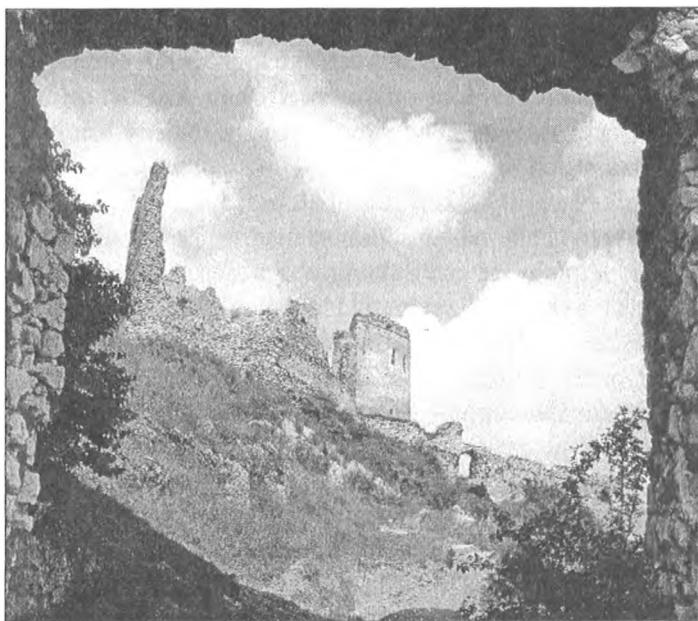
Podme však k veci. Ukrutnosti, páchané na mladých dievčatách, ich mučenie, to boli najneprijemnejšie zvesti, ktoré sa dostali až na viedenský dvor. Mučenie dievčat, väčšinou sirôt, údajné kúpanie sa v ich krvi, dali podnet kráľovi Maximiliánovi, aby upozornil palatína Juraja Thurzu na vyšetrovanie. Toto sa však viac-menej odkladalo, kvôli tureckému nebezpečenstvu. To bola takpovediac i vhodná zámienka pre palatína Thurzu, ktorý bol napokon v rodinnom pomere so zaťmi Alžbety Báthory. Avšak sťažnosti sa množili a o jej krvavých činoch sa otvorene hovorilo aj medzi európskou šľachtou. Zločiny vládkyne nebolo možno zamlčať ďalej.

Čudným dňom pre Alžbetu Báthory sa stal 29. december 1610. V tento deň v neskorých nočných hodinách dorazil do Čachtíc vojen-

ský sprievod palatína Juraja Thurzu. Sprevádzalo ho viacero osobností, nechýbali ani Alžbetiny zaťovia. A stalo sa: palatín sa ocitol zočivoči krvavému kúpeľu vládkyne. Krvavú vládkyňu pristihol pri čine. Tvár mala postriekanú krvou nevinných dievčat. Palatín videl ako jedno dievča dokonávalo, druhé už mŕtve odnášali pomocníčky, ďalšie kričali v pivniciach umorené, od zimy a hladu.

Vyšetrovanie trvalo plných dvanásť dní, po ktorých sa pomocníci krvavej pani ocitli v Bytči. Tam kat si zoradil s Dorou Senteňovou, Iléšom Jó a Jánom Újváryom, zvaným Fickom. Hradná pani Alžbeta bola odsúdená na doživotie na hrade, kde ju strážili drábi. Zomrela opustená 21. augusta 1614, teda pred 380. rokmi. Pred smrťou sa údajne modlila.

Odhad umučených dievčat nie je dodnes presný. Svedkovia priznávajú odhadom 300 obetí. Tento údaj sa nezdá byť hodnoverný. Jakub Szilvássi údajne našiel v truhlici krvavej panej počet 610 dievčat.

Zrúcaniny Čachtického hradu

Viliam Žilinský

V bojoch o moc: Kráľ K. Róbert a Matúš Čák

V roku 1301 smrťou Ondreja III. prakticky vymrel rozvetvený rod Árpádovcov a o uhorský trón sa v tom čase uchádzalo viacero panovníkov. Západná časť vtedajšieho Slovenska bola pod nadvládou „Pána Váhu a Tatier“ Matúša Čáka Trenčianskeho. Uhorská šľachta na čele s Matúšom Čákom sa rozhodla povolať na trón syna českého kráľa Václava, ktorý pred rokom získal poľskú korunu. Druhá časť uhorskej šľachty za pomoci vtedajšieho pápeža Bonifáca VIII. nechala zvoliť za uhorského kráľa Karola Róberta. Kráľ Róbert pochádzal z francúzskeho rodu Anjuovcov. Tento povestný rod v tom čase vládol v Neapolsku a svoju moc postupne rozširoval smerom na východ.

Šľachtic Matúš Čák Trenčiansky mal v tej dobe veľkú moc a preto, že otvorene hájil záujmy mladého českého kráľa Václava, kategoricky sa postavil na odpor proti novozvolenému kráľovi Karolovi Róbertovi. Matúš Čák v tomto tvrdom odpore proti rodu Anjuovcov zotrval aj vtedy, keď sa postupom šľachticov krajne znechutený Václav zriekol uhorskej koruny.

Novopečený uhorský kráľ Karol Róbert hneď na to, ako sa ujal moci, nástupom na uhorský trón, sa usiloval, v prvom rade zlomiť moc a očividnú rozpínavosť istej skupiny uhorských veľmožov. Svojou rozhodnosťou sa pokúšal zjednotiť Uhorsko. Z dejepisných dokumentov vieme, že z Uhorska chcel vytvoriť silný štát, nedobytnú baštu vtedajšej šľachty. V Matúšovi Čákovi, podľa historických záznamov, videl nebezpečného odporcu, ktorý neuznal vládu a so svojimi vojskami, v ktorých bolo mnoho Slovákov z okolia Trenčína, napadol kráľovský hrad v Budíne.

Kráľ Karol Róbert vidiac tento nebezpečný postup vojsk Matúša Čáka, v roku 1311 získal na svoju stranu väčšinu veľmožov Uhorska a zrejme, chystal sa na otvorený boj proti Matúšovi Trenčianskemu.

Mocný „Pán Váhu a Tatier“ sa zasa spojil s rodom Amadeovcov. Ako je z dejín známe, Amadeovci vzdorovali na východnom Sloven-

sku kráľovi Róbertovi. Amadeovci neznášali rozpínavosť kráľa Róberta. Napokon došlo k otvorenému boju. Vojaci Matúša Čáka Trenčianskeho v spojení s Amadeovcami tvrdo bojovali a na šaríšskom hrade donútili kráľa Róberta na nečakaný ústup. Kráľ Róbert znechutený ústupom svojich vojsk, odtiahol so svojim vojskom na Spiš. Tu na svoju stranu získal tamajších usadlíkov, spišských Nemcov a za ich výdatnej pomoci sa kráľ Róbert pustil do rozhodujúcej bitky. Krvavá bitka, ktorá vošla do dejín ako pamätná, sa odohrala 15. júna 1312 pri Rozhanovciach. Z tejto povestnej bitke vyšiel napokon víťazne kráľ Karol Róbert a tým zlomil moc Amadeovcov, ktorí v tejto krvavej bitke stratili všetky hrady a zámky.

Týmto víťazstvom, kde prúdom tiekla slovenská krv za cudzie záujmy, sa kráľ Karol Róbert stal neobmedzeným pánom východného Slovenska. Avšak s porážkou vojsk Matúša Čáka pri Rozhanovciach sa moc „Pána Váhu a Tatier“ nezlomila. So svojim vojskom odtiahol späť do Trenčína. Patrílo mu vtedy celé západné Slovensko s 32 hradmi a zámkami.

Kráľ Karol Róbert po tomto rozhodnom víťazstve sa zmocnil Vyšehradu a súčasne aj Komárna. Vo svojej vojenskej rozpínavosti (podnietilo ho víťazstvo nad Čákym) začal po čase ohrozovať sídlo Matúša Trenčianskeho. Kráľ Róbert obsadil v boji mesto Trenčín hravo, i keď v tvrdých bojoch sa vojská Matúšove zdatne držali. Napokon kvôli veľkej presile sa utiahli na hrade.

Pán Váhu a Tatier Matúš Čák zvaný i Trenčiansky umiera na hrade následkom choroby v roku 1321. Na hrade, ktorý sa pyšne vypínal na vysokej skale, nastal smútok, ktorý mal za následok, že napokon vojskám kráľa Róberta sa podarilo zmocniť i hradu. V roku 1322, teda rok po dobytí hradu v Trenčíne, sa kráľ Róbert so svojimi vojskami zmocnil i Bratislavy.

Kráľovi Róbertovi sa postupom času podarilo obnoviť jednotu uhorského štátu. Usiloval sa v prvom rade usporiadať zaostalé hospodárske pomery. V Hornom Uhorsku, teda na Slovensku, za jeho vladárenia vznikali nové osady, nové mestá. Staršie mestá ako Bratislava, Trnava, Levoča a Košice, dostali po čase nové výsady a práva.

Košice za čias kráľa Karola Róberta sa stali významným streiskom obchodu. Začali navidomoči kvitnúť remeslá a práve cez Košice viedla cesta z Budína do Poľska. Túto v tých časoch zhusta využívali obchodníci zo susedných a vzdialenejších krajín. Vzmáhajúce sa remeslá kráľ Róbert podporoval a bol zvlášť Košičanom povďačný, že ozbrojení pomohli kráľovi v bitke pri Rozhanovciach zahnať Amadeovcov.

Košice sa po určitom čase stali zastávkou mnohých zahraničných kupcov, ktorí si tu navzájom vymieňali tovar. Kráľ Karol udelil mestu rad privilégií. V roku 1319 oslobodil tovar košických výrobcov od cla a mýta. V roku 1342 mesto Košice dostalo štatút slobodného kráľovského mesta. Túto poctu si Košičania cenili.

Ostali by sme čitateľom dlžní, zvlášť Slovákom v Békešskej Čabe, keby sme nespomenuli i zásluhy Pána Váhu a Tatier Matúša Čáka. Zo starých listín vieme, že Matúša nazývali „princeps”, čiže panovník. Ním však bol telom i dušou. Ďalej za cenné služby, ktoré Matúš Čák prejavoval Václavovi III. mu tento 1. marca 1302 udelil tzv. večné právo, platné aj jeho dedičom, potomkom. Natrvalo mu daroval všetky hrady, pevnosti a mestá. Táto významná historická listina bola potvrdená dvojitou pečaťou. V ďalších, doteraz zachovalých krajinských listinách, sa oblasť Matúšova označuje ako „terra Mathei fluvium Vág”, čiže zem Matúšova na okolí Váhu.

Zo starých listín sa dozvedáme (sprístupnil ich historik a spisovateľ J. Branecký), že Matúš Čák nebol Slovákom. Avšak slovenský ľud si ho veľmi obľúbil, zvlášť v tom čase nižšie zemianstvo, o ktoré sa vždy za svojho panovania, opieral. V Trenčanoch videl silnú podporu a základ svojej moci. Bol vojakom na pravom mieste, tobôž ctižiadostivý panovník. Na západnom Slovensku zakladal Lehoty, ako Mníchova Lehota a i. Podľa dokumentov v Nitre razil trenčianske mince tzv. „Solidae Trenchinnion sea”. Tieto mince mali byť razené s reliéfom Matúša Čáka. Žiaľ, dodnes sa nepodarilo historikom objaviť ani jednu mincu.

Popri kladných vlastnostiach (bolo ich málo), mal Matúš Čák aj temné stránky vo svojom živote. Panoval v Trenčíne plných 25 rokov a jeho cieľom, ako jemu v tých dobách podobných panovníkom, bolo

nazhromažďovať a dopĺňať svoj majetok. Hoci patrili mu nové hrady, zámky, lesy, predsa vo svojej rozpínavosti siahla aj na cirkevné majetky. Za to ho 6. júna 1311 pápežský nuncius, kardinál Gentilis v Bratislave, exkonikoval.

Matúš Čák zomrel na hrade ako 61 ročný a podľa historických záznamov historika J. Braneckého, je pochovaný v skalných útrobách hradu. Stalo sa tak pred 673 rokmi. A doteraz sa nikomu nepodarilo objaviť jeho hrob, zrejme s obsahom zlata, mincí a pod.

Trenčiansky hrad

Helena Albertiová Kožuchová Medzi nebom a ženou

Enikő Eszenyi a Milan Mikulčík v divadle a v civile

Divadelné predstavenie *Medzi nebom a ženou* (Nő és ég között) je vždy a všade očakávané s veľkým záujmom, lístky sú už v predpredaji vypredané. Pre maďarské publikum prvoradou garanciou dobrého predstavenia je vynikajúca herečka *Enikő Eszenyi*. Záujem ovplyvnila aj zvedavosť publika, veď jej partnerom je *Milan Mikulčík*, herec Slovenského národného divadla. Tretiu rolu hrá *Dávid Sándor*.

Predstavenie zobrazuje v dvanástich obrazoch vzťah muža a ženy, Adama a Evy, v rôznych situáciách. Dvanásť obrazov, dvanásť mesiacov. Autorom a režisérom je *Dodo Gombár*. Samozrejme zážitok z divadelného predstavenia je možné získať len osobnou prítomnosťou. Ide o predstavenie, ktoré si treba pozrieť aspoň raz. Po békeščabianskom predstavení bolo počuť tiež samé superlatívy. Voľakto sa spýtal, či Milan Mikulčík naozaj nevie po maďarsky? Jeden mládenec prejavil svoj obdiv s poznámkou, že to potom muselo byť niečo brutálne. Umelci pred odchodom do Budapešti, napriek jemne súrnym náznakom producera, sa s nami porozprávali.

Enikő, váš partner je cudzinec, Slovák. Je to nezvyčajná situácia. Ako reagujú na to ľudia?

Pre mňa je to najkrajšie, že pri vystúpeniach aj Milana víta obecenstvo tak isto potleskom, ako mňa. Tak bolo aj tu, na Čabe. Teraz, keď bude spoločná Európa, absolútne tolerujú ľudia, ak niekto rozpráva akcentom, nikde sme necítili nijaký odpor. Ba práve naopak, skôr veľkú lásku. Myslím, že to môže slúžiť ako dobrý príklad. Keď prídu k nám cudzinci, alebo my ideme do cudziny, môžeme dúfať, veriť v tom, že vždy budú takí ľudia, ktorí si budú ceniť talent a nie to bude pre nich podstatné, kto z ktorej krajiny prišiel a akým jazykom rozpráva. Ľudia mu budú rozumieť, lebo budú to chcieť.

Veľa sa hovorí o zblížovaní sa ľudí, národov. Vaša činnosť slúži aj tomu, bez oficiálnych dokumentov.

Absolútne, režirujem aj v Prahe... Napríklad, keď sme mali vystúpenie v Bratislave, tak bolo tam veľa takých Slovákov, ktorí iste veľa nerozumeli, predsa prišli. Trochu ma bolelo, že neprišli z veľvyslanectva a z Maďarského inštitútu, ale potom som si povedala, veď ja v podstate viac vybavím, vyriešim tým, čo robím. Prostredníctvom našej činnosti sa ľudia zblížujú, môžu si obľúbiť náš jazyk, alebo aspoň prijmú, tolerujú to, že človek môže rozprávať aj iným jazykom. Hodnotia človeka, jeho výkon, a to mi dáva dobrý pocit.

Milan Mikulčík spomenul, že počul o predstavení Vertiga v Budapešti. Sú to zaujímavé situácie, maďarskí herci hrajú v slovenčine, slovenský herec zase v maďarčine...

- *Milan, hráte v maďarčine. Ako to vlastne bolo? Ako reagovali vaši známi, vaša rodina?*

Toto predstavenie vzniklo veľmi rýchlo. Dodo povedal v novembri, že má niečo pripravené a mohol by režirovať. Začali sme skúšať v januári, ale ja som nikomu nehovoril, že robíme predstavenie, len toľko, že začíname skúšať. Moja rodina to nevedela, kamaráti tiež nie. Zrazu vo februári bola premiéra.

Mesiac na to celé, v maďarčine! Bože...

Áno, mesiac. No, tak sa ma pýtali, že ako hráme? A ja, že ako hráme, čo ako hráme? No, že akou rečou? Tak som povedal, že hráme taký mix maďarský-slovenský-ruský... Ale hráš tam aj nejaké vety maďarsky? No, áno, mám pár viet. Ježiš Mária, to muselo byť ťažké, povedali. A koľko máš, osem viet? No, viac ako osem. A oni na to: Tak to je ťažké! Potom to videli a povedali: Pre Boha!

Ja neviem po maďarsky. Skúšal som v slovenčine od desiatej do druhej či do tretej. Potom tri-štyri hodiny, niekedy aj päť hodín maďarčinu, nemal som šance učiť sa gramatiku len fonetiku. Enikő mi zohnala učiteľku na reč, ukazovala mi intonácie. Často sme zisťovali, že intonácie sú veľmi podobné v slovenčine a v maďarčine... No a ešte nakoniec som aj ochorel. Nebola to náhoda, hrozne som sa bál. Tak som hovoril Enikő, že ja do toho nejdem, ja to nemôžem zvládnuť. Nakoniec sa to na akej-takej úrovni zvládlo. Teraz som veľmi rád. Odozva bola veľmi dobrá. Akurát matka mi povedala, že ona si myslela, že aspoň polovica predstavenia bude v slovenčine.

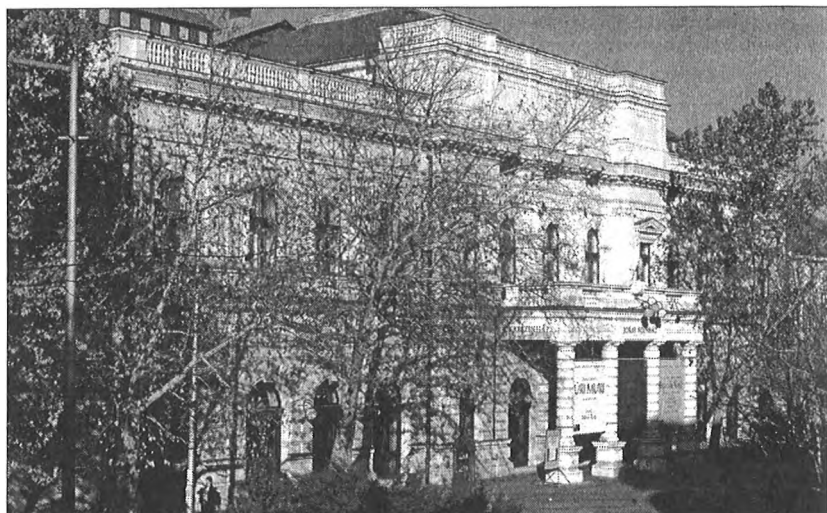
Čudovali sa, boli aj zvláštne reakcie. Napríklad môj brat sa spýtal: A ty prečo nehovoriš maďarsky aj v civile? To sa spýtal úplne vážne. A ja som bol rád, že som sa tie vety naučil naspamäť... Neviem ako to bolo možné, ale pod tlakom sa naučí človek dosť veľa.

Z toho jazykového mixu sme boli prekvapení.

Dodo to prevzal vlastne z toho, ako nás videl. Enikő vie, rozumie slovensky, lenže ona si vymyslí slovíčka, napríklad: „Milan, znáješ to, plócha málčiky, plócha chlapani klopáli”. Klopáli, akože útočili, bili sa. Ona to tak krásne povedala. - Enikő: „Ja poznám slovo klopät’... Tak klopali jeden druhému po hlave.” - Keby som ju opravoval, ona by už krásne hovorila slovensky, lenže mne sa páčia tie výmysly. Je to dosť zaujímavé. Ani mi neprislúcha opravovať ju.

- *A slovenské predstavenie?*

Bolo to už v pláne, že Enikő v Bratislave výstupy a bude hovoriť slovensky, lenže mala veľkú prácu v Prahe, režírovala predstavenie a boli tam problémy. Už mala všetko prepísané v slovenčine, lenže sa to nestihla naučiť. Bolo by to neuveriteľne zlaté, keby hovorila v slovenčine, pretože nádhernú intonáciu má. Enikő keby sa učila mesiac, tak slovensky ako ja maďarsky, myslím, že by hovorila úplne čisté, krásne vety.

Budova Divadla Jókaiho v Čabe

COLSPEDIA

S.R.O.

NÁCESTNÉ COLNÉ STREDISKO ŽILINA

www.colspedia.sk

E-mail: colspedia@colspedia.sk

ponúka:

SLUŽBY COLNEJ DEKLARÁCIE: - (JCD, JCDd, DCH, DCHd)
- prepravné doklady, doklady pre SPOLOČNÝ TRANZIT - REŽIM T1
- ZASTUPOVANIE DEKLARANTA V COLNOM KONANI - všetky zásielky
tel: 041/5121 166, 5121 152, fax/tel: 041/5121 163

SLUŽBY VEREJNÉHO COLNÉHO SKLADU
- skladovanie - manipulácia - poistenie tovaru
tel: 041/5121 166, 5121 152, fax/tel: 041/5121 163

ZASIELATEĽSKÉ SLUŽBY A PORADENSTVO
- vnútroštátne i medzinárodné zasielateľstvo - cestné a železničné
tel: 041/5000 281, fax/tel: 041/5121 164, fax/tel: 041/5000 280

adresa:

CELULÓZKA 1374
010 01 Žilina

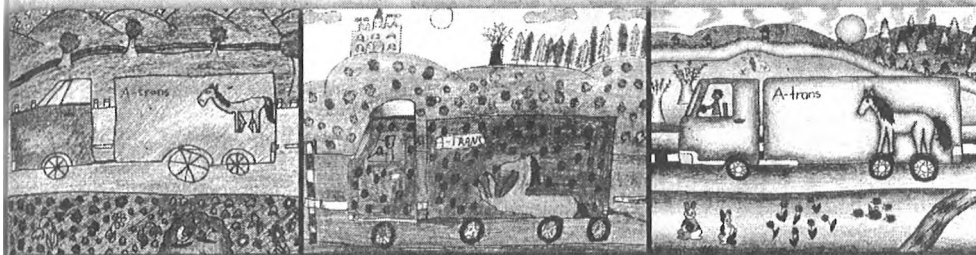
ZASIELATEĽSTVO
NÁKLADNÁ DOPRAVA

A-TRANS

LEGIONÁRSKA 5, 010 01 ŽILINA, SLOVAKIA
TEL.: 041/562 44 48, 562 69 43
FAX/TEL.: 041/562 44 29

www.a-trans.sk
E-mail: altrans@a-trans.sk

COLPAX

S.R.O.

COLNÉ STREDISKO A ZASIELATEĽSTVO

E-mail: colpax@colpax.sk

www.colpax.sk

ponúka:

SLUŽBY COLNEJ DEKLARÁCIE: - (JCD, JCDd, DCH, DCHd)
- prepravné doklady, doklady pre SPOLOČNÝ TRANZIT - REŽIM T1
- ZASTUPOVANIE DEKLARANTA V COLNOM KONANI - všetky zásielky
tel: 042/432 65 69 fax/tel: 042/432 47 62

ZASIELATEĽSKÉ SLUŽBY A PORADENSTVO
- vnútroštátne i medzinárodné zasielateľstvo
mobil: 0905/450 064 fax/tel: 042/432 20 97

SLUŽBY VEREJNÉHO COLNÉHO SKLADU
- skladovanie - manipulácia - poistenie tovaru
tel: 042/426 01 40 fax/tel: 042/432 20 97

adresa:

MLÁDEŽNÍČKA 213/8
017 01 POVAŽSKÁ BYSTRICA

Udalosti roka 2003

JANUÁR

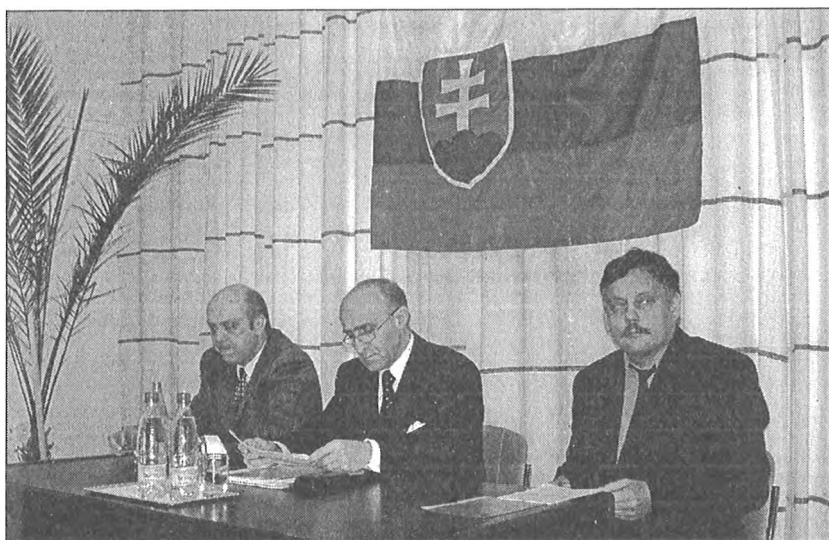
- 18. január** "Rodná zem" župná súťaž v Dome mládeže, účasť citarovej skupiny Boleráz
Spevácky zbor v Mederi jubiluje
- 20. január** "Kto čo vie?" kvíza dôchodcov
- 27. január** Spracovanie čabianskych slovenských zvykov
V Slovenskom klube
Čabianske zvyky na Pavla
- 29. január** Novoročná porada vedúcich skupín
- 30. január** Spomienka na 10. výročie vzniku Slovenskej republiky

Jubilujúci spevácky zbor v Mederi zdraví A. Ančinová

Novoročná nálada v klube

*Slovenská republika 10 ročná
Generálny konzul Štefan Daňo, konzul L. Tischler, predseda ČOS M. Lásik*

FEBRUÁR

- 1. február** Doškoľovanie aktivistov slovenských organizácií a samospráv, písanie konkurzov PHARE
- 4. február** Výstava "Živé ľudové umenie Dolnej zeme" v Terchovej
- 8. február** Fašiangy škôlkárov
- 10. február** Oživenie fašiangových zvykov. Prednáška Juraja Anda v Slovenskom klube
- 15. február** Slovenský bál
- 17. február** Literárne popoludnie v Slovenskom klube.
Básne Sándora Petőfiho.
- 22. február** Čabianske fašiangy, ukážka ľudových zvykov v Dome mládeže
Turistická konferencia – Prvky slovenskej kultúry vo folklóre regiónu Békés. Predn.: A. Istvánová
Návšteva delegácie z Trenčína
- 24. február** Populárno-vedecká prednáška. Zvyky na Mateja - prednášateľ Dr. Ondrej Krupa
Smerom k Európy - prednášateľ Miklós Barabás, riaditeľ Európskeho domu
Koncert košických hudobníkov v Redute
- 25. február** Vedecko-populárna prednáška - veštba kráľovnej Sába (Michalda) - prednášateľ Dr. Ondrej Krupa
- 27. február** Zbor Čabianska ružička v Dome dôchodcov "Életfa"
- 28. február** Slovenský klub u gerendášskych Slovákov

Čabianske fašiangy – členky slovenského klubu na priadkach

Turistická konferencia v Dome slovenskej kultúry

MAREC

- 1. marec** Stretnutie speváckych krúžkov v Čorváši, kde sa zúčastnil aj spevácky krúžok Orgován
- 2. marec** Staré čabianske tance na fašiangy, bál v Dome železničiarov
- 4. marec** Víťanie komárňanských hostí, stretnutie s čabianskymi odst'ahovalcami
- 10. marec** Výstava "Živé ľudové umenie v Liptovskom Mikuláši
- 11. marec** Slávnostný program na Deň žien
Výstava maliara Zoltána Horvátha v Dome slovenskej kultúry
- 14. marec** Otvorenie Jarného festivalu
- 20. marec** „Sviatok dolnozemskeho slova” – Predstavenie slovenských publikácií v Slovenskom inštitúte v Budapešti
- 21. marec** Župné stretnutie ľudového spevu a spevokolov pre mládež v Hudobnej škole
- 22. marec** Stretnutie spevokolov, zúčastnil sa aj Slovenský pávi krúžok a spevokol Orgován
- 26. marec** „Z pohľadu vedy” – prednáška v organizovaní Ústavu Slovákov v Maďarsku
- 29. marec** V rámci Jarného festivalu stretnutie gitaristov v Békési, zúčastnil sa gitarový súbor Boleráz
Predstavenie divadla Vertigo v Divadle Jókaiho

Čabianska ružička v Dome dôchodcov „Ľetfa“

Teta Uhrinová a jej vnučka na podujatí Výskumného ústavu

APRÍL

- 1-3. apríl** Výstava na Slovensku v Spišskej Novej Vsi
Výlet členov výšivkárskeho krúžku
- 2. apríl** Bábkové divadlo pre škôlkárov v Dome železničiarov
- 3. apríl** Stretnutie Klubu gazdiniek - oživenie zvykov na Veľkú noc
„Cestou do Európy” – Galaprogram
- 4. apríl** Košické obrazy - výstava Sándora Máraiho
- 5. apríl** II. Stretnutie ľudovej hudby v Čorváši, zúčastnil sa spevokol Orgován
Smerom k Európe - Stretnutie s Ottom Habsburgom v Redute
- 6. apríl** Slovenské divadelné predstavenie Radošínskeho divadla v Budapešti
- 7. apríl** Predstavenie divadla Ludus z Bratislavy v Mládežníckom dome
- 10. apríl** Výstava tlačiarne Tevan v Dome slovenskej kultúry
- 11-12. apríl** Výstava veľkonočných zákuskov. Zúčastnil sa aj majster kuchárstva Lajos Prohászka
- 14. apríl** Veľkonočné ľudové zvyky - prednáška muzeológa Juraja Anda o čabianskych tradíciách
Návšteva skupiny z Juru nad Hronom
- 24. apríl** Nadlacká slávnosť z príležitosti 200. výročia založenia obce. V kostole vystúpila aj Čabianska ružička
- 25. apríl** Výstava ľudového umenia mladých majstrov v dome na ul. Kinizsi
- 26. apríl** Kurz citaristov v Poľnom Berinčoku
Slovenská polievačka v Dome železničiarov

Výstavu „Márai a Košice“ otvoril K. Wlachovský

Výstava čabianskych zákuskov v Dome slovenskej kultúry otvorila Etela Ribová, Tomás Andó a chief Lajos Prohászka

MÁJ

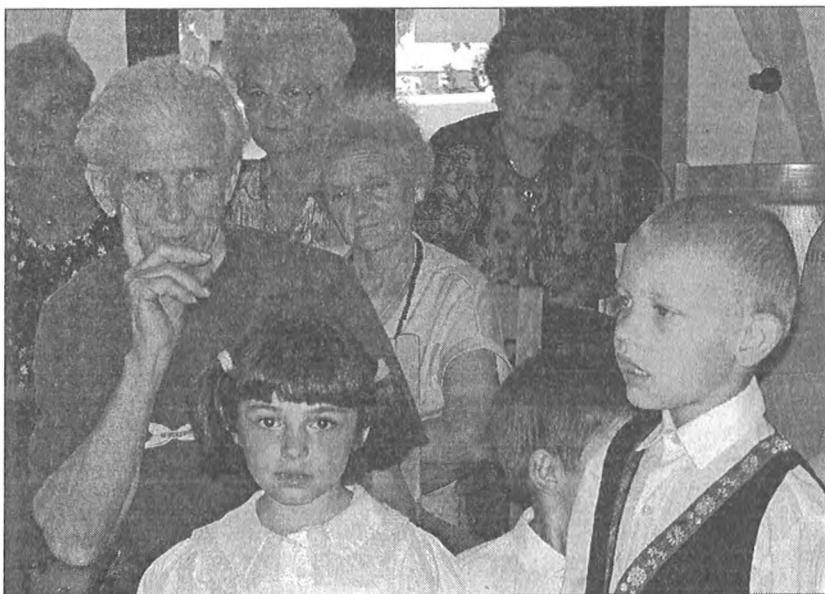
5. máj Slávnosť z príležitosti Dňa žien v Slovenskom klube, účinkoval Slovenský pávi krúžok a Mladý citaristi
7. máj Návšteva vedúcich turistických kancelárií v Čabe
8. máj „Z pohľadu vedy“ – prednáška prof. Farkašovej
12. máj Čabianske zvyky na Žófie v Slovenskom klube
14. máj Stretnutie škôlkárov
Kultúrny program v Kétegyháze
19. máj Výstava maliara Lajosa Horvátha. Trať mládeže - stretnutie bývalých členov medzinárodnej stavebnej brigády
21. máj Výstava ľudového umenia v Bratislave, účasť výšivkáriek
24. máj Stretnutie národnostných klubov v Eleku. Zúčastnil sa Slovenský pávi krúžok a spevokol Orgován
Slovenský klobásový festival v Gerendáši. Prvé miesto získala skupina z Viníc
26. máj Stretnutie starých rodičov a vnučiek, program žiakov Slovenskej školy
28. máj Otvorenie národnostnej výstavy v Múzeu Munkácsyho
29. máj Prednáška pani Paríkovej o výmene obyvateľstva

Skupina sálašských učiteľov v Dome slovenskej kultúry

Účiteľ Lajos Slezák gratuluje svojim žiakom k vystaveným dielam v DSK

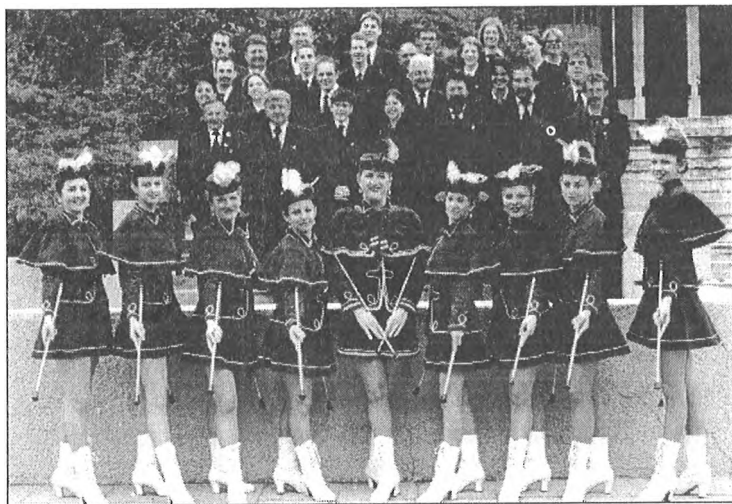
Stretnutie starých rodičov a vnučiek

JÚN

2. jún Oživenie tradícií na Turíce v Slovenskom klube
3. jún Prednáška Jána Jančovica
5. jún Návšteva zboru z Veľkých Kapušian, stretnutie s dy-
chovkou železničiarov
V organizovaní Slovenskej samosprávy deň pedagógov
7. jún Jamináles - hosťami sú haluškári z Krompách. Účinko-
vala Čabianska ružička
Na národnostnom dni v Temešvári vystúpil tanečný súbor
Tabán
11. jún Výtarná výstava umelkyne Anny Váradiovej, ktorú otvo-
ril konzul SR Ladislav Tischler
12. jún Návšteva hostí zo Žiliny
Vyšla kniha „Cesta zarúbaná“ a „Lexikón békeščabian-
skych katolíckych rodín“
19. jún Stretnutie národnostných spevokolov v Deszku.
Zúčastnil sa spevokol Orgován
20. jún Stretnutie podporovateľov rekonštruovania čabianskych
studní v Klube Mester. Čabianska organizácia Slovákov
dostala diplom
21. jún Priateľský večierok u nadlacksých Slovákov. Zúčastnila sa
40 členná čabianska skupina
24. jún Rozlúčková návšteva Karla Wlachovského, riaditeľa
Slovenského inštitútu v spoločnosti Lajosa Grendela
26. jún Dom slovenskej kultúry navštívi Szászfalvi László,
predseda parlamentného výboru ľudských práv
27. jún Slovenský večierok v rámci Radničných večerov
28. jún Na Dni ľudovej hudby v Mezökovácsháze vystúpil
Ženský spevácky zbor z Mezömederu
29. jún Otvorenie Celoštátneho gitarového tábora
Boleráz na Dni Berínčanov

Slovenskí haluškáři v našom meste na Jaminálese

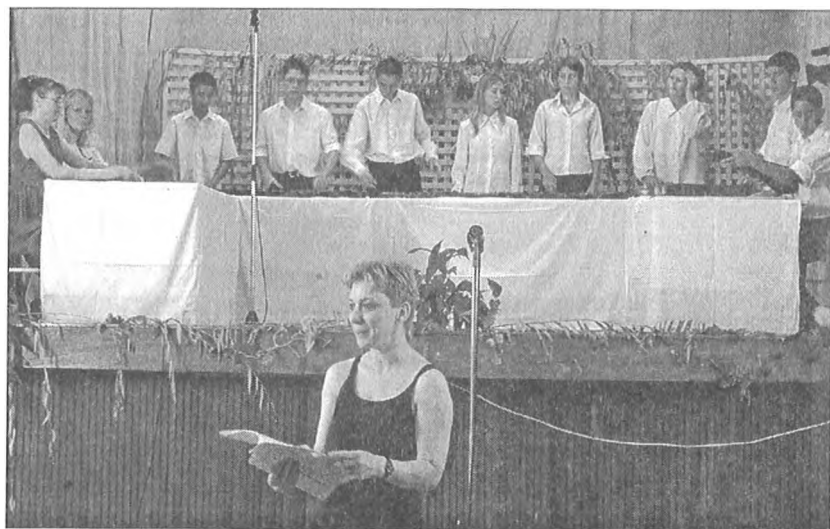

Dychovka železničiarov (1950)

*Vedúci: István Maczkó, dirigent: Gusztáv Gécsi a Gergely Kovács
Od r. 1988 pod vedením Irény Sarvašovej Bodnárovej pracuje skupina
mažoretiek*

JÚL

4. júl „Slováci vo svete” konferencia v Bratislave
5. júl Celoštátne slovenské stretnutie vo Fizéri. Zúčastnil sa
citarový súbor Boleráz
8. júl Ukážka a ochutnávanie vín v organizovaní trebišovského
Múzea v Oblastnom dome
9. júl Návšteva Pitvarošanov
10. júl Návšteva štátneho tajomníka Vilmosa Szabóa v Čabe
12-13. júl Návšteva skupiny z Ače
20 júl Otvorenie tábora ľudového umenia, ktorú navštívili hos-
tia aj z Martina
22. júl Výstava čipiek a drotárskych predmetov martinských
umelcov

Ildika Očovská pri záverečnej slávnosti citarovného tábora

Štátny tajomník Vilmos Szabó v onlastnom dome

Tanečný súbor Csaba pri otvorení výstavy martinských umelcov

AUGUST

- 1. august** Otvorenie tábora výtvarníkov. Okrem miestnych umelcov boli prítomní zo Slovenska, Vojvodiny a Aradu
- 4. august** Čabianska ružička odcestuje na Slovensko
- 8. august** Otvorenie výstavy v hale Mokos na Radnici. Výstavu otvoril prednosta Dr. Simon Mihály
- 9. august** Stretnutie prvých slovenských maturantov, otvorenie výstavy s pozdravom pani Anny Kecskeméthyovej-Škrabákovvej. Účinkoval Čabiansky pávi krúžok a Čabianska ružička
Stretnutie spevokolov vo Viniciach, Zúčastnili sa spevokoly zo Slovenského Komlóša, Újkigyósu, Čabasabadi, Čabačúdu, Slovenský pávi krúžok z Čaby, Čabiansky pávi krúžok a Ženský spevácky zbor z Mezőmederu.
- 16. august** Na festivale dychoviek ZENIT sa zúčastní slovenská dychovka z Hornej Súče. Vystúpili aj v Kondoroši
- 20. august** Citarový súbor Boleráz vystúpi na slávnosti v Ópuszteszere
Na záverečnej slávnosti Čabianska organizácia Slovákov udelila mimoriadnu cenu dychovke železničiarov
V rámci osláv Svätého Štefana vystúpil Boleráz, tanečný súbor Csaba a zo Slovenska tanečný súbor Parchovienka
- 24. august** Čabianska ružička v kevermešskom kostole

Prvé maturantky v spoločnosti generálneho konzula na otvorení výstavy

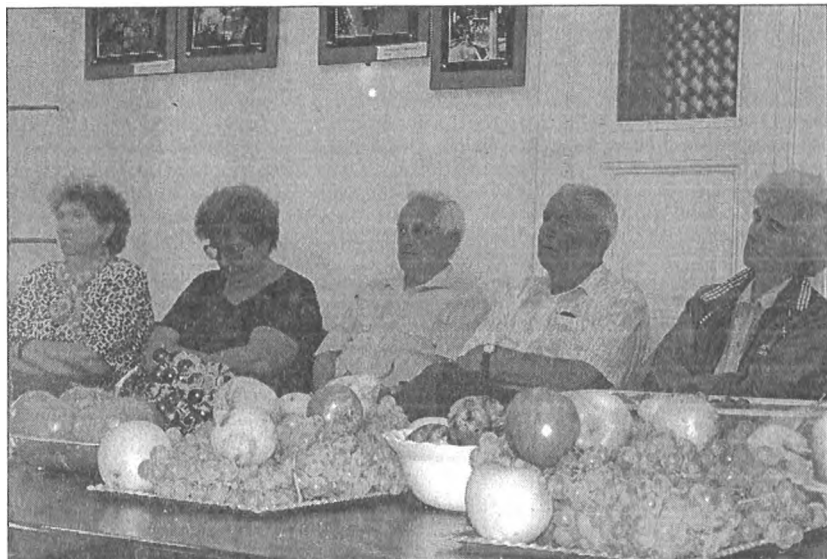
Tanečný súbor Parchovienka zo Slovenska

SEPTEMBER

- 6. september** Inštalácia biskupa Pétera Gáncsa vo Veľkom evanjelickom kostole
Július Filo, evanjelický biskup zo Slovenska navštívil Dom slovenskej kultúry, kde sa okrem domácich stretol s nadlackými a komárňanskými priateľmi
- 8. september** Celoštátne stretnutie prednostov - vystúpenie Mladých citaristov
- 10. september** Recepčia Generálneho konzulátu SR
I. Čabiansky fotoseans – fotovýstava
- 13. september** Tanečný súbor Kistabán vystúpil v rámci Slovenského dňa v Malej Náne
- 16. september** Stretnutie Klubu gazdiniek a záhradkárov - jesenné práce a ochutnávka dopestovaných plodov
- 20. september** Slovenský deň v Irminčoku
Stretnutie vedúcich oblastných domov v Oroszlányi – Anna Istvánová a Juraj Ando
- 24. september** V organizovaní Slovenského ústavu prebiehala prednáška farára Pála Kovácsa o význame cirkvi v prvých desaťročiach založenia mesta

Generálny biskup slovenskej evanjelickej cirkvi Július Filo na návšteve u nás

Stretnutie Klubu gazdiniek a záhradkárov

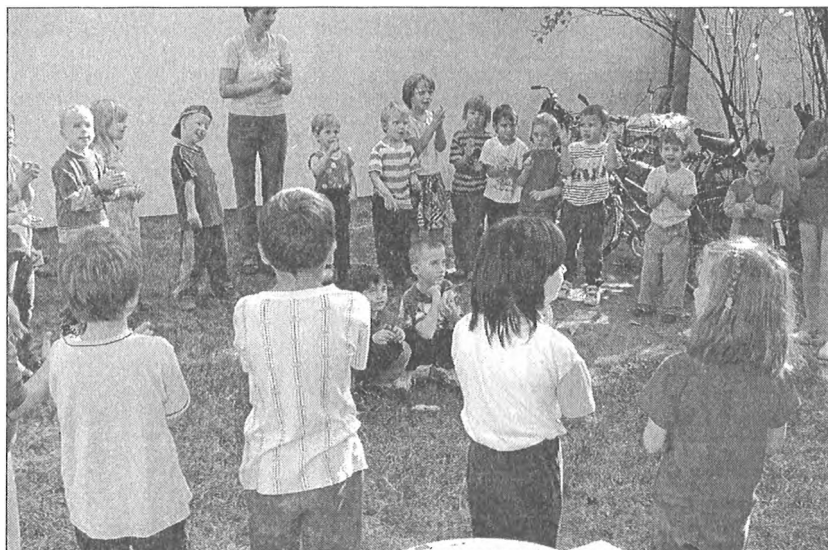

Mladí citaristi v Oblastnom dome

OKTÓBER

- 1. október* V organizovaní Slovenského ústavu prednáška univerzitného profesora Dr. Žilku o filme Jadvigin vankúšik
- 2. október* Oslava v Oblastnom dome na ulici Békési, pri 15. výročí otvorenia Domu rozprávok
- 7. október* Slávnosť v Slovenskom inštitúte pri príležitosti 10. výročia Slovenského ústavu
- 11-12. október* Na festivale ľudovej hudby sa zúčastnila dychovka železničiarov v Topolčianoch
- 14. október* Založenie novej skupiny slovenskej mládeže
- 16-17-18 október* Vedecká konferencia v organizovaní Slovenského ústavu
- 17. október* Rozpomienka na maliara Antala Haana, vedecké zasadnutie, odhalenie pamätnej tabule vo dvore Radnici, otvorenie výstavy z prác umelca v Dome slovenskej kultúry
- 18. október* Návšteva spolupracovníkov Úradu pre národné a etnické menšiny v Maďarsku pod vedením predsedu Antala Heizera
- 24. október* V rámci Klobásového festivalu Slovenský večierok v Dome slovenskej kultúry
- 26. október* Hodnotenie kyslých zaváranín, vyhlásenie výsledkov. Na Slovenskom dni v Čabasabadi vystúpil Čabiansky slovenský pávi krúžok

Deti slovenskej materskej školy v Oblastnom dome

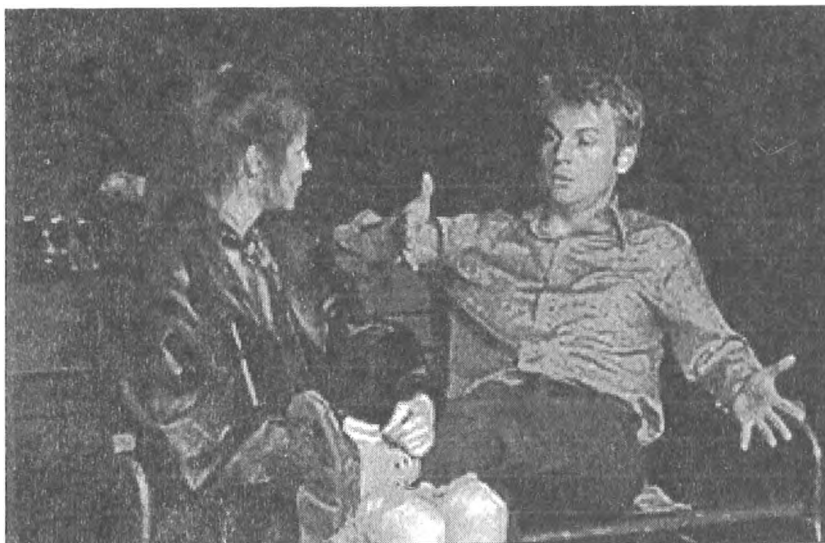

*Návšteva Úradu vlády pre národné menšiny v Békešskej Čabe
(Ján Fuzik, Ladislav Tischler, Antal Heizer, Michal Lásik)*

NOVEMBER

- 6. november** Prezentácia knihy Gábora Bieleka „Lexikón čabianskych katolíckych rodín”, kde sa zúčastnili aj hostia z Litavy
- 7. november** V Národnom divadle sa predstavila Békešská Čaba a Békešská župa. Na otvorení výstavy Ľudové umenie Békešskej župy účinkoval gitarový súbor Boleráz, ako aj pri otváraní výstavy Poklady Békešskej župy
- 8. november** Kvíza z príležitosti 285. výročia znovuosídlenia Békešskej Čaby v Kultúrnom dome v Mezőmederi
- 10. november** Zúčastní sa na kvalifikácii gitarový súbor Boleráz, päť ročný Spevácky zbor Orgován a sólistka Hanka Buková
- 11. november** Módna prehliadka v klube mládeže
- 14. november** Veselica na Martina
- 19-20. november** V Kine Center premietanie slovenských filmov
- 20. november** Prednáška slovenských spisovateľov Juraja Blašku a Juraja Antala v Župnej knižnici, účinkuje Slovenský pávi krúžok
- 26. november** Slovenské bábkové predstavenie v škôlke na ulici Orosházi a v Slovenskej škôlke
- 27-28. november** Návšteva Čabanov v Trebišove pri príležitosti výročia Vlastivedného múzea
- 28-30. november** Celoštátne stretnutie národnostných vedúcich v Dome železničiarov
- 29. november** „Lavička” - predstavenie divadla Vertigo v divadle Jókaiho

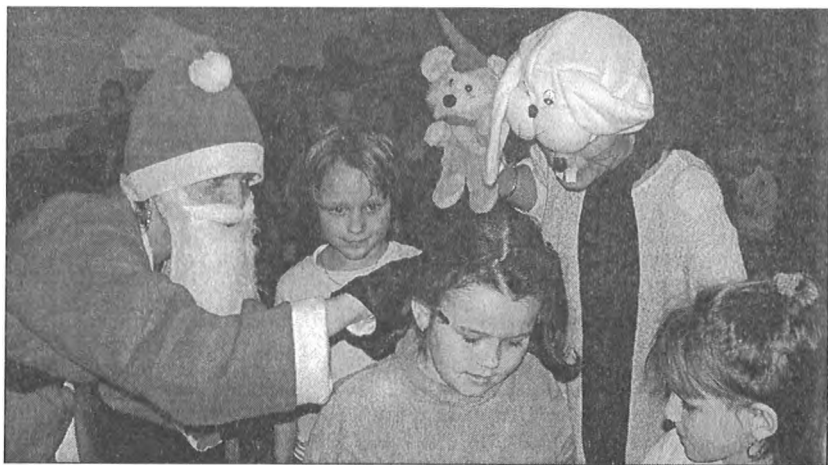
Veselohra divadla Vertigo v divadle Jókaiho

*Prezentácia Lexikónu čabianskych katolíckych rodín
(Péter Kovács, Dr. József Jároli, Gábor Bielek)*

DECEMBER

- 2. december** Príprava adventných venčekov v Dome slovenskej kultúry
Vianočný program pre škôlkárov v Dome železničiarov
- 8. december** Čabianske zvyky na Lucku v Slovenskom klube
- 9. december** Slovenský filmový klub – film Krajinka
- 11. december** Otvorenie výstavy krúžkov Rozmarín a Fajalka
- 12. december** Návšteva podpredsedu vlády SR Pavla Csákyho
- 15. december** Deň menšín v Békešskej Čabe
- 16. december** Otvorenie výstavy Súčasnej slovenskej galérie v Galérii Jankayho
- 17. december** Vystúpenie zboru Čabianska ružička a gitarového súboru Boleráz na Radnici
- 22. december** Slovenská vianočná slávnosť

Mikuláš navštívil deti slovenských materských škôl

Rozvietenie sviečok v Deň menšín

Mikuláš v Slovenskom klube

PENZIÓN AGROSTAV VEĽKÝ SLAKOV

Výhodné ubytovanie s polpenziou vo Vysokých Tatrách.

Výborné podmienky na lyžovanie, najbližší vleč 2 km.

Domáca strava, budete spokojní.

Tešíme sa na Vašu návštevu.

Hovoríme aj maďarsky.

Informácie: Tel. 00421/52/7796220

Tel./fax: 00421/36/6312667

Internet: www.penzionagrostav.sk

Zimná sezóna:

December 01.12. – marac 31.03.

490,-SK/deň/osoba - v cene je spočítané ubytovanie a polpenzia

Letná sezóna:

Júl 01.07.-31.07.2004

August 01.08.-31.08.2004

13,-Eur./deň/osoba - v cene je spočítané ubytovanie a polpenzia

Mimo sezóny:

01.04.-30.04.2004

01.05.-31.05.2004

01.06.-30.06.2004

01.09.-30.09. 2004

01.10.-31.10.2004

11,-Eur./deň/osoba - v cene je spočítané ubytovanie a polpenzia

Autobusové výlety min. dve noci. (pri 2-3 nočnom výlete pre dve osoby grátis, pri 4 a viac nočnom výlete pre štyri osoby)

VYSOKÉ TATRY • SLOVAKIA

penzión **AGROSTAV**

Obsah

<i>Kalendárna časť</i>	Nové publikácie	4
<i>Anna Ištvánová:</i>	K čitateľovi... ..	28

Z MINOLUSTI DOLNEJ ZEME

<i>Ondrej Krupa:</i>	Stavebný materiál prvých Čabanov	30
<i>Ondrej Krupa:</i>	Účesy prastarých otcov	33
<i>Mária Žiláková:</i>	Mýtus o jednorožcovi a ľudové liečenie vo Veľkom Bánhedeši	35
<i>Sándor Tóth:</i>	Vznik a zánik úzkorozchodných želeníc v Békešskej župe	38
<i>Anna Kováčová:</i>	Spolkový, kultúrny a spoločenský život budapeštianskych Slovákov v dobe dualizmu	43
<i>Helena Albertiová-Kožuchová:</i>	Spomienky zo starného domu	45
<i>Ján Jančovic:</i>	Tlačené svedectvo spred storočia	48

DOLNOZEMSKÉ OSOBNOSTI

<i>Ján Gombos:</i>	Matej Jantyik a Jantyikovci	52
<i>Béla Gécs:</i>	Antal Haan - prvý maliar Čaby	54
<i>Ondrej Hanko:</i>	Mestský notár László Korosy	56
<i>Ján Kancsó:</i>	Evanjelický farár a národopisec Ján Koppány	58

Z CIRKEVNÉHO ŽIVOTA DOLNEJ ZEME

<i>Pavol Kovács:</i>	Misia békeščabianskej evanjelickej cirkvi v 18. storočí	61
<i>Pavel Bujtar:</i>	Z cirkevného života Slovákov - evanjelikov v Rumunsku	66

ZO SÚČASNOSTI DOLNOZEMSKÝCH SLOVÁKOV

<i>Juraj Dolnozemský:</i>	Jesenný cyklus básní	69
<i>Katarína Mikľová:</i>	Kde sa rodí krása	71

Anna Vargová Korcsoková:

Čabianska ružička 73

Judita Oláhová: Klub dôchodcov v Čabačúde 75*Anna Kecskeméthyová Škrabáková:*50. výročie prvej slovenskej maturity
v Maďarsku 78*Vladimír Kampf:* Mozoľnaté detstvo 84*Tünde Tusková:* O znovuvydanom Čabianskom
kalendári 87*Katarína Maruzsová Šebová:*„Nasu cestu určuje najmä to, kto a ako
nás usmerňoval na začiatku” 92*Alžbeta Hornoková-Uhrinová:*

O Slovákoch v Telekgerendáši 98

Ján Chlebnický: Zo súčasnosti národopisných
výskumov 102**V NÁREČÍ***Alžbeta Tószegiová:* Chudobných ľudom kurivo na oheň 105*Judita Fábryová:* Čabačúdska MAMOVKA 107*Ondrej Lopusný:* Na Mótovských sálaši 108*Michal Čičel:* Na čabianskom hydinovom pláci 110*Michal Čičel:* Pamiatka z dávnej minolusti 111*Juraj Bagyinka:* Behá ako ten starý okolo svojho sálaša ...112*Judita Ledzényiová:* Bombardovali Čabu 114**DETSKÝ KÚTIK***Eva Jastrabanová:* Slovenská rodina 116*Angela Turáková:* Rozprávky z podkarpatskej Ukrajiny 119*Emília Kováčová:* O troch grošoch 122*Ondrej Varga:* Deti na sálaši 123**SLOVENSKO-MAĎARSKÉ DOTYKY***Juraj Žadanský:* Z dejín tokajského vinohradníctva
a vinárstva (úryvky) 125

<i>Viliam Žilinský:</i>	Pred 380-rokmi zomrela	
	Alžbeta Báthory	131
<i>Viliam Žilinský:</i>	V bojoch o moc: Kráľ K. Róbert	
	a Matúš Čák	134
<i>Helena Albertiová Kozsuchová:</i>		
	Medzi nebom a ženou	138
<i>Reklama</i>		141
<i>Udalosti roka 2003</i>		142
<i>Reklama</i>		166
<i>Obsah</i>		168
